الناس الآن من اللغة الفارسيّة وغيرها ممّا سيأتى ذكره فى مواضعه ان شاء اللّه تعالى وعلّمت للحروف المعجمة وغير المعجمة بعلائم مصطلح على بعضها عند الترك ليستدلّ المستفيد على صحّة التلفّظ بها فأمّا الباء المنقوط تحتها ثلاث نقط فهى باء معجّمة بين الباء والفاء وأمّا الجيم المنقوط تحتها ثلاث نقط فهى ايضا معجّمة بين الشين والجيم شبيه بلفظ نبط ثلاث يعلّىٓك بالجيم وأمّا الزاء المعلّم فوقها ثم لطيفة فهى ايضا معجّمة شبيه بلفظ نبط اهل الصعيد بالصاد وأمّا الكاف المنقوط فوقها ثلاث نقط فهى بين الغين والكاف معيّنة ومخرجها من الخيشوم وامّا اللام المعلّم فوقها ثم لطيفة فهى ايضا معجّمة والنطق بها كالنطق بلام الجلالة عزّ وجلّ، ونبدأ باسم الله سبحانه ثم بأسماء الملائكة ثم باسم النبىّ صلّعم الله سبحانه وتعالى ىىكرى وفى لغة لا يعرفها الّا القليل من الناس أُعَان ☆ الخالق دَرْتَقَان ☆ الرحيم ىَرْلغان ☆ الملائكة فرىسىلار واحدها فِرِشْتَهْ وهى بالفارسيّة ☆ النبىّ صلّعم دَنْغَامْىر وهو بالفارسيّة تفسيره مؤدّى الرسالة ☆ الرسول مطلقًا ىلواج ثم نتبع *a* ذكر الاسماء ومصادر الافعال والامر بها وتصريف الكلام وما لا بدّ منه من ضوابط الكلام وغيرها مبنىّ ذلك على اربعة اقسام وهى القسم الاوّل فى الاسماء فقط القسم الثانى فى مصادر الافعال والامر بها القسم الثالث فى تصريف الكلام والافعال القسم الرابع فى ضوابط الكلام وما لا بدّ منه ☆

---

a) Cod ىسابع

القسم الاوّل فى الاسماء فقط يشتمل على ستّة وعشرين فصلا الفصل الاول فى اسماء *a* العلويّات وما يقاربها الفصل الثانى فى الارض وما فيها من الاماكن الفصل الثالث فى المياه وما فيها الفصل الرابع فى الاشجار والفواكه والنبات الفصل الخامس فى الزراعات والازهار والحبوب الفصل السادس فى الطيور وما يناسبها الفصل السابع فى الوحوش وما يتبعها الفصل الثامن فى الحشرات وما يشبهها الفصل التاسع فى الخيل واجناسها والوانها الفصل العاشر فى عدد الخيل والسلاح والحرب الفصل الحادى عشر فى الجمال والبقر الفصل الثانى عشر فى الغنم والماعز الفصل الثالث عشر فى الاطعمة والماكول والمشروب والالبان الفصل الرابع عشر فى اثاث البيت والفرش وما يختصّ بالنساء الفصل الخامس عشر فى الملبوس والاقمشة وانواعها وما يناسبها الفصل السادس عشر فى اعضاء الانسان الظاهرة والمعاء الباطنة وما معها الفصل السابع عشر فى الاعداد والحساب الفصل الثامن عشر فى الصنائع وعددها ومراتب الناس الفصل التاسع عشر فى صفات الناس الفصل العشرون فى اسم كلّ شىء وصفّته الفصل الحادى والعشرون فى الاوقات الفصل الثانى والعشرون فى تفسير الاسماء المركّبة وغيرها الفصل الثالث والعشرون فى الالوان وتأكيداتها الفصل الرابع والعشرون فى المعادن الفصل الخمس والعشرون فى الاقارب والموالى والمماليك فى الالزام والمعارف الفصل السادس والعشرون فى الامراض والعلل والادوية والموت ۞

---

a) Cod. الأسماء

العصل الاوّل فى اسماء العلوىات وما ىارىها

السماء كُكْ وهــو الاررق وهــو الحمس وهــو الاصل وهــو النطعه۞ العلك ىىر۞ السمس كُنْ وهو الىوم۞ السعاع ىىاش وىعال كُنَاس وهــو بالىركماىىّ۞ العمر آيْ وهــو السهر۞ صوء العمر آنْدىنْ۞ الهلال ىىكى آى ىعى ىىر حــدىد۞ الىــدر آىْ طُــلُــن ىعى ىر مــلآن۞ النحم ىَلدُزْ۞ الــىريّــا اُلْكَرْ۞ السحــاب ىلىط۞ الصّىاب طُمان وىعال حــاس وهــو لــعــه۞ المطر ىَمْعُرْ وىعال ىَغْمُور وهو بالىركماىىّ۞ الهواء ىَلْ وهو العام۞ الىلج قَــر۞ البَرَد ىرحق a وهــو لحــمّــص وىــعــال طُلو وهــو بالىركماىىّ۞ الحلىد ىُرْ۞ البرد سَوُق۞ الحرّ اِسِّى وهو الساحن الحارّ۞ البرق باسن وىعال ىُلْدرم وهــو بالىركماىىّ۞ الرعد كُكْرمك b۞ الصاعقه ىُلْدِرم وهو الرجاج c وىعال الرحاج سِرحَا وهو بالىركماىىّ۞ العىار دُور۞ الساقى من الناج وعىره ىدى۞ الرودعه ىصرىا۞

العصل الىاى فى الارص وما فيها من الاماكن

الارص ىر وهو المكان وهــو البقعه۞ الىراب ىُمْرَق۞ الرمل قُمْ وهــو الموح وهــو الحداحه وهو الىردعه۞ الحصاء ىىر۞ الحجر طــاس۞ الجىل طــاع۞ الصحــر ىــىــا۞ السعىف أحرم a۞ الــوادى أوْى وىعال قُــل۞ المعاره اِنْ۞ الحرف ىَرْ وهو الرىع وهــو امــرك لمن ستّب ىــأى ىسعّ السىء۞ الصحــراء ىارِى۞ الــطــرىــق ىــول۞ المىزله ىُــرْب۞ الىرىّه باىان۞ السّراب

---

a) Cod. ohne Punkte. b) Cod دكرمك sic c) Cod الرُحاج

العصعون من العصب وعيره سلعوم ✿ الحِصْرم ورق ✿ السن ادجبر ✿ السمر ورما واصله بالفارسيّة درما ✿ اللوز دبام واصله بالفارسيّة باذام ✿ الجوز قُزْ ✿ الفستق والبندق وجميع المكسّرات حنلاتك مشتقّ ذلك من صوت وقعة عند الكسر ✿ العسحل ساه ملوط وهو بالفارسيّة معناه بّلوط الملك ✿ البلّوط امان ✿ الجزر اوساق ويقال موال وهو بالتركمانيّ ✿ الصفصاف طال ويقال سكوت وهو بالتركمانيّ ✿ الطّرْفاء ملغون ✿ الخلنج مبن ✿ شجر الصنوبر شام اعاجي ✿ الغُبَيْراء دكدا ✿ التحرجة والسّعْراء ارْمَان ✿

فصل من هذا الفصل في الخضراوات والمعاني والحشيش وما قارب ذلك القَرْع والمقاتس فدق ✿ البطّيخ داون وهو بالتركمانيّ ✿ البطّيخ الاخضر قردر ✿ الحمار الاسنك ✿ قسم البطّيخ درطس ✿ السلْق سكلاده [a] ✿ اللعب ارْكَا ✿ الفُجْل اجى اركا ويقال دوما ✿ الهندبا قطغان [b] ✿ الجزر حمار ويقال كاشور وهو بالتركمانيّ ✿ البصل باوا ويقال صوغان وهو الاشهر ✿ الثوم سرمساق ✿ النوى من كلّ شيء حردك [a] ✿ الورد كلاب وهو بالتركمانيّ ✿ المنثور الملكي طومعولق ✿ الحشيش اوط وايضا النار وهو الدواء وهو الحنا ✿ المرعى اطلاق ✿ المرعى الموحل سار ✿ المرج حمان ✿ البستان معروف ويقال داغ وهو بالفارسية ✿ الخمة احماق وهو بالتركمانيّ وان ذكرنا الخمة فلنذكر جهنّم وهي طامو وهو بالتركمانيّ ✿

---

a) ? Cod. ohne Punkte. b) ? Cod قطعان

السوك يكاياك ويقال دكان وهو بالتركمانيّ ✿ السوك السادس المختلط الذى يدحرجه الرياح قمقاق ويسمى به القلنل العقل فيقال له قمقاق باسلو يعنى كالقمقاق لخفّته *a* عقله ✿ السمج دوسان ✿ العصّة وهى الغصّة ىىچا *b* ✿ اللحلاج وهو الخَرْسف كمكر ✿ الزَعْتر كوباكو اوطى يعنى حشيشة العربس لحرارته ويفعله فى الباه لليلة العرس وهو بالتركمانيّ ✿ النبات من كل شىء دىمك ✿

الفصل الخامس فى الزراعات والحبوب

الزرع اكِنْ ✿ الزارع اكىجى ✿ المحراث صَبان ✿ السماد وهو البذر ىىدُرْ ✿ الارض المكروبة لىستعمل الزرع منها طولا ✿ المنجل ورق ✿ البيدر خِرْمَن وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ✿ المِذْرى ذو الاصابع طرماوح ✿ اللوح الذى يدرّ *c* به الغلّة كرك ✿ الحلقة التى تجرّ عليها الزرع ارنا ويقال قمكلى ✿ التبن كوك ويقال صلام ويقال سامان وهو بالتركمانيّ ✿ البيدار ارلغ ✿ الحنطة بودى ويقال بُغْدى ✿ الشعير ارْپا ✿ الحمّص نرخق *d* ✿ الارز طوطرغان ✿ الدُخْن طارى ✿ العدس مرجماك وهو بالتركمانيّ ✿ الباقلّا باقلا ✿

الفصل السادس فى الطيور وما يلائمها

الطير مطلقا قوش ✿ (الجناح قانت ✿) والجارح *e* منها مطلقا طُغان ✿ النسر كَجكل ويقال قَرْطل وهو بالتركمانيّ ✿

---

a) Undeutlich im Cod *b*) Cod ىىچا (zuvor العصّة sic).
c) Cod ىدر *d*) Cod درحق *e*) Cod الجارج — Das vorhergehende an unrechter Stelle Vg s ١٠, z 14

العقاب قَراقُشْ يعنى طير اسود ويقال طوشانلجيل وهو بالتركمانيّ مسبق من صيد الارنب واكله له ✿ الصقر بلبان ✿ الشاهين لاجين ✿ السنقر معروف ✿ الباشق اطماجا طُغان مسبق من الحدف لانّهم وهب الصيد *a* جديدونه باليد على الصيد ✿ الغميسة باى قُس ✿ الكُرْكيّ طرْنا ✿ الحُبارى طى ✿ الاوزّ قار ✿ البَطّ اوردك وهو بالتركمانيّ ✿ الحمام كوَرْجِين ✿ اليمام اكابك ✿ العصفور جمچوق ويقال سَرْجا وهو بالتركمانيّ ✿ الغراب قرغا ✿ الحِدَأه ذكلوكج ✿ البوم بيلاو *b* ✿ القطا قل قيرق يعنى دينه سعر ✿ السُمّان بلدرجين ✿ الزُرزور صغرجق ✿ الصوبو قرلاغاج ✿ الوطواط يرسَا وهو بالتركمانيّ ✿ النحل ارو ✿ الذباب جِبنْ ويقال سِعَاك وهو بالتركمانيّ ✿ الناموس اُيار ✿ الدجاج دَعِقْ ويقال دَقُقْ وهو بالتركمانيّ ✿ الديك خروس وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ✿ الريش تُكْ ✿ الجناح قانت ✿ الحَوْصَلة قُرسَقْ *c* ✿ المنقار تُمسَقْ ✿ المخلب درعان *d* ✿ النمص بيرنغا ويقال بُنْرا وهو بالتركمانيّ ✿ العرج بلدر *e* ويقال بورى *f* وهو بالتركمانيّ ✿ العشّ نُوا ✿ الفخّ طُورق ✿ القفص قفان ✿ السمكة اع ✿ الجراد صرجغا ويقال حكركا وهو بالتركمانيّ ✿ العَقْعق صاعرعان ✿

---

a) Cod الصدتّه *b*) Cod بىلاى *c*) Cod فرسو *d*) Sic! Etwa طرىىعى = درىاى ? *e*) Sic! Etwa ىلر (für ىالار) oder نور zu lesen? *f*) Cod بورى.

الفصل السابع فى الوحش وما يتبعها

الوحوش مطلقا كيك ☆ الاسد اسلان ☆ النمر قپلان ☆ الضبع سِرتلان ☆ الذئب بُرو ويقال قُرْط وهو بالتركمانى وهو الدود ☆ ابن آوى چقال ☆ الثعلب تلكو ☆ الارنب قيان ويقال طوشان وهو بالتركمانى ☆ مربض الارنب ياطُوق ☆ طلا *a* الذئب بلجك ☆ الفهد برس ☆ الغزال اِلْكْ ويقال اُدوقْ وهو بالتركمانى ☆ الاييل صَغِنْ ☆ ثور الوحش صَغِركيك ☆ حمار الوحش قلان وهو الحرام ☆ كنس الجمل ابرق ☆ الكلب ات ☆ الكلب الزورى كوبك اِتْ ☆ الكلب السلاقى طارى اِتْ ☆ الكلبة قنجق ☆ جَرْو الكلب كچك ويقال انُكْ وهو بالتركمانى ☆ مطعمة الكلب بلاق ☆ القطّ ماچى ويقال چانُك ☆ الفار سچقان ويقال سچان وهو بالتركمانى ☆ الجرذ طيغور ☆ الخنفس چچيا ☆ اليربوع تَلْمان ☆ السنجاب تين ☆ السمور صوصار ☆ القُرْشة كوبان ☆ النمس صُوعِرْ صوصار ☆

الفصل الثامن فى الحشرات وما قاربها

الحيّة يلان ☆ الثعبان اوران ☆ التنّين صَرْغان ☆ العقرب چوى ويقال چيان وهو امّ اربعة واربعين ☆ الحرذون والسحلية *b* كلما ☆ الورل كلار *c* ☆ النمل قمرسقا *d* ويقال قريچا وهو بالتركمانى ☆ السوس كُمَا *e* ☆ البقّ والقمل بس

a) Cod طلّ *b*) Cod والسلحية *c*) Cod كلار *d*) Cod. fugt hierzu قرچا *e*) Obgleich die Wörterbücher كبا vorschreiben scheint mir كما richtig mit ب statt و fur كووه *guwa*

فملا ويقال ايضا دشك دى يعنى فمل المهد وهو بالتركمانىّ ✿ البرغوث برحا ويقال بُرا وهو بالتركمانىّ ✿ القمل بِتْ ✿ الصئبان سِرْكا ✿ الدود قرط ✿ القراد قصوقا ويقال كَنَا وهو بالتركمانىّ ✿

الفصل التاسع فى الخيل واجناسها والوانها وما يلائمها

الفرس مطلقا آتْ ✿ الفحل ايغر ✿ الحصان العربىّ طارى واصله بالفارسيّة يعنى عربىّ ✿ الحجْر a قسرق ✿ الحجر الرعوب دبا ✿ الحجر a العسار فوسلادجى قسرق ✿ الحجر العاقر قصر قسرق ✿ الاكديش معروف ✿ المهر طاى ✿ المهر الصغير قولُنْ وان صغّرت قلت قُولنجاق ✿ البغل قاطر ويقال البِزْ وهو لغة ومنه البزلو يعنى ذو بغل ✿ المهر ابن سنة قُولُنْ ✿ ابن سنتين طاى ✿ ابن ثلاثة ىمان ✿ ابن اربعة دُنان وايضا اردة ✿ اسم لمجموع الخيل فى المرعى وغيره دُبتْ b ✿ الحمار اشَك ويقال قلاغى اُزُنْ يعنى طويل الآذان ✿ الاتان دشى اشك يعنى حمار انثى ✿ الجحش قُودُق ✿ الجحش ابن سنة سِبَا ✿ جمع الحمر كُلوك وهو بالتركمانىّ ✿ مَعْرفة الفرس يال ✿ حافر الفرس وغيره دُنماق ✿ كفل الفرس وغيره من دواب الحافر صَغْرى ✿ مقادم الفرس أوتك اياق لارى ✿ مؤخّر رجليه ديح اياق لارى ✿

فصل من هذا الفصل صهيل الفرس اط كِشْنَدِى ✿ الفرس يصهل اط كِشْنار ✿ بال الفرس اط قسدى ✿ الفرس يبول

---

a) Cod الحجره b) Sic! Lies دُبتْ

اط فسور ☆ رسل العرس **نرک** ☆ فعوا حتّى يمول الحمل **طرىک** **اطلار فسصُنْ** ☆ يرع العرّس **اط اِعْنَدِىِ** ☆ العرس يمرّع **اَطْ اعمار** وكدلك النعال والحمير ☆

فصل من هذا الفصل فى الوانها الاسهب **دُور** ☆ الاخضر **دمر** *a* **دور** يعنى اسهب **حدىدىّ** ☆ الاسعر **ال** ☆ الكميت **طورو** ☆ الادهم **قَرَا** ☆ **الماعر** معروف ☆ الاصعر **صارو** ☆ الاصعر المِعْصَم * المخطوط بالسواد *b* الكَفَل **قُلا** ☆ الاعبر الرمادىّ **اُىْ** ☆ **الىحال** معروف ☆ **السىس** معروف ☆ الادلع **الاحَا** ☆ الادىص العرطاسىّ ابيض العَمَمَه والحعوں **حَتَرْ** وهو بالىركمانىّ ☆ الاحمر المَشْوىّ **اَنْكِرْ** ☆ المحجّل **ساكُول** ☆ العُقْر **ياعِر** ☆ العرس الرهوان **دُرْعا** ☆ العرس الطروف **اسْكُون** ☆ الربعه التى *c* تمسك بها الحمل فى الحسار *d* **اىرُو** ☆

العصل العاسر فى السلاح وعدد الحمل والحرب

السيف **قلىج** ☆ علاف السيف وعبره **قِنْ** ☆ الرمح **سُنْكُو** ☆ السىان **نمران** ☆ الىرس **قلعان** ☆ الحوسن **دارِق** ☆ الزردىّه **كُنَا** ☆ الحوده **اسِقْ** ☆ القوس **يا** ☆ الوبر **كرس** ☆ النشّاب **اُقْ** ☆ الدبّوس **حوفمار** *e* ☆ الدبّوس *f* الحسب **حُماق** ☆ مجموع ما يسد على الوسط من السلاح **دلىك** ☆ المِهْمار **دىكىج** مسىّف من الرؤس ☆

---

a) Cod ىمو *b*) Cod بالسواد المخطوط *c*) Cod الدى
d) Cod الحسار *e*) Cod حوفمار *f*) Cod الدبوس hinter حماق

فصل من هذا الفصل فى عدد الحمل السرج آيَرْ ۞ الركاب
أُوزَاكُو ۞ الحزام فلان ۞ اللبد كملدرك ۞ الثفر قسقن ۞
القراب تَرْكُو ۞ المِرْشحة تُمَا ويقال تمارِدِنْ واصله بالفارسيّة
نمد زين بعيره لشداد السرج ۞ اللجام أُنْكان ۞ العنان
دركَنْ ۞ المقود دولار ويقال تُقْطا ۞ المحزّ تولارصَادِى يعنى
نصاب المحزّ ۞ المقرعة قمچى ۞ الشكال كسان ۞ الطُولانة
مرغان ۞ المِحسّة قشاغو مشتقّ من الحكّ ۞

فصل من هذا الفصل فى الحرب الحرب جَالِشْ ۞ المصافّ
صـجِسْ مشتقّ من المطاعنة ۞ الاغارة آمِنْ ۞ الكمين
نُصُو ۞ العسكر سارِى ويقال سو ومنه سوباشى يعنى رأس
العسكر ۞

الفصل الحادى عشر فى الجمال والبقر

الجمل تَوَا ۞ الناقة ادكان ۞ الجمال العربيّة بِتْرْ ۞ الفحل
كونبك ۞ الفحل ابو سنامين الذى يسمّونه على الجمال
العربيّة فيأتى منه بالبخاتى بغرا ۞ سنام الجمل أُرْكُچْ ۞ ترك
الجمل توا حُكْبِى ۞ الجمل ترك تَوَا حكار ۞ حطام الجمل
بردق ۞

فصل من هذا الفصل فى البقر البقر مطلقا صَغِرْ ۞ الثور أُكُزْ ۞
العجل الشاب المرصد القفار بُغَا ۞ البقرة ادماك ۞ العجل
الصغير بُزاغو ۞ العجل ابن سنة طنا ۞ الجاموس صو صغرى
يعنى بقر الماء ۞ قرن البقر وغيره بُنُر ۞

الفصل الثانى عشر فى الغنم والمعز

الغنم مطلقا قُوُنْ وهو تحت الانسان ۞ الكبش قچقار ويقال

فُنْج وهو بالتركمانيّ ٭ الضاحكة بِيسِي فُنن يعنى عم ابنى ٭ الخروف ترُو ٭ الخروف ابن سنة تُقْلِي ٭ ابن سنتين سىسك ٭ ابن ثلاثة أُوكَنْج ٭ ابن اربعة *a* اوك* ومعهما يعنى ذلك كان اوكا *b* وهو بالتركمانيّ ٭ الفطيم من الغنم سُرو ٭ الصوف يُنك ٭ الجزّة من الصوف تَنَاغُو ٭ المعز مَاو ويقال قَنِج وهو بالتركمانيّ ٭

فصل من هذا الفصل فى المعز المَعْز مثلها احكى ويقال كجكى ٭ التيس تَكَا وان صغّرت قلت تكاجوك ٭ العنز بِيسِي اجْكِي يعنى ماعز انثى ٭ الجدى أُغَلَقْ ٭ الجدى ابن سنة جِيبِجْ ٭ الحلوب من الغنم والمعز صغالى ويقال صَاغْلِق ٭

الفصل الثالث عشر فى الاطعمة والماكول والمشروب والاثمار

الطعام اش وهو قولك لمن اكل وشرب اش تُلْمُنْ يعنى يكون صحّة وهو ايضا امرك لمن يشب ان يسوى شربة او ذائبة ٭ المرقة مُين ويقال شُوربا وهو بالفارسيّة مشتقّ من المملحة ٭ اللحم اَتْ ٭ اللحم المطبوخ بِشْمِش اَتْ ٭ القطعة من اللحم كَسَكْ اتْ ٭ الشوى سُوكلمكى ٭ السرائج سُوكَلْمِش *c* اَتْ ٭ النقلية قورما ٭ الدهن ياغ ٭ الالْيَة قُيْرُغ ياغى ٭ اللحم التّى جكاب ٭ الخبز ايمك ٭ القرص جُرَك ٭ اللقمة

---

a) Cod اربع. *b*) Sic! Der Verfasser meint wohl dass die Schaafe nach dem 4ten Jahre den Namen اوك behalten *c*) Cod. سوكلمس

من الخمر طُغْرام ويقال سُغُمْ ✿ العسل بال ✿ الدبس ىكْمَس وهو بالتركمانيّ ✿ الرواق دُنْقا ادمك ✿

فصل من هذا الفصل في المشروب الماء قد تقدم ذكره ✿ الخمر بُر a وهو شيء من الطَّفْل الادمص تعلون به فماسهم في البلاد ✿ والخمر ايضا سُخُو وهو النبيذ الحلو من كل شيء ✿ والخمر ايضا حاىِرْ وهو بالمغليّ ولهم مشروب اخر يتّخذونه من العسل المغليّ ويبدون فيه شيًّا من النبات يشبه رؤس القصب يسمّونه قُمْلاق وهذا اشدّ سكرا من الخمر العنب ويخمرونه عليه ولهم شيء يتّخذونه من الدخن وغيرها يشبه المِزْر يسمّونه بُرًا ✿

فصل من هذا الفصل في الالبان وما يصنع منها اللبن مطلقا اوُرْن ✿ الرائب تَاغُرْب ✿ المخيض ايران ✿ الحليب سُتْ ✿ الجبن c حعب ويقال بُرومجك ويقال تَيمُرْ وهو بالتركمانيّ واصله بالفارسيّة پنير ✿ الأَقِطْ وهو الخرسان قُرُوتْ ولهم ايضا شيء * شديد السواد b يصنعونه من اللبن والمش ويوقدونه في التنور المعسول ويقطعونه بالسكّين وهو اشد حمضا من حب رمّان ويسمونه قرا قُرُوتْ يعني خرسان اسود ✿ الزبد كرا ياغ ✿ السمن صاباغ ✿ الحاجب طراق وهو بالتركمانيّ ✿

الفصل الرابع عشر في اداب البيت والفرش وما يختص بالنساء من الملبوس وغيره

البساط كُوزْ ويقال قالي وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ✿

---

a) Cod بر b) Im Cod stehen diese Worte hinter والمس in umgekehrter Ordnung c) Cod الحب

الطّراحه نُسَک ۞ اللحاف نُغـرعَـان ويعال نُـرْغـان وهـو بالىركمانىّ ۞ الـوسـاده والمحدّه بـاسنُقْ ۞ النطع سروک ۞ الكساء حكمان ويعال كِلِيم وهو بالىركمانىّ ماحود من العارسيّه ۞ اللباد كِـدر ويعال كَـجّـا وهـو بالىركـمـانـىّ ۞ الحصىر بَكَان ۞ الحاسه وهـو الربـىر كُنْ وهـو بالىركمانىّ ۞ الكور دَرْدى ۞ الوعاء صب ۞ المكْنَسَه سَنُرْكا ۞ دولاب العطن حَعْرق وهو بالىركمانىّ ۞ المعرل بِک ۞ النعاله الى للمعرل اعِرشو ۞

وصل من هذا العصل فى آله المَطابخ العدر النحاس والمرجل مرغان ويـعـال مران ۞ العـدر العخّار حملاک ۞ الـربـدتّـه حَنَاق ۞ المعرفه جَمْجَا ۞ معرفه الطباخ حاولى ۞ الملْعقه ماشوق ۞ الجمنا معروف وهى بالعارسيّه جامحه يعنى جام صعىر ۞ الهاون ومدق العوم دوكُجْ ۞ مدقّ العمح كَـالى ۞ المنحل الاک ۞ اللوح الـدى يمدّ علـيـه الطباخ سَمِتْ ۞ السوتـک[a] الـدى يمدّ بـه الطباخ الطويـل كالعصا اقـلاغُو ۞ الصاج لحديد معروف ۞ المنصب لحديد صاج اداعى يعنى رحل الصاج ۞ السمح سىس ۞ الحطب اودن ۞ النار اُوط ۞ الرماد كُـلْ ۞ الـرناد حَعْمَقْ ۞ الصوفان قـاو ۞ الملح طُور ۞ العمل نُرْح ۞

وصل من هذا العصل فى بعض ملبوس النساء وحليهنّ وهو الخمار المععد دربجک[b] ۞ السوار ىلاروک[c] ۞ الخاتم نُورُوکْ ۞ وصّ

---

a) Cod السوىک b) Cod دِرِىحک (Die Vokalzeichen sind von spaterer Hand). c) Cod. نُلارَوْل (sic).

الخادم فاس ۞ الخلف والاسناف كُنّا ويقال اصوْعاق ۞ الحمرة التى يصبغها المرأة فى وجهها اكلك ولهم الحمرة اليابسة وهى الخشنة التى يطلع عندنا مع الزاجس ويسمّيها اليمانية كِرْدى اكلبك يعنى الحمرة *a* الصادقة ۞ الاسفيداج الذى يدهن به وجوههن قبل الحمرة كرسان ۞ الكاحل سُرْمَا ۞ المكحلة سُرْمالك ۞ يعاب *b* المرأة دسماق ۞ المرآة كوروكو ۞ اللعبة آتاق ويقال قَرحُوق ۞ السراج حراق ۞ المنارة حراق اياقى يعنى رجل السراج ۞ المهد الذى للطفل بشك ۞ العلك سَقِزْ ۞ المسك بيار ۞

الفصل الخامس عشر فى الملبوس وانواع القماش

العمامة سَرْناق واصله بالفارسيّة سربند يعنى رباط الراس ۞ العباء قَنْتاق ۞ القميص كوبلَاكْ ۞ السراويل كُوبلكاك ويقال اسم ويقال احطُنْ القماش الداخل ۞ الملكّة تُولارسنك ۞ الزادب ابيبمْ يعنى رفع السراويل ۞ العليسوه والكوفيّة كباش ۞ الكلوبة بعرداق ۞ المنديل دَسْتارْجَه وهو بالفارسيّة يعنى يرسم مسح اليدين ويقال داغلق *c* ۞ *سَنْدِى كوكوسيم يعنى انْعصَبْ عليك *d* ۞ الطوق من العباء وغيره

---

a) Cod الحمرّة *b*) Cod يعالى *c*) Cod ويقال داغلف ويعنى — المدى. *d*) Die vorhergehenden Worte stehen hier vollig ausser dem Zusammenhang vermuthlich weil etwas ausgefallen ist Das Wort سَنْدى (sic) soll doch wohl سندى heissen und كوكوسم كوكوسيم, also buchstablich Meine Brust ist zerbrochen, was sich ubersetzen liesse mit انعصب عليّ

تَفَا ۞ الكمّ ينك ۞ الدبل ابك ۞ الحب كُوبجُوك ۞ الزرّ تُكْما وهو الرحل العتّار ۞ العروه ابلكاك ويقال آيْلِكْ وهو بالتركمانيّ ۞ الخياصه تُوسَقْ ويقال تُرْ ويقال يل a باغى يعنى رباط الخصر ۞ الخريطه بُنْجُوق ۞ الحقّ ايُوك ۞ اللفائف تُولاق ۞ السرموجه تَسْماق ويقال اَرْلِك ۞

فصل من هذا الفصل فى انواع الخرق والقماش الاطلس جُزْ ۞ الصندلى تُنْغاخُرو b يعنى اطلس رفيع ۞ النسيج وامثاله طُرْغا ۞ العتّابيّ معروف ۞ السقّه والخرقه خُنْرك ۞ الحرير ييك c ۞ الكتّان كِنْدِر ۞ القطن مَامِقْ ويقال بمبوق وهو بالتركمانيّ ۞ وجه الملبوس يُزْلك ۞ البطانه اَحْليك ۞ اسم الخروق والقماش ايضا تُرْ ويقال بِيرْ وهو بالتركمانيّ وهو السقا والدرفس ۞ القَوّه كُرْك وهو الحسن والجمال ويقال طُون وهو اسم لمجموع الملبوس ۞

الفصل السادس عشر فى صفة الانسان وفى اعضائه الظاهره والمعاء الباطنه وما معها

الانسان كِشى ۞ العقل اُصْ ۞ الخلق دلِقْ ۞ النفس اُدو ۞ العقّ والعامه تُودى ۞ سحنه الوجه على اىّ صفه كانت مَكِرْ ۞ الرأس باش وهو الخرج وهو الدمّل ۞ مقدم الرأس تَمَا ۞ موخر الرأس انكسا ۞ الشعر صاج وهو امرك لمن شعث شأن يرش الماء او يبدر السبى ۞ الصفره طُلُمْ ۞

---

a) Cod تَنُلْ. b) Cod. تنعاخر . Das ر ist مفخّم c) Cod تكى .

العرن وهو الصدغ تَيلْنْ ۞ الاذن قُلاغ ۞ الجبهه اِلن ۞ الحاجب قاس وهو قصّ الحاجب وهو قمّة الجبل المستدة a فلولا لا اربعاط ۞ العين كُزْ ۞ الجفن كرفيق b ۞ الهدب كَرِبك c ۞ الحدقه مِرع ۞ الانف بُرُنْ ۞ الفم اُكِنْ d ۞ الشعرة e ارَنْ وهو الفتح ويقال للشعرة ايضا دوذَق وهو بالمرغنانيّ ۞ سقف الحلق طماق ۞ السنّ دِشْ ۞ الاسنان دِيشْلار ۞ الضرس ازع f ۞ الخدّ بكاك ۞ العنفقة سَقَق g ۞ اللحية سَقَلْ ۞ الشارب دمق h ۞ مجموع الوجه بُزْ ۞ الحلقوم بُغازْ ۞ العنق بُوُنْ ۞ الكتف ادنْ ويقال آكِنْ وهو بالمركماديّ ۞ راس الكتف اُمُوزْ ۞ لوح الكتف يغران i ۞ الابط قُلْتُق ۞ الابط قُل k ۞ المرفق جِمقَانَاق ويقال دِيْسك وهو بالمرغماديّ ۞ الساعد بلاك ويقال قَرِى وهو ذراع القماش وهو السمح ۞ الحق المعوج آيَا ۞ الكفّ المطبوق دُورمَق وهو اللكم ۞ الاصبع بَرْمق ۞ الاصابع بَرْمَقلار ۞ الابهام اُلُو برمَق ۞ السبّابة سُق برمق ۞ الوسطى اُرْتَا بَرْمَق ۞ الخنصر ادسز بَرْمَق ۞ الخنصر جمجلاق ۞ الظفر دِرْنَق ۞ الاظافر دِرْنَقلار ۞ عقد الاصابع بُوعن ۞ مجموع اليد ايلّ وهو الاقلم وهو السّلم l صدّ الحرب ۞ الباع قُلاج ۞ السرة مرش وهو دعاء السوء ۞ الصدر دُوس ۞ الثدي امجك ۞ المطى

---

a) Cod المسده b) Cod كَرفيعى Vg Index c) Cod كربك d) Sic! e) Cod الشُّعَرَة f) راء معاجم g) Cod سعق h) Cod دنق i) Cod تَغْرَان k) لام معاجم l) Cod السُّلَم.

قرن ۞ الظهر ارقا وهو المساعده ويقال دوحا وهو المرتفع العالى من كلّ سىء ۞ الجنب دانْ ۞ الضلع آناك ۞ السُرّه كُنْدك ويقال كُونَك وهو بالبركمادىّ ۞ فرج الرجل سكْ وهو امرك بالفعل دنه ۞ الانسان طَسَاق ۞ فرج المرأه اَمْ وان صغرت قلت اَمْحُقْ ۞ الظهر دِلاق ۞ الاست كِنْ ۞ الخصى دوساق ۞ الفخذ دُطْ ۞ الركبه دِزْ ۞ الساق تَلْطَر ۞ مقدّم الساق نُدكوك ۞ العرقوب اسغو ۞ الكعب طَنُقْ ۞ العقب اككا ۞ الاصابع قد تقدّم ذكرها ۞ القدم طَمان ۞ مجموع الرجل اداق ۞ الخطوه ادِمْ وهذه الدال مسموعة بالطاء ۞

فصل من هذا الفصل فى المعاء وما هو داخل البدن مخّ الدماغ تمن ۞ الدمع ياس وهو العمر وهو كلّ سىء رطب ۞ المُخاط سَمُوكْ ۞ الريق تَرْ وهو الحرف ۞ الكبد بَاغِرْ ۞ الريه اككا ويقال اككان وهو بالبركمادىّ ۞ القلب المحسوس نُورك ۞ القلب غير المحسوس والفؤاد كُوكُولْ ۞ الخاطر اوك وكاف هذه اللفظه كقاف *a* العرب المعوطه *b* ۞ المُصْران تَغِزْسَاق ۞ الكِرْس قرنْ ۞ الكُلْيَة نُكرك ۞ الطحال طلاق ۞ المراره اُوتْ ۞ الدم قان ۞ العرق طَمار ۞ العصب سِنِكِرْ ۞ العظم سُوكوك ۞ الغَدِرَة نُقْ ويقال اُرْق وهو لغه ۞ البول سِدِكْ ۞ العرَق تَرْ ۞ الجنّه كودا ۞ الرمّه كُوكراك ۞

---

a) Cod كعاف *b*) Cod المعقوده

الفصل السابع عشر فى الاعداد والحساب

العدد صامق ☆ الحساب صَاعِشْ ☆ واحد بِبِرْ ☆ اثنين نكِي ☆ ثلثة أُوجْ وهو امرك لمن ستئت بأن يعطى وهو المخاطرة على ما تحلف به والمراهنة عليه ☆ اربعة نُورت وهو امرك لمن ستئت بأن يذكر عدة باطراف الاصابع ☆ خمسة بِيشْ ☆ ستة آلْتي ☆ سبعة يَتِي ☆ ثمنية سَكِزْ ☆ تسعة طُقُزْ ☆ عشرة أُنْ وهو الدقيق المطحون وهو الصوت وهو الحِسّ ☆ ثم يقدّم العشرة على الاحاد الى ان تصل a الى عشرين وهى يكِرْمى ☆ ثمّ يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل a الى ثلثين وهى أُطُزْ ☆ ثم يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل a الى اربعين وهى قِرْق ☆ ثم يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل a الى خمسين وهى اَلّى ☆ ثم يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل الى ستين وهى الطِمِشْ ☆ ثم يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل الى سبعين وهى يَتْمِشْ ☆ ثم يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل الى ثمانين وهى سَكْسَنْ ☆ ثمّ يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل الى تسعين وهى طُقْسَنْ ☆ ثم يقدّم العشرات على الاحاد الى ان تصل الى مائة وهى يُوزْ ☆ ثم بعد ذلك يقدّم الاحاد على المئين b الى ان تصل الى الف وهى بِمِنْ ثم يقدّم الاحاد على الالوف الى ان تصل الى العشرة الاف ثم العشرات على الآلاف ثم المئين على الآلاف ثم الالاف على الالاف ولم يكن عندهم يسور عن المصحف

a) Cod. يصل   b) Cod. الممس

والربع فامّا النصف فهو نُچُق وامّا الربع فَمَاصْ وهو غير معروف بينهم الآن بل هو لغة يعرفونها في اسلافه ❀

الفصل الثامن عشر في مراتب الناس وارباب الصنائع وعدد كل صنعة

الخليفة يُكُنْجِي يعني المصلّي بالناس ❀ السلطان معروف ❀ الامير بَيْ ❀ الفقيه دَانِشْمَنْد وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ❀ الكاتب بِيكْتِچِي ❀ الكتاب بيك ❀ القصّة اُنْك وهو شرح الحال ❀ العلم اُنْسْك ❀ الدواة دَوِيتْ ويقال اوغَسْ وهو لغة ❀ الورق كَاغِتْ واصله بالفارسيّة كاغد ❀ الطبيب اُوطاجي ❀ الدواء اوط ❀ العقّار دم *a* ❀ الفاصد قان آلكجي يعني آخذ الدم ❀ الخيّاط يِكْنجي ❀ المقصّ قطي ويقال تَنْچَقُحْ *b* ويقال سنْدُو وهو بالتركمانيّ ❀ الابرة يِنَا ويقال يِكْنا وهو بالتركمانيّ ❀ الذراع قَرِي ويقال آرْشُنْ ❀ الكُشْتُبان اُيُقْ ويقال يِكْسُوك ❀ الخيط يِبْلِك ❀ النجّار يَعُوجِي ❀ القادوم كركي ❀ المسمار يِحْقُو ❀ المثقب اِرْشك ويقال اُسْكو ❀ المنشار ايركو ويقال اي وهو بالتركمانيّ ❀ الفارة وهي الرندج التي يمسح بها الخشب قَاوُش ❀ القرمة التي ينحت عليها الخشب يِرْدُك ❀ النحاتة التي تقع من الخشب يَنْغُجْ ❀ المسنّ بِلاُو ❀ الغرا يِلِمْ ❀ الحدّاد تَمِرْجي ❀ الحديد تَمُرْ ❀ المطرقة جاكوج ❀ السندان بِكا ❀ الفحم كَمُر ❀ النحّاس بَقِرْشي ❀ النحاس بَقِرْ ❀ الخمّار ادمكجي ❀ الخبّاز

a) Cod ohne Punkte *b*) Cod. ححج

ابحى ۞ البنّاء ساطجى ۞ الميزان ترازو ۞ التاجر بازركان وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ۞ الرقّاص أوكَارْجى ۞ الحائك طُقُوجِى مشتقّ من النسج ودقّ المنسطة ويقال حولاه وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ۞ البوّاب قابوجى ۞ الزارع اكِنْجِى ۞ النوبىّ كَمِيجى ۞ الصائغ كِمِسْجِى ويقال قيومجى وهو بالتركمانيّ ۞ الصبّاغ بُويَاجى ۞ الصبغ بُويَا وهو القوّة ۞ القوّاس ياجى ۞ القوس يا ۞ النشّابىّ أُقْجى والرامى بالنشّاب مثله ۞ الرمّاح سنكوجى ۞ الرمح سُنْكُو ۞ الجوسقىّ بازْجى ۞ الجوسق يازِ ۞ المغنّى ارلاىجى ۞ المدقّ تُقْمُوُ ۞ المستّة دُودُكْجِى ۞ الستّارة دُودُكْ ۞ ستّارة المرك سِبِرْغُو والمستّة بها سِبِرْغُوجى ۞ الرياسىّ تَمِلْجِى ۞ الرباب يَقْلِقْ ۞ القُنُز معروف والذى يضرب به قُبُزجى ۞ البنّاء تَاشْجى ۞ الطبل تَالِجِقْ ۞ الطبول كُوُبْجْ ۞ الدلّس كراج وهذه اللفظة وقع فى باقى اسم الجمع به من اخره كانت اسما لصانع ذلك الشىء ۞

العصل التاسع عشر فى صفات الناس

الرجل أَرْ ۞ الذكر اركاك ۞ الانثى يِشى ۞ الشيخ أَيِشْقا ويقال قُجا وهو الشدد واصله بالفارسيّة خواجه ۞ الشيخ الهرم قُرْط ويطلق فى حقّ الفرس ۞ الكهل قرقل ۞ الشاب يَيِتْ ويقال يِكِتْ ۞ الصبىّ اولان ويقال أُغْلان ۞ الطفل كيج أُغْلان ۞ الرضيع اَغِزْ a) أُغْلان البنت قِزْ وهو الشىء

---

a) God لعز

العـالى ✿ الـبكر قِـز أُغْـلان ✿ المرأة ابچى ✿ الارملة طُل ابچى ✿ الحامل اىْلُو ويقال بكلو (a) يعنى ذات حمل ويقال للمرأة ايضا اورت وهو بالتركمانىّ ماخوذ من العربىّ يعنى عورة ✿ العزب من الرجال اركان ✿ المتأهّل ايلو يعنى ذو (b) بيت ✿ المجرّد صاراق ✿ العارى من الاهل وعزيم صاص داقْ يعنى برأسه ✿ الرسول ايلچى مشتقّ من السعى فى الصلح ✿ دليل الطريق قُلاغوز ✿ المغنّى السنه طِغْراق ✿ الحطب أُودَنْ ✿ العتّار بكما ✿ اللصّ أُغْرِى ✿

الفصل العشرون فى اسم كل شىء وضدّه

الجدّ اتكى ويقال كَبْى ✿ الردىّ يَمَان ويقال يُوز ✿ الحسن يَفْسِى ✿ الوحش جِرْكِنْ ✿ الهشّ كَغار ✿ الصعب صَرْب ✿ القريب تَوُق ويقال يَاقِنْ ✿ البعيد يِراق ✿ الكبير كُبْ ويقال اُكُسْ ويقال بالم وهو بالتركمانىّ ويقال دُول وهو بالتركمانىّ ايضا ✿ القليل آزْ (c) وان صغّرت قلت اراجق ✿ الطويل اُزُون ✿ القصير قِصْقَا ويقال قِصَا وان صغّرت قلت قِصْقَاجُقْ ✿ العريض باصى ✿ ضدّ العريض باصى سز يعنى بلا عرض ✿ العالى بُكْساك ويقال بُوجَا ✿ المستفل اسَغْ ✿ الملتحى من الرجال صَقَلْلُو يعنى ذو لحية ✿ الامرد صَقَلْسِز يعنى بلا لحية ✿ الكوسج السناط كُوسَا ✿ كثّ اللحية وعريضها قَبَا صَقَلْلو ✿ العاقل اُصْلُو ✿ ضدّ العاقل اُصسز يعنى بلا عقل ✿ المجنون دالى ✿ المعربد ذو الشرّ جالق ✿

---

a) Cod بكلو. b) Statt ذو c) ر معاكم.

صدّ الحالف بَنوَاس وسطلف فى حقّ الفرس ✿ العالم ذو العصبلة اِزْدملو ✿ الجاهل بُلِبكْ ✿ الكريم آقِي ويقال خُوامَرْد وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ✿ البخيل جُقمار ✿ الشجاع آلْب ✿ الجبان اِلغْ ✿ الحيّ تِرِى ✿ الميّت الُو ✿ الشبعان طُقْ ✿ الجائع آجْ ✿ المولود توأما يِكِزْ وهو وقت العصر ✿ المولود مفردا يالِغر[a] ✿ المريض سُكال ✿ المعافى صاغ وهو الصحيح ✿ السالم آسَنْ ✿ القويّ كُنْجْلو ✿ الضعيف كُجْ سِزْ يعنى بلا قوّة ✿ المبصر كُزْلو ✿ الاعمى كِرْسيز ويقال تُوْلُكْ ✿ الاعور بِركِزْلُو يعنى بعين واحدة ✿ النشيط حالِبْ ✿ الكسلان اِرْماوو ويقال كَهَلْ وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ✿ الذكيّ سانِكْ ✿ الابله انْسُو وهو بالتركمانيّ ✿ الصديق اداش ويقال دوست وهو بالفارسيّة ✿ العدوّ باغى ✿ الغنيّ بايْ ✿ الفقير نَفْسول ويقال جغاى ✿ المثرى ذو الجدة بارلُو ✿ المعدم[b] الصعلوك يُوقْلُو ✿ الفارس آطْلُو[c] ✿ الراجل يايا ✿ السكران آسْروك ✿ الصاحى آيِق ✿ النائم ياطر ✿ المستعجل اُيادْنُ ✿ المرّ اَنْدِين ✿ الطلمة قراغو ✿ الحليل اُياكاكى ✿ الحمر طُلار ✿ الناعم من كلّ شىء يُمْشق وهو الرخو ✿ الحسن اِرِى ✿ قوف نُوغارى ✿ اسفل اَسَغا ✿ قدّام يُلكاري ✿ خلف كُرُو ✿ قبل يُرُن ✿ بعد صُغْرَا ✿ على اُسْتن ويقال اُوزْرَا ✿ تحت الطِنْ ✿ الحركة تَبرِشْ ✿ القيام اِرُو ✿ الرثك بياس وهو

---

a) Cod. سانعى b) Cod. المعلم. c) Cod اط

انعمر۞ النانس فُرو وهو الحمّى وهو النرّ۞ الصحيح من الآفه a وامثالها تُنُنْ۞ المكسور سِنُقْ۞ العالى يِر۞ الرخص اُجُرْ۞ العلاء قِزْلِيق۞ الرخص اُحُرْلِيق۞ المبارك قُتْلُو۞ المسوم قُتْ سِنزْ b۞ الصدق كِردى۞ الكذب اُتْرُوك ويقال بَلَانْ۞ ويقال الصدق ايضا حِنْ والكذب ارُوك وهى لغه لا تعرفها احد۞ المستقيم طُغرو c۞ المعوجّ اكرى۞ الحادّ القاطع مثل السيف وغيره [ابيى] d۞ الكَهام غير القاطع حُنْكا۞ حادّ الراس كالمسار e وما شاكله . . . f۞ الحلو سُنْحُو وهو الخمر من العنب۞ ويقال الحلو طَاطْلُو يعنى ذو طعم۞ الطعم من كل شيء طاط۞ المرّ اجى ويقال فِرَق وهو لغه ويقال اغُو وهو السمّ يسمّيها به لفرط المرارة g۞ الحامض اكْسِى وهو بالتركمانىّ۞ البارد سَوُق۞ الحارّ السخن اسّى۞ الغليظ يُغُنْ۞ الرقيق ضدّ الغليظ يبكا۞ الراحه طمق h۞ التعب ارمَقْ۞ الصحر اِرِكْمك۞ العامر شَانْ۞ الخراب يِقُقْ۞ الواسع كِنْك۞ الضيّق طار۞ الثقيل اَغِرْ۞ الخفيف يُغُول ويقال تَانِيى۞ الملآن طُلُو۞ الفارغ نُوشْ وهو الخالى وهو الطلاق۞ النظيف آرُو۞ الوسخ كِرْ وهو امرك لمن سئت بأن يدخل۞ السمين سَمِزْ۞ الهزيل اَرُقْ۞ الخالق قَلِسن i وهو مهر الزوجه۞ الرفيع يُنْقا۞

---

a) Cod. الاقه . b) Cod المسوم قب سر c) Cod طعروا d) Cod. Cum 133, 134 jth e) Sic! f) Keine Lacune angezeigt g) Cod. المراه h) Cod طمىع i) ل معاكم

الشديد مثل المعجون وغيره قَتِيي ۞ الرخو يُمْشَقْ وهو الناعم ويقال صَوِيقْ وهو بالتركمانىّ ۞ السريع اسِغْ ۞ الخسارة خُسْرْ وهو لغة والمعروف زيان وهو بالتركمانىّ ماخوذ من الفارسيّة ۞ الزائد آرْتُقْ ۞ الناقص اكسُوك ۞

الفصل الحادى والعشرون فى اوقات الدهر والزمان

. . [a] كَرُم ۞ العام يِلْ وهو الهواء ۞ هذا العام بو يِلْ ۞ العام الماضى يِلْطِرْ ۞ ماضى الماضى ايلسِمن يل ۞ العام الآتى كلكان يل ۞ آتى الآتى كلداچى يِلْ ۞ الشهر اى ۞ هذا الشهر بو اي ۞ الشهر الماضى كَچْكان اى ۞ الشهر الآتى كلكان اى ۞ آتى الآتى كلداجى اى ۞ اليوم كُنْ وهو الشمس ۞ هذا اليوم بُو كُنْ ۞ امس دُنْ كُنْ ۞ اوّل امس اسراكُو كُنْ ۞ الغدا بارِنْ ۞ بعد الغد برسِي كُنّ ۞ بعد بعد الغد كلداجى كُنْ ۞ وقت السحر طَمن ۞ بكرة إرْتَا ويطلق على الغد ايضا ۞ الضحى قُشْلُق مشتقّ من رواح الطير فى طلب المرعى ۞ الظهر دُشْ ويقال ايلان ۞ العصر يكِرْ ويقال يكِنْدُو وهو بالتركمانىّ ۞ المغرب آقْشام ۞ عشاء الاخير باطْسُنْ مشتقّ من الرقود ۞ نصف الليل تُنْ تُخْضى ۞ الآن امْدِى ۞ هذه الساعة بُو شاى ۞ الليل تُنْ ۞ النهار كُنْدُز ۞ هذه الليل بُو كَنْجَا ۞ البارحة دُن كَنْجَا ۞ الليلة الآتية كلكان كيجا ۞

---

a) Keine Lacune angezeigt. Vielleicht sind die Wörter الدهر والزمان (vgl. die Ueberschrift) zu wiederholen.

العصل البادى والعسرون فى بعسر الاسماء التركّه من المماليك والحوارى a وعيرهم

تَنْتَرْس امىر فهد ✿ قُطلُودىرس فهد مبارك ✿ طَنْبَرْس مهر فهد ✿ قُلْدرس مملوك فهد ✿ آىْ درس قمر فهد ✿ الطنتَرْس ستّه فهود ✿ لاحسْ ساهىں ✿ طُوغان حارح ✿ سُنْغُرْ معروف ✿ قرا سنْغُرْ سنعر اسود ✿ آقسُنْغُرْ سنعر ابىص ✿ اقوس طىر ابىص ✿ قراقوس طىر اسود ✿ الاقوس طىر ابلق ✿ ىُرْغُشْ والصحىح ىرقوس طىر اسهب ✿ البكى امىر الاقليم ✿ اللدى b احد البلد ✿ كىكلدى حاء حتّدا ✿ ابدُغْدِى ىرغ القمر ىعنى ولد قمر ✿ آىْدُغْمُشْ مىله ✿ كُمُدعدِى ىرعب الشمس ىعنى ولد الشمس ✿ كُنْدُغْميس مىله ✿ اَىدَمُرْ قمر حدىد ✿ قُىْشْ تَمُرْ طىر حدىد ✿ اسىدَمُر حدىد سالم ✿ ىكتَمُر امىر حدىد او حدىد قوىّ وهو لعه ✿ حُطلىا والصحىح قىلوىا c امىر مبارك وهو لعه ✿ آنْنَا قمر امىر ✿ كوحىا امىر العقل او امىر قوىّ وهو لعه ✿ اقحمَا d كالابىص ✿ سُنْغُرجَا كالسنعر ✿ آىْنِكْ امىر قمر او قمر قوىّ وهو لعه ✿ قُىلوىك امىر مبارك ✿ ابدكىن امىر قمر وهو لعه ✿ آقْطاى مهر ابىص ✿ قراطاى مهر اسود ✿ مُعلْطاى مهر ىاىارى ✿ طُقْطاى مهر سعال ✿ قلىح سىف ✿ سُنْكو رمح ✿ سَنْحَرْ ىطعن ✿ قماري

---

a) Cod hier und unten الحوار. b) Cod اللذى c) Cod. قىلْواب. d) Sic! statt اقحا Im Cod folgt امىر كالابىص

رجل رملىّ ✿ تُركرى رجل تركىّ ✿ زُومَرِي رجل رومىّ ✿ سَرقرى رجل شرقىّ ✿ اغاجَرِى رجل الصحرا ✿ اوجرى رجل الطرف ✿ يكجرى عسكر قوىّ او امير عسكر وهو نعته ✿ ارسلان رجل اسد ✿ يلمان بدوع ✿ سَطِلْمِس ممنوع ✿ سَطْمازْ ما يبيع ✿ البَصْنى يمس الاقليم او يمس البلد ✿ مادي يالَوُ دو قوس قوىّ ✿ طُنْقُوش يلبس السحر ✿ استَناي امير سالم ✿ تمر خان ملك حديد ✿ تمُرتاس حاجز حديد ✿ الطُونْتاش حجر ذهب ✿ يكتاش حاجز امير او حاجز قوىّ ✿ سُوباشِى رأس العسكر ✿ سَلار مقدّم ومنه سبهسلار يعنى مقدّم الجند وهو بالفارسيّة ✿

فصل من هذا الفصل فى اسماء الجوارى الطُن ذهب ✿ كُمس فضّة ✿ بُنْجُو لؤلؤ ✿ اصلا a) فرج انس ✿ انْملا فرج قمر ✿ نواس عاقلة ✿ كمتكوكَتا b) ضُعْتره ✿ كلجيجكاك ورد وزهر ✿ آسن سالمة ✿ ماجهان والصحيح ماه جهان يعنى قمر الدنيا وهو بالفارسىّ ✿ مَهلْبِي والصحيح ماه الى قمر وست السيد بالفارسيّة والسيد بالتركى بجملة قمر بالفارسيّة ماه ست بالتركىّ الى ✿ تَنَغْشا نقش ✿ كُهار جوهر ✿ اكنبا قُسْنُر ✿ ابسلى قمر نطلع ✿ ابساوو كذماك ✿ تَسونْهار ربع حديد ✿ كُلْتَهار زهر الربيع ودلاهما بالفارسيّة ✿ كُلْنار جُلّنار يعنى زهر الرمّان ✿ مُرواري واصله مرواريد يعنى لؤلؤ وهو بالفارسيّة ✿

---

a) Cod. شما. b) Cod. يحرنما.

العصل الىالىب والعشرون ى الالوان

الابىص اق ۞ الاسود ىرا ۞ الاحمر ىزل ۞ الاصعر صارو ۞ الازرق كُك ۞ الاحصر ىاشِلْ ۞ الىمىرى معروف وهو بالىركمانىّ ولهم ىوكىدات ى وصف حسن اللون والمعانى ى دكره كما ى العربىّ وهو ابىص ىعف اىاق ۞ اسود حالك قَبْ قَرا ۞ احمر قانئ *a* قىْ قِزِلْ ۞ اصعر فاقع صَبْ صارو ۞ وىوكىد *b* وصف الازرق كُىْزْ كُوك ۞ وىوكىد وصف الاحصر ىام ىاشِلْ ۞ الصبغ بُويَا وهو العىوّة ۞ لون سحىه وحه الانسان على اىّ صعه كانت مَكْرْ ويقال ىانكر *c* وهو بالىركمانىّ الاسمر قَرا ياغِزْ *d* ۞ الاصهب قَىْغُرْ ۞

العصل الرابع والعسرون ى المعادن

المعدن كان وهو بالفارسيّة ۞ الدهب النُونْ ۞ العصّة كُمُسْ ۞ النحاس ىاىِرْ ۞ الحديد تِمِرْ ويقال دَمُرْ ۞ الرصاص قُرْعَاشُنْ ويقال قُرْشُنْ وهو بالىركمانىّ ۞ الرىىع كوىاى صُو ويقال حِوَا ۞ العولاد قُرِج ۞ اللولو يىجو ويقال طَمَا واصله بالفارسيّة دانه وهو الحبّة ۞

العصل الخامس والعسرون ى الاقارب والاحانب والمعارف والمالك *e* والمملوك والسبّ والحاريه

الاب اطا ۞ الام آنَا ۞ العمّ آحْعى ويقال اطا ىرىدسى ۞ العمّة حىجا ۞ الخال طاي ويقال ىِىعًا وهو لعه ۞ الخاله

---

a) Cod قانى. *b*) Im Cod folgt الاسعر من الناس *c*) Cod بانكر. *d*) Cod. باغر *e*) Cod hier والملابس und S ٣٣, 14 المماليك.

طاى ارا [a] ۞ الاخ قرنداس ۞ الاخت قز قرنداش ۞ الاخت الكبرى اكاجى ۞ الزوجة اشيجى ويقال ابوداش ۞ الولد اُغُلْ ۞ البنت قِزْ ۞ العروس كاليين ۞ الصهر والعريس كُوياكُو ويقال يِزْنَا ۞ الكنّة يَنْكا ۞ الضرّة بقُز [b] ۞ الحمو قُينْ اطا ۞ الحماة قُينْ آنَا ۞ اولاد الاحماء قُينْ قرنداسلار ۞ القرابة دَسُوق ۞ ابن الزوجة اُكَاي اُغْلان ۞ ابن الزوج مثله ۞ النسيم اُكْسُوس ۞ الاخ من الرضاعة كُوكُنْداس ۞ العديل وهو المطائب ، وهو زوج اخت الزوجة بِاجْنَاق وهو بالتركمانيّ ۞ الضيف قَنَاق ۞ المعرفة بِلِشْ ۞ الغريب الاجنبيّ ياط ۞ الصديق ايناق ويقال دوست وهو بالتركمانيّ ماخوذ من الفارسيّة ۞ الشريك اُرْتَاق ۞ الرفيق يولداش ۞ الجار قُنْشِى ويقال آغْلْداس ۞ الاتباع اُكُر ويقال فى جمع الجيل ايضا ۞ الاسير طتقون [d] ويقال طمساق ۞

فصل من هذا الفصل فى المالك والمملوك والسيّد والجارية السيّد قُتَا واصله بالفارسيّة خواجه ۞ المملوك قُل ۞ الغلام ساكرن واصله بالفارسيّة شاكرد ۞ السبى تاتون ويقال النفى ۞ الجارية قِرْناق ويقال قَراواش ويقال قراباش ويقال تُوكَا ۞ الربيبة اكس ۞

الفصل السادس والعشرون فى العلل والامراض والسقام

العلّة يِكْ ۞ المرض سُوكَالِيك [c] ۞ الوجع اغرى ۞ المصص

---

a) Sic! (ر mit drei Punkten) b) Cod ر معجم, Der Cod. hat aber ر mit (Sic!) نعر c) Cod. المصايب d) Cod طعقون (Sic)

احق ۞ المريض سوكان *a* ۞ الحمّى اسما ۞ البارده بِيرمًا ۞ السعال اُتُرمك ويقال اُكْسُرْمك وهو بالتركمانيّ ۞ العطاس دُشْكُشْماق ۞ السافل اُسْتَامك ۞ الاسسهال *b* اُرْسُرمك ۞ النزع جان طَرْتْمَاق ۞ الموت اُلمك ۞ الكلب قُطُرمق ۞ الجرب قُتُرعان ۞ الدُمّل باس وهو الخرج ويقال حَبَّان وهو بالتركمانيّ ۞ الجنون بالىلك ۞ المجنون بالى ۞ الطمع وهو اشدّ الامراض سُوقَلق السلطان ارت *c* ۞

القسم الثانى فى الامر بالافعال ولفظة الاستراحة فى المخاطبة
للواحد الحاضر التى بها يتوصّل المستعمل الى اسماء
المصادر وتحقيق تصريف الكلام فى المستعمل
وهو مبنىّ على حروف المعجم وهو

حرف الالف اكسب جرغل *d* ويقال بارغل *d* وهو بالتركمانيّ اقرأ اوقى عل امسح سل كل اكشط *e* بسوى كل احسب صاعش لاعل ادخر كُركل اسمع اشِت كِل اعلم تَلْكل اعمل ابلاكل ادخل كُركل اخرج جقو جل اصعد اعِنْغل ارسل دس كل ويقال ان كل اعبر كُج كل اركب مِنْكل اطرد من طرد الفرس سكرت كل اطعن صانج عل اشل الدُرْكل ادفن كم كل اسهب دعمالاعل البس كَيْكل اخلع جِقْرعل احمع دِرْكل اررع اكاكل احصد دِج كل

---

a) Cod. سوكان. *b*) Sic fur الاسهال? *c*) Cod. ارب
d) ر معاجم *e*) Cod. اكسك

وهو يعصل العماش وهو المتوسط بالسيف   اطحن
ان طرب عل ويقال اُكُتْكل   ابخل الاكل   امحن
يُغُرغل   احسر ياب فل وهو علف الباب وهو البناء
اصطد من الصيد اولاكل   اذبح نُغُرلاغل   اسلخ
صُىغل   اطبخ نُشُركل   اعرف تُيِرْغل   اطعم
نُدِرْكل   اسرب اجكل   اسِف اجِرْكل   اسكب نُكْكل
اقِس نُسَاكل   ارمد ماطفل   اوقد بندركل   اطف
سَنُنْدِرْكل   احسب سَوْكل   اعشف امراف نُلْعل
ابكي سِكْكل a   اسحب كُرْدكل وهو الجرّ   افسخ
احرقل   اعلف باقل   ارمِ اطقل   احذف كامِشْكل
اسأل صُرْغل   احهد دُرُشكل   اصطلح قارشقل b
ويقال ابلاسكِلْ   اسرح طِنْقل   انعب ارْغل   اطلب
بِلَاكل   ارعى جَغِرْعل   ارفس تَبْكل   الدم يُمْرُقْلاعل
اصعع نُنُنْلاكل   اسمم سُكْكل   العب أنْناكل   ارقص
تَانْكل   اعسل نُوكل   اسر صَرْغل   اسعى اصقل
وعلّف مثله   اصلب كرا قى عل ويقال كُرْكل   اهرب
قجقل   احسِب كرْلانكل   ارجع قَمتّ مل   أرْتع عمرك
قَنْنُرْعل   احسس رِنداناكل   انلف صاليى تَرْكل
احدر سَفِنْعل   احلب بَرنقل   ارحم بوّلاغاغل
اصر دُرْكل   اعنّ اروا دركل   احفظ من حفظ العران

a) Cod. سلكل.   b) So steht jetzt geschrieben statt بان لاسىقل was aber richtig war s. den Index

وعىره ار ىر طىىفل وهو بالىركمانى ماحود مں العارسىه اىىعں مىں ىىعں العماش سُككل اىرص حمدِركل وهو مں ڡرص الحسم بالطعر احرس واحعط سَقْلاعل اىطر كُرْلاكل احدب طَرىفل احرى كمُنْدِرْكل وىعال اورىاكل اكىس ىصىىل امسك طُتْىل حلّ ڡُىْغل امصع سُىْماكل ابلع ىُىْىل اسرى اُغُرْلاعل احم مں الحمامه قُرولاعل ارسم مں المرسوم ىُىُرْعل اىىل مں ڡىول الهدىه وعىرها ىُىَرْلاعل ادكر مں ذكر الخاطر السىء اكىغل ادس اُىطْىل امىس ىُورِىكل اعىد ىُكركل اىعىد الطرعل اسىع اُرْعل الحىٯ ىَىْكل a اهلك مں هلاك المامور ىِىْكل b احىب مں حىّ الحىىب ىَىْكل اىص الحاحه ىىوركل c ايرع ىَاكُىْكل اسعل اسلاكل اَسْعِلْ عىرك اسْلاىكل اىرح سوىكل احرں ىعىى طىں ىل d احرّں كُسْكل اىطع كسكل اعىط e ىُسْىل الطم مں لطم العىر حَىْلاكل احرح ىاسلاكل وهو امرك بالسروع ڡى الامر اىعس اُىوىلاعل اسىعط اُوىانْعل اَىْعِطْ عىرك اوىارعل f العىٯ ىُلاعل اخىف ىُعْعل اسىح ىُورْكل اعطس ىَطْىل وهو امرك للسمس والعمر والىحم بالاڡول احطف قَىْىل اعرل اكِرْكل ادىح ىُوِىعل وهو امرك بالصرف والعقوبه اصرف مں صرف الذهب وعىره

---

a) Undeutlich im Cod b) Cod. ىىكل. c) Cod ىسوكل
d) Cod. حلب ىل sic e) Cod. اعىط. f) Cod اوىار عل

دُرْغـل *a* وهـو الـمهب والاسلاب   اسعـد آوْركل وامـرك بصعر السعر وعـسره وهـو امـرك لغيرك بان يمسح السعي من الاسماء وهـو بالتركمانـيّ   انقص سِلِكْكل   اربط باغلاغل   اسرع دِرْلاكل   اكـذب انكلاكل ويقال انرك سُبْلاكل ويقال بلان سُبْلاكل وهـو بالـتركمانيّ   اصـدق كرنبي ايتّمـل ويقال كِرشاك سُلاكل وهـو بالتركمانيّ   اعـرس من غرس الشجر نكا فُيْعـل   ارفع كُنُركل   احسد مسّمان عل   انقص يك كُرْكل   اجـمع تعلان وعـسره تُمْتّمل *b*   امساحط سِمْكركل   انـصف دُكُرْكل   اسعـل انْركل ويقال اكسْرّكل وهو بالتركمانيّ   انك اعلاغل   اصحاى كُلكل   اعطس اقْسُركل   اقس من العسا بَشْلاكل   اضرط اصوعل   احر سِخْمـل   اسمر اُرْمن كل   اسمـر عـمرك اُرْتّكل   ارضع امكل   اُرْضِـع عـمرك امْزُركل   اسرف من السرف انسى كـل اذف *c* اسن كل   اسرج من اسراج الـفرس انْرلاعل   الجم اُيانلاكل   اعلف من اعطاء الـفرس وصمها ثم تَرْكل علفه الـفرس وصمها بِمْ   امسح من مسح الفرس مسى عل   الحط تَقْبِلّ   اسمر بقا طُرعل   انظر كُوردكلّ احـلـف ادنج كـل *d*   اقرص اُدْنْج العل   ارهن طُطو فُـيْعِلْ   الشمس والحلف انْك   النعرص اُدْنْج الـرهن طُطُو   احلق من حـلف الشعر نُوليكلّ   انف

a) .. ر معجم (*b*) Vg Index. *c*) Sic Von دَعى herzuleiten *d*) Erg. ادنك ابر كل

بتْكِلْ اكبس من كبس السب سُبُرْكِلْ اعسل بُوكِلْ اعسل اسب بُسنْكِلْ امل من الامل امْسُنْكِلْ اصع ثُوساكِلْ احصصم نُتُشْكِلْ اسال من السؤال اُرْكل ادرك مثله امسط طراعِلْ اكمحل سُرمالاكِلْ ادن من السماء بانْعِلْ وعلف الباب مثله احرب دقْعِلْ اورد الدواب الماء صُودَفْعِلْ استحب من استحاسك السيء من الاشياء طَلاب العِلْ اسسر سَاطُنْ العِلْ الحج من الاشحاء صَغِنْعِل[a] المصعب بَادنْعِلْ احدم طاسو انْكِلْ اوسل من وسل الحمل وعسره نُرْكُلْ افدح من فدح الرشاد حَقْعِلْ وهو امرك لمن شئت دان يسكو غيره الى ربّ صدر انصح من النصح بالكلام والعدل اكْلاكل اوسم من وسمه السيء على جماعة اولاسْمرْعِلْ احتج من الاحتجاج دلداعلاعل الحجّة دِلداع اسكر اكُسْ سِنْكلْ استعق ار[b] سِنْعلْ احرم من الاحترام لعبرك آعِرْلاعِلْ استحقر اررعاعِلْ احب الحب كُونلانعِلْ اعتب دِلْكِلْ افحر من فحر الطلوع والدمّل دِسْكِلْ وكسف وجه البكر كذلك احفر قَرْعِلْ اسكن من سكن السب فُنْعِلْ اسكن من السكون ضدّ الحركة طنعِلْ وهو الراحة ارحل كُحْكِلْ اعبر كَحْكِلْ ابط من البطو كِجْكل اسعد من السوف كُوسَاكِلّ اوتر من وتر القوس فرعِلْ الصعب تيسْنُرْعِلْ اوصل من وصل السيء بالسيء

---

a) Cod. صعن عال   b) معحم ,ر.

أُولاغِلْ اسكت من السكوت والصمت تِكْ طُرْغِلْ ويقال
يِكْيُورِيكِلْ احنف من الاحنفاء تَاشِنْغَلْ اخلط من
خلط الشيء بالشيء قُتْقِلْ امتحن قِرْغِلْ انطو
تُكْكِلْ انط من النطو كَمْكِلْ اغمض من غمض العين
يُمْكِل احط من الحطّ يَارغِل a ومنه الذنب والخطئة
تُرْق اسع من السعاء والتأخير قُلْعِل b اعرف واعلم
بَلْكِلْ احص من حصى العرش وغيره اناكل احم من
حمو الحديد بالنار قِزْدِرْغِلْ اعلف اُطْغِل انلنت
يَلاعِلْ اسخ من السخاء قُنْلغِل ۞

حرف الباء تُسْ من النوس والعبث أُبْكِلْ سَلْ من السلل
أُلِتْ كِل تُسْ من السول سِيكِلْ بت من بتّ الامر
والبعل تُبُرْكِلْ بَعْ من البيع سَاطْقِلْ بارك بالعقد وغيره
قُتْلولاغِل بلّغ المستبر معك يَتُرْكِلْ بعثر تُولاسْتُرْغِلْ
بعض من البعصه بالاصبع لغمزك تَرْمَقْلاكِلْ برّد الماء
وغيره سُوُتقِلْ بدد تُكْكِلْ ۞

حرف التاء تكسّب قَزِنْغِل c ويقال قَزِنج ابلاكِل تكلّم
سُوزْلاكِلْ تجرّع أُغْرِتْلاعِلْ الجرعه من الماء وغيره
أُغْرِت تثاوب اسْنَاكِلْ تقاعس يُنْجِقْقِلْ تأتّب
يَراوْلانْغِلْ تحصّب طِنْلاعِل d تلتّن كُتَيْكِل
تقيّء قُسْغِلْ ويقال بُنْدُرْغِلْ تعلّ من العمل يِتْلانْكِلْ

---

a) ر. مغجم . b) ل. مغجم . c) Cod قرن غل. d) Cod تلس لغل (sic).

نعلم نُورَنْكِلْ ويقال أُكْرانْكِلْ نذلّل من الذلال طُرْتَقْلانعِلْ *a* ويقال اولاغوعِلْ نعكّر طَمانعِلْ العكّار طباق سوصّل دَكِنْكِلْ نسمّر جُومانْكِلْ نجهّر آتق‌لانعِلْ ☆

حرف الباء بُرْ من البوران قُبْغِلْ ويقال العسار اذا سار دُورْ قُنْبِي وللمفصل اذا خرج عن مكانه وانفكّ قُنْمي واذا قام قائم في الوجود مثله واذا بار انسان ونهض قائما مثله ☆

حرف الجيم جُزْ من العبور والدخول كِركِل جرّ من جرّ الصوف عن الغنم قرق‌فل جُرّ طَرْتغِلْ جسّ من الجسّ باليد الِنْكِلْ جنّ من الجنانة قباغِلْ جِبْ كلتركِلْ جقّل اركُنْتكِلْ ☆

حرف الحاء حلّ سَنْكِلْ حبّ سكارلاكل حرّ كرتكِلْ وهو السحب في الجماع حسّ من حسّ العرس قَيِنْيعل حكّ مثله حطّ قُيْعِلْ حمّل يُكلانكِل حرّك تبرتكِلْ حمّ *b* من الحماء قَيَالاعِلْ حاسب ساغِشلاعِلْ حتّ سَوكِلْ المحبوب سَوكو حدّث كلاجي ايتكِلْ حيد من الخروج عن الطريق صَوُلغِلْ ☆

حرف الخاء خُذْ آلْغِلْ *c* خلّ قُيْغِلْ خَفْ من الخوف قُورقِلْ خوف قُورسل خفّف قادستكِلْ خرّف تَوَنْغِلْ خبّ كنزلاكل خِطْ من الخاطة تِكْكِلْ خطّ

---

a) Cod طرىعلانعل. *b*) Statt حمّى *c*) معكم ل

من الخطّ خِزْغِلْ[a] وبعال تَارْعِلْ[a] حاصم تَلَسْكِلْ حلّط بولاشتُرْعِلْ ۞

حرف الدال دُمْ مسكو قُلْ‌قِلْ داو من الدواء اطْلاغِلْ دقّ دُكْكِلْ دقّ من قرع الباب قَقْ‌قِلْ وهو سفف الرهن دُسْ من الدوس دَصْ‌قِلْ دسّ من دسّ السىء في السى[a] سُقْ‌قِلْ دُرْ من الدوران كرْكِلْ در من اعطاء العطا دُنْكَلْ دلّ على الطريق قُلاكُورلاغِلّ[b] الدليل في الطرقات قُلاكُورْ دخن تُنْ‌لاكل[c] الدخان تُنْ[c]

حرف الدال دُقْ طَاطِقِلْ دوق عمرك طاطنْرِعِلّ الطعم طاط دوّب ارْدُرْكِلْ دتر اَكْدُرْعِلْ دمّ بورْلاَكِلْ دلّ من الحس الغعْعلْ ۞

حرف الراء رُخ تَرْعِلْ وبعال كِنْكِلْ رتّ من اسوسه تَسْلاكِلْ ردّ قَتْرُعِلْ رسّ صَاحْقِلّ وهو انسار ۞

حرف الراء رَنْ ارذُرْعِلْ الرياده ارْتَقْ رِمّ كمْرْكلّ (را) من الورن طُرْتِلْ ۞

حرف السين سف من السوف سُرْكل وهو النعى سادف من المسابقه بالخيل وغيره يَتَرْسْعلّ ساعد ارفا دكِلّ سب سُكْكِلْ وهو الشتم وكاف هذه اللفظة كعاف العرب المعوطه[d] سقّ السكّين وغيرها بلاوُلاكلّ سرّ بالسداته

a) مغتنم, (hier nicht bemerkt im Cod.) b) Cod. قلاكورلاغل
c) Das لا ist später hineingeschrieben d) Cod. كعاف العرب المعوده.

آشْكِلْ سلّم من يسلم الشيء الى صاحبه اشْنُرلا كلْ سرّح بالمسط طَرَاغِلْ سدّ يِقْيِلْ ۞

حرف الشين شمّ يِي‌لاكِلْ الرائحه ييى سدّ من سدّ العرس وعمرها وهو الرباط تَغْلاغِلْ سمّر من يسمر العماش الذى عليك جِرْمَانْعِلْ شارك من الشركه مع غيرك ارتاق تلعِلْ الشبك اُرْتاق شقّ من شق الشيء تَرعلْ سِلْ كنُرْكِلْ ساور طانعِلْ شبّ بالشبابه دُودُك حَالعِلْ شرّح من يشرح اللحم فَقْلَعِلْ ۞

حرف الصاد صُمْ من الصيام ارُجْطُتْيِلْ صِرْ تُلعل [a] صُبّ من صبّ الماء تُكْكِلْ صيّح من الصياح حَغِرْعِلْ صِدْ من الصيد اُولاكِلْ صلّ من الصلوه نماز قلعِلْ ماخوذ من الفارسيّه الصلوه بالفارسيّه نماز يعنى افعل صلاه صكّ سَتْلاعِلْ صفّ تُرَتْكِلْ صارع كُرسكِلْ صالح من الصلح بانْلاشْيِلْ ويقال اِيلاسكلْ صادق من المصادقه دوستلاسكل ماخوذ من الفارسيّه صفّ من الصفقه سُرْكِلْ صدّق من يصدقك الكلام ادنكِلْ ۞

حرف الضاد ضلّ من الضلال اَزْعِلْ ضع من الضيعه طاس تُلْغِلْ ضيّع طاس ايلاكِلْ ويقال ياوا ايتكِلْ وهو بالتركمانيّ ضارب من المضاربه صَاوشِيِلْ ضافر من المضافره يُلُشْيِلْ ضيّف من الضيافه قَنَقْلاعِلْ ۞

حرف الطاء طِر اُچكِلْ طُل من الطول اُزُنْعِلْ طِع من

a) ل معاكم

الطاعه اوساكِلْ   طن من الطين بَلْچِقْلاغِلْ الطين
بَلْچِقْ   طلّع *a* من النطلّع على جهه بَقْفِلْ ✿
حرف الطاء طنّ من الطنّ أُوْرُنلاكِلْ   ظاهر من المظاهرة
والمساعده ارقالاسِقِلْ ✿
حرف العين عدّ من العدد صَنَاغِلْ   عُدْ من العود
قَيِتْقِلْ   علّم من تعليم العلم وعسره اورتكلْ ويقال
أُكْرِتْكِلْ وهو بالتركماني   علّم من العلامه يضعها على
الكتاب بِشانْلاكِلْ العلامه نشان وفي بالفارسيّه   عيّن
نِيرِلْكل   عضّ دِشْلاكِلْ   عتّ من *b* .. ... بَعْغِلْ
عدّل من التعلة يُكْسَتْكِلْ   عمْ من العوم يُزْكِلْ   عوّج
اكاكِلْ   علّف اشْفِلْ   عادى من المعاداه بُجُقْلْ   لحصن
بُجُقْ   عاجّل تركلانكِلْ ويقال اسوكِلْ ويقال تَرجَا ويقال
دَتْرِكِنْ ✿
حرف الغين غنّ من الغناء ارلاكِلْ   غثّر من الغبار
دُورَتْكِلْ   غر من الغره كُنْلاكِلْ   غُر من الاغارة
آقِنْ اتْكِلْ   غبّر دَكْشُرْكِلْ ومنه الدَكْشُورى لغيره صعاب
الخيل عند بيعها   غرّ من الغرور بالحيله الدّاغِلْ   غصّ من
الغوص صَوْدَا بطقِلْ ✿
حرف الفاء فكّ قَتَرْغِلْ   فلّ من تعلمه الفعل بِتْلاكِلْ
فُتْ أُوتْفِلْ   فقّ من تعقشده *c* العين وما يعر في البدن
سِقْرِكِلْ *d*   فصّل من تفصيل القماش بِچْكِلْ   فارق ابرِلْكِلْ

---

a) Cod. طل (sic). *b*) Keine Lac. in der Hs angezeigt. *c*) Cod. تعقشه. *d*) Cod. ستّركل

فرّق من تفرقة الشيء على جماعة أُولاسُنْوْكِلْ فكّ من فكّ العوس عن وتره يَتِسْ فِلْ فتّس ارداكِلْ ۞

حرف القاف قُلْ آستْفِلْ وتعال دَاكِلْ قرّب بـوُتـِلْ قعْ من الوقوع تُشْكِلْ قمْ من الوقوف والقيام والعمام طُرْغِلْ وتعال ايضا لمن تسامره بالعمام ارُو طرغِلْ قِسْ من القياس الُجِكِلْ وهو الكيل وهو الذراع قدّ من قدّ الطسج بالسكين وغيره دَالِكِلْ قاتل من المقاتلة حالِشْكل قلّ من تقليه اللحم قُورِغِلْ قوّ من تقوية الشيء المصنوع تَرْكِتْكِلْ ۞

حرف الكاف كُلْ باكِلْ وتعال اشاغِلْ كيل من الكيل الُجكِلْ كُبّ دُنْدرو ثُىْغِلْ كدّ من الكدية بِلانْكِلْ كثّر من ان تجعل غيرك كثيرا اولالدُرِغِلْ كُنْ نُلْغل كتّل نُمرلاتْكِلْ ۞

حرف اللام لـِنْ يُمْشَنْغِلْ لبّ نُمشُتـِلْ لزّ من اللزّ سكارْلاكِلْ لطّ من اللطّ باليد جَتْلاكِلْ لاكم من الملاكمة يُمرُقْلاسْفِلْ لد من الولادة طُغُرْغِلْ لذ من الملاذ والالتجاء صغِنْغِلْ لح من ان تلوح لغيرك ان تراك كُورِنْكِلْ لفّ من لفّ العمامة وغيرها صَرْغِلْ ۞

حرف الميم مسّ من المسّ باليد آتْلِنْكِلْ مُتْ من الموت اُلْ كِلْ مدّ من مدّ يدك الى الشيء لتأخذه او لتعطيه غيرك صُنْغِلْ مسّ من ان تمشّي غيرك نُرِتْكِلْ مصّ من المصّ بالفم صُرْغِلْ وهو السؤال عن الشيء مُرْ من الامر نُبُرْغِلْ الامر والمرسوم نُبُرى مدّ من مدّ الحبل ومثله طُرُتْفِلْ ۞

حرف النون نَمْ من النوم اوبِيِ كِلْ نوّم عسرك أُوبِنْ فلّ نسّ من نسّ الذباب اوش لاكل نكْ من الجماع سِكّ كِلْ ناول ضُنو بَرْكِلْ ناد من المناداة في طلب من تفقد حضوره انداكل نطّ من النطّ والجمر نُلْغِي عِلْ نحّ من ازالة الشيء عن مكانه كَنْركِلْ ۞

حرف الهاء هاب كلنْركِلّ هدّ من الهدّ والخراب يِفّ فِلْ هزّ نمرن كل وهو التحريك للشيء عتْ من الهتنة تَفِسْ لاعِلْ هبّ من امرك الريح او الهوا بأن يهبّ اسِ كلّ ۞

حرف الواو ودّع من الوداع آسَنْ لانْ كِلْ ودّ من التوددة للشيء الى المكان المستتر اليه الت كِلْ وتعال الت بَرّكِلْ ۞

العسم الثالث في تصريف الكلام والافعال

اعلم وفقك الله تعالى انه لم يكن في اللغة البربرية من المخاطبة ما يعرف به بين الذكر والانثى انّ المخاطبة للرجل a) والمرأة شيء واحد ولم يكن عندهم من المخاطبة ما يختصّ بالاثنين لانّ اوّل الجمع عندهم الاثنان فافهم ذلك واعلم اعزّك الله انّ اصل ما نبني عليه امرك في تصريف الكلام في اللغة البربرية هو الامر بالفعل للواحد الحاضر المخاطب وقد عيّنت لكلّ امر ما يختصّ به من لفظة الاستراحة التي ليس لها حكم في تصريف الكلام ولا تستعمل الّا في الامر الواحد الحاضر b) المخاطب فقط ولو العيب من مخاطبة الواحد الحاضر b) المخاطب في الامر به جاز وهو على ثلاث صفات وهي عِلْ وَلِ وكِلْ والعتيدة في اسمائها

a) Cod الرحل b) Cod الحاطر

هاهنا معرفة المصدر وهو اسم الفعل وبعد المستقبل ايضا فى مستقبل الافعال فامّا معرفة اسم الفعل وهو المصدر فانّك تعبر اىّ امر شئت فان كانت لفظة استراحته من دوات[a] عِلْ فسقط لفظة عل ويلحق بما بعدّمها من الامر لفظة مَعْ فيكون مصدرا واسما لذلك الامر وان كانت لفظة استراحته من دوات[a] فلْ فسقط لفظة فِلْ ويلحق بما بعدّمها من الامر لفظة مَقْ فيكون مصدرا واسما لذلك الامر وان كانت لفظة استراحته من دوات كِلْ فسقط لفظة كِلْ ويلحق بما بعدّمها من الامر لفظة مَكْ فيكون مصدرا واسما لذلك الامر وهذا ضابط حسن مستنبط لم يسبق اليه احد ممّن وضع كتب اللغة وترجمتها، وامّا فائدتها فى المستقبل فسيأتى ذكره فى مواضعه ان شاء الله تعالى واذا اردت تصريف الكلام فتأخذ اىّ امر شئت بعد اسقاط لفظة استراحته وتجعله اصلا تبنى عليه امرك فى تصريف الكلام فى الامر والنهى والمستقبل والماضى والحال مثاله ان يأمر الواحد الحاضر[b] المخاطب فيقول له اكتب وهو جِزْ[c] فان اردت نهيه فترجع الى الاصل وهو جز وتزيد عليه لفظة ما فيكون جِزْمَا اى لا تكتب فان اردت الامر لجماعة حاضرين فترجع الى الاصل وهو جز وتزيد عليه لفظة كر[d] بعد كسر الراء وحذفها فيكون جزكر اى اكتبوا فان اردت نهيهم فترجع الى الاصل وهو جز وتزيد عليه لفظة ماكر فيكون جِزْماكِرْ

---

a) Cod. دولت b) Cod. الحاطر c) ر معاكم d) In der Hs steht كر hier wie im folgenden

اى لا تكسوا وللجماعة للحاضرين ايضا وجه اخر فى الامر والنهى لهم وهو اكثر استعمالا بينهم الآن وذلك ان ترجع الى الاصل وهو جِرْ ويرد عليه نونا ساكنه بعد خفض الراء فيكون جِرِنْ اى اكسبوا وان اردت النهى فترجع الى الاصل وهو جز ويرد عليه ميما مفتوحه ونونا ساكنه والراء ساكنة فيكون جِرْمَانْ اى لا تكسوا وهذه النون فى الامر والنهى فيها شىء من الغنّه ومخرجها من سقف الحلق الى راس الانف واذا اردت الامر لواحد غائب فترجع الى الاصل وهو جز ويرد عليه لفظة صِنْ فيكون جِرْصِنْ اى ليكتب فان اردت نهيه فترجع الى الاصل وهو جر ويرد عليه لفظه مَاصِنْ فيكون جِرْمَاصِنّ اى لا يكتب فان اردت الامر لجماعة غائبين فرد على ما صار معك للواحد الغائب فى الامر والنهى لفظه لار وهذا امر ونهى لحاضر وحاضرين وغائب وغائبين مطرد ذلك فى جميع ما تقدّم عندك من الاوامر على هذه الصيغه فى الامر والنهى ✿

فصل فى الماضى من الافعال فاذا اردت المخاطبه لواحد حاضر فترجع الى الاصل وهو جر ويرد عليه دالا محفوضة a) ونونا ساكنه فيكون جِرْدِنْ اى قد كتبت فان اردت النفى فترجع الى الاصل وهو جر ويرد عليه ما هذه صورته مادِنْ فيكون جِرْمادِنْ اى ما كتبت فاذا اردت المخاطبه لجماعه حاضرين فترجع الى الاصل وهو جز ويرد عليه ما هذه صورته دِكِزْ فيكون جردكز اى قد كتبتم فان اردت النفى فترجع الى الاصل وهو

---

a) Cod. محعوطه

حز ويسرد عليه ما هذه صوريه مادكز فيكون حزمادكز اى ما كسبتم فان اريد الاخبار عن واحد غائب بان فد كسب a فيرجع الى الاصل وهو جز ونرد عليه دالا محعوصة b وياء ساكنه فيكون جزدى اى فد كسب فان اريد النفى فيرجع الى الاصل وهو حز ونرد عليه ما هذه صوريه مادى فيكون حزمادى اى ما كسب فان اريد الاخبار عن جماعة غائبين فيرد على ما حصل عند الواحد الغائب فى الاثبات والنفى لفظه لاز وان اريد الاخبار عن جماعة متكلّمين واثبت منهم فيرجع الى الاصل وهو جز ونرد عليه لفظه دغ فيكون حزدغ اى فد كسبنا فان اريد النفى فيرجع الى الاصل وهو جز ونرد عليه ما هذه صوريه مادغ فيكون حرمادغ اى ما كسبنا فان اريد c الاخبار عن نفسك وانت المتكلّم فيرجع الى الاصل وهو حز ونرد عليه لفظه دم فيكون حزدم اى فد كسبت انا فان اريد النفى فيرجع الى الاصل وهو حز ونرد عليه لفظه مادم فيكون حزمادم اى ما كسبت انا وهذا مطرد فى جميع ما نقدّم عندك من الاوامر لا نعتبر فى شىء منها بعد حذف لفظه الاستراحه ۞

فصل فى المستقبل من الافعال فان اريد المخاطبه لواحد حاضر فيرجع الى الاصل وهو حز ونرد عليه لفظه غاسن فيكون حزغاسن اى ستكسب انت فى المستقبل فان اريد النفى فيرجع الى الاصل وهو حز ونرد عليه لفظه مناسن فيكون حزمناسن اى ما تكسب فى المستقبل فان اريد المخاطبه

---

a) Cod كسبت b) Cod محعوطه. c) Fehlt im Cod.

لجماعة حاضرين فعوّض لفظة سَن التى ادت فى اخر الامر والنهى للواحد الحاضر بلفظة سِرْ وان اردت الاخبار عن واحد غائب فيرجع الى الاصل وهو جز ويرد عليه لفظة غَاىْ فيكون جِزْغَاي اى سكت فى المستقبل فان اردت النفى فيرجع الى الاصل وهو جز ويرد عليه لفظة مَا فيكون جِزْمبا اى ما يكتب فى المستقبل فان اردت الاخبار عن جماعة غائبين فيزيد على ما حصل معك للواحد الغائب فى الاثبات والنفى لفظة لار فان اردت ان يكون المخاطبة لجماعة متكلمين عن انفسهم فيرجع الى الاصل ويرد عليه لفظة غَايِزْ فيكون جِزْغَايِزْ اى سكت فى المستقبل فان اردت النفى فيرجع الى الاصل وهو جز ويرد عليه لفظة مَمَايِزْ* فيكون جِزْمَمَايِزْ[a] اى ما نكتب نحن فى المستقبل وان اردت الكلام عن نفس المتكلم فعوّض ما حصل معك للجماعة المتكلمين من لفظة يِزْ التى نحن[b] فى اخر الاثبات والنفى بلفظة مَنْ، وقد استحقّ ظهور نقيّة فائدة لفظات الاستراحة التى تقدّم ذكرها اوّلا وان لم نذكرها فى هذا الفصل وهو فصل المستقبل وذلك انّه لمّا ثابت لفظة استراحة امرك للواحد الحاضر المخاطب فى هذا الفصل الذى وضعته لك مثالا تعتدى به فى تصريف جميع الاوامر التى تقدّم ذكرها وامرت الواحد المخاطب فيه بالكتابة من دوات عِلْ وكان امرك للواحد الحاضر جِزْغَاسَنْ وللجماعة الحاضرين جزغاسز[c] وللواحد الغائب جزغاى وللجماعة الغائبين جزغاىلار ونفس

a) Fehlt im Cod b) Cod. ادب . c) Cod جزغاى .

المتكلّمين جوعاير لجميع حروف العين فكذلك مهما في هذا العصل وهو فصل المستعمل من الاوامر وكانت لعطة استراحة من دوات فِلْ فيعوّض العين الذي تقدّم *a* بالعاف ومهما كان لعطة استراحة من دوات كِلْ فيعوّض العين بالكاف وهذا مطّرد في جميع الاوامر لا تخرج عنه ❀

فصل في تصريف الحال فانّك اذا اردت المخاطبة لواحد الحاضر المخاطب وان تأمره بأن تكتب فترجع الى الاصل وهو جر وترد عليه رائًا ساكنة وسينا مفتوحة ونونا ساكنة بعد تحريك الراء الى النصب فيكون جِرَرْسَنْ اى تكتب في الحال وان اردت النفي *b* فترجع الى الاصل وهو جز وترد عليه هذه الصورة مَارْسَنْ فيكون جِرْمَارْسَنْ اى ما تكتب في الحال فان اردت المخاطبة لجماعة حاضرين فتبدل لعطة سَنْ بلعطة سِزْ فان اردت المخاطبة لواحد غائب فترجع الى الاصل وهو جز وترد عليه رائًا ساكنة مع تحريك الراء الى النصب فيكون جِرَرْ فان اردت النفي فترجع الى الاصل وهو جر وترد عليه هذه الصورة مَارْ فيكون جِرْمَارْ اى ما تكتب في الحال فان اردت المخاطبة لجماعة غائبين فترد على ما حصل معك لواحد الغائب لعطة لَارْ فان اردت المخاطبة عن نفسك متكلّم فترجع الى الاصل وهو جِرْ وترد عليه رائًا ساكنة وميما مفتوحة ونونا ساكنة فيكون جِرَرْمَنْ اى اكتب في الحال فان اردت النفي فترجع الى الاصل ترد عليه هذه الصورة مَارْمَنْ فيكون جِرْمَارْمَنْ اى ما اكتب

a) Cod تعدمت   *b*) Cod fugt hinzu وهو.

انا فى الحال فان اردت المخاطبة لجماعة متكلمين وانت منهم فتدل لفظة مَزْ التى انا فى مخاطبة نفس المتكلّم الواحد بلفظة بِزْ ۞

العسم الرابع فى صوابط الكلام وعدد كلمات والفاظ بهن نكمل القصد من المستعمل ان شاء الله تعالى

لفظة مُو التركيّة هذه اللفظة وهى مى علامة الاستفهام فى كلّ شىء نتلفّظ به من تصريف الكلام فى الماضى والمستقبل والحال يأتى *a* بها فى اخر كلّ كلمة حلا الكلمة التى فيها سَنْ او سِزْ او مَنْ او بِزْ فانّك تقدّمها فى ابتداء تلك الكلمة على سَنْ او سِزْ او مَنْ او بِزْ وهى تقوم مقام ألف الاستفهام العربيّة ۞ لفظة اِدِي التركيّة هذه اللفظة وهى اِدِى تقوم مقام كان العربيّة فان اردت ان تقول كنت انت فتقول سنْ اِدِنْ كنتم انتم سِزْ اِدِكُزْ كان ذاك أُلْ اِدِى كانوا اولئك اىلار اِدِى كان هذا نُو اِدِى كان هاؤلاء مُونْلَارْ اِدِى كنت انا مَنْ اِدمْ كنّا نحن بِزْدِك (sic) كم كان سَجَا اِدِى كان اسود *b* قَرَا اِدِى كان ابيض *b* آقْ اِدِى هكذا يأتى بها فى اخر كلّ كلمة ۞ لفظة جِى التركيّة وهذه اللفظة وهى جى يأتى بشىء لجعل به من اخره كانت اسما لصانع ذلك الشىء مثاله الحديد تِمِرْ الحدّاد تِمِرْجِى النحاس بَاقِرْ النحّاس باقرْجِى الكتاب بِتِكْ الكاتب بِتِكْجِى الخمر آنمَكْ الخبّاز آنمَكْجِى اللحم آتْ اللحّام آتْجِى هكذا مُطّرد على هذه الصورة فى جميع الكلام ۞ لفظة داش

---

a) Cod باتى. *b*) Cod اسودًا nachher ابيضا

البركتّه وهـده اللفطه وهى داس ىأتّى سىء لجعب مس احره كانت علامه لجمع والصمّ ىس الاسمى مىاله [النطق] قَرِنْ فادا قلب قَرِنْداش كـانـت دالّـه على انّهما مـن بطن واحـد وهو الاخ، الطَّرِيـق يُولْ فادا قلت يُولْدَاشْ كانت دالّة على انّهما رفيقا *a* طريـق واحـد، الارض والمكان والبقعة يرْ فان قلت يـرْدَاشْ كانـت دالّة على انّهما من ارض واحدة او من بقعة واحدة *b*، السنّد قُجَا فادا قلت قُجَادَاشْ كانت دالّة على انّهما لسنّد واحـد واصل قُجَا بالفارسيّة خُوَاجَهْ وىفلت فى الالسن الى ان جعلوها خُشْدَاشْ ❁ لفظـه كِمْ البركتّه وهـذه اللفطه وهى كِمْ ىقوم *c* مقام مـن الاستفهاميّة مثاله ان تقول من هـو كِمْدُرْ من انت كِمْسَنْ من اسـم كِمْسِزْ مـن جاء كِمْ كَلْدِى مـن راح كِمْ بَرْدِى على هـذه الصورة ىأتـى بها فى اوّل الكـلـمة، وىقوم * دَنْ مقام مِنْ ىقول *d* من السوق بَازارْدَنْ من القلعة قَلْعَهدَنْ مـن الشأم شامْدَنْ مـن فلان فلانْدَانْ هكذا ىأتى بها فى كـلّ كلمة ❁ لفظه دا البركتّـه وهـذه *e* اللفظه وهى دا ىـقـوم مقام فى العربيّة مثالـه ان تقول فى الارض يردا فى السماء كُكْدا فى البيت ابودا فى السـوق بازاردا فى القلعة قلعهدا فى الشام شامدا فى مصر مصردا هكذا ىأتـى بها فى اخر كلّ كلمة ❁ لفظه لُو البركتّه وهـذه اللفظه وهى لُو ىقوم مـقـام ذى العربيّة مثاله ان تقول ذو فرس آطْلُو ذو جمل تَوَالُو ذو حمار اشكلُو

---

a) Cod رفيقان. *b*) Cod. واحد. *c*) Cod ىقوم. *d*) Fehlt im Texte, am Rande beigeschrieben *e*) Cod وهى

دو مال مال‌لو دو لحية صَقَلْلُو هكذا يأتى بها فى احر كلّ كلمة ۞ لفظة سِبزْ التركيّة وهذه اللفظة وهى سبز تقوم مقام بلا العربيّة فاذا اردت ان نقول بلا فرس فنقول اطسبر بلا جمال تَوَاسِزْ بلا حمار اَشَكْسِيزْ بلا مال مال سزْ بلا لحية صَقَلْ سبز بلا خبز اَتْمكْ سِبزْ بلا ماء صُوسِزْ هكذا يأتى بها فى احر كلّ كلمة ۞

لفظتا لك الملكيّة ولك العوليّة التركيّتان فأمّا لفظة لك الملكيّة فانّك اذا اردت ان تقول هذا لك فتقول نُو سَيِنْ هذا لكم نُو سزنْ هذا لهذا نُو مُينْ هذا لذاك نُو آينْ هذا لاولئك نُو آنْلارُنْ هذا لى نُو مَنُمْ هذا لنا نُو بِزُمْ ونون هذه الالفاظ معنّة ومخرجها من الخيشوم وأمّا لفظة a لك العوليّة فمثاله انّك اذا اردت ان تقول لك اقول فتقول سكا آيتِرْمَنْ لكم اقول سزْكا آيْتِرْمَنْ لهذا اقول مُوكا آيْتِرْمَنْ لذاك اقول اكا آيْتِرْمَنْ لاولئك اقول انلاركا آيْتِرْمَنْ لنا نقول است بِزْكا آيْتِرْسَنْ b لى تقول است مَكا آيْتِرْسَنْ لنا تقولون ادىم بِزْكا ايترسز ۞ لفظة بِي التركيّة وهذه اللفظة وهى بى تأتى كلمة للخفض من اخرها كانت علامة المفعول مثاله اذا اردت ان تقول خذ هذا فتقول آلْعِلْ مُونِى سَل هذا كنوركِلْ مُنِي خط هذا قُيْعِلْ مُنِي او تقول سنجر ضرب انسان سَنْجَرْ وُرْدِى اِنْسَكْنِى او تقول c انسك ضرب سنجر اَيْنَكْ وُرْدِى سَنْجَرْنِى او تقول اركب هذا الفرس فتقول مِنْ كِلْ بُو اَطْنى

a) Cod لعطل b) Cod اسر من. c) Cod. نمو (sic?)

او يقول كُلْ هذا الخمر فيقول باكِلْ دو اَنْمَكْيِي او اشرب هذا الماء اِيْكِلْ نُو صُوبِي وهي علامة المفعول اذا اردت في آخر الكلمة ✿

لفظة فوق وتحت العربيتان فامّا لفظة فوق العربيّة فانّ اصلها بالتركيّ أُسْتْ فاذا اردت ان تقول للواحد المخاطب فوقك فتقول أُسْتُنْدَا فوقكم أُسْتكِزْدَا فوق هذا مُنْ أُسْتُنْدَا فوق ذاك اَنْ أُسْتُنْدا فوق اولئك ابلار أُسْتُنْدا فوقي أُسْتُمْدا فوقنا أُسْتُمِزْدَا وهذه اللفظة تعطي حكم على ايضا وأمّا لفظة تحت العربيّة فانّ اصلها بالتركيّ آلْتِ a فاذا اردت ان تقول تحتك فتقول آلْتِنْدَا تحتكم الْتِكِزْدا تحت هذا مُنْ آلْتِنْدا تحت ذاك اَنْ الْتِنْدَا تحت اولئك ابلار الْتِدا تحتي الْتُمْدَا تحتنا الْتُمِزْدَا ✿

لفظة بين العربيّة وأمّا لفظة بين العربيّة فانّها بالتركيّ ارا فاذا اردت ان تقول بيننا فتقول آرَامِزْدَا بين اولئك آرَالارِنْدا بينكم آرَاكِزْدَا فاذا اردت ان تقول من بينكم فمرّ b على ما تقدّم نونا ساكنة فيكون من بينكم اراكزدانْ من بيننا ارامزدانْ من بينهم ارالارندان ✿

لفظة الوسط العربيّة وأمّا لفظة الوسط العربيّة فانّها بالتركيّ أُورْتا فاذا اردت ان تقول في الوسط فتقول أُرْتَدَا فاذا اردت ان تقول في وسطكم فتقول أُورْتَاغِزْدا في وسطهم اورتالارِنْدَا في وسطنا

---

a) ل معاکم   b) Cod فمُرّ

اوربامِرْدا فاذا اردت ان نعول مں وسطكم ومں وسطنا ومں وسطهم ىمرن على ما ىعدّم معك نونا ساكنه ۞

لعطه مع العربّه فأمّا مع العربيّة فانّها بالبركىّ بِلَا فاذا اردت ان نعول معك فنعول سَنِنْ بِلَا معكم سِزِنْ بِلا مع هدا مُونِنْ بلا مع هاولاء موىلار بِلَاسىدا مع داك آنِنْ بِلاسِنْدَا مع اولئك آنْلار بلالارِنْدَا معى ىلمدَا معىا بِلامُرْدَا ۞

لعطه عند العربّه وأمّا عند العربّه فانّها بالبركىّ قَىِنْ فاذا اردت ان نعول عندك فنعول سَىِنْ دَنْدَا عند اولئك انلار دَنْدَا عندى مَنُمْ دَنْدَا عندنا بِزِمْ دَنُمْزْدَا عند هاولاء مونلار دَنْدَا فاذا اردت ان نعول من عندك ومں عندكم ومں عند هدا ومں عند هاولاء ومں عند ذاك ومں عند اولئك ومں عندى ومں عندنا ىرد على ما نعدّم معك نونا ساكنه ۞

لعطه عَنْ العربّه فانّها بالبركىّ انْرُوقْ فاذا اردت ان نعول عىرك فنعول سِنْدَانْ انْرق عىركم سِزْدَانْ انْروقْ عن هذا مونْدانْ [a] انْروقْ عن اولئك انلاردَانْ انروق عن داك انْدانْ [b] انْرُق عىرى مُنْدانْ انروق عىرىا بِزْدَانْ انْرُوق ولها وجه اخر بان نعول أُرْكَا ولها وجه اخر بان نعول أُكُو وكلاهما نعطى حكم الاوّل بانى بالجمع فى اخر كلّ كلمه ونطلق حكم الجمع فى حقّ الناطق والصامت من كلّ شىء ۞

لعطه لاجل العربّه وأمّا لعطه لاجل العربّه فانّها بالبركىّ [c] اجُنْ بانى بها فى اخر كلّ كلمه وهى نعوم معام العسم فاذا

---

a) Cod. مويدا. b) Cod اىلاں sic c) Cod باكى

اردت ان تقول لاجل الله سبحانه تَنْكرِى اُجُنْ لاجل النبيّ صلّعم بَيْغَامْبَرْ اُجُنْ حقّ راسك باش اُجُنْ لاجلك سِنْ اُجُنْ لاجلكم سِزْن اُجُنْ لاجل هذا بُونِنْ اُجُنْ لاجل هاؤلاء بُونْلارْ اُجُنْ لاجل ذلك اَنِنْ اُجُنْ لاجل اولئك انلار اجن لاجلي مَنُمْ اُجُنْ لاجلنا بِزُمْ اُجُنْ لاجل فلان فُلانْ اُجُنْ هكذا يأتي[a] بها في آخر كلّ كلمة ويطلق حكمها في الناطق والصامت في القسم ✿

لفظة كم وبكم العربيّتان فأمّا لفظة كم العربيّة فهي بالتركيّ نَجَا فاذا اردت ان تقول كم انسان فتقول نجا كِشِي كم فارس نجا آطْلُو كم راجل نجا ياياغ كم درهم نَجَا يَرْمَقْ كم دينار نجا الْتُونْ كم ثوب نجا كُنْلَكْ ولها وجه آخر وهو قُجْ وتصريفه كتصريف الاوّل يأتي بهما في اوّل كلّ كلمة ويطلق في الناطق والصامت من كلّ شيء وامّا لفظة بكم فانّها بالتركيّ نجابا فاذا اردت ان تقول بكم هذا فتقول نجابا بُو بكم الرطل بَتْمَانْ نجابا بكم الاردبّ اَرْدَبْ نجابا ✿

لفظة كيف العربيّة فأمّا لفظة كيف العربيّة فانّها بالتركيّ نَجُكْ فاذا اردت ان تقول كيف كان فتقول نجك ادى كيف فلان فلان نَجُكْ كيف يكون الامر نَجُكْ بُلْغَاى ايش ولها وجه آخر وهو نَنَا للحكم الحكم وهو بالتركمانيّ ✿

لفظة متى العربيّة وامّا لفظة متى العربيّة فانّها بالتركيّ قَجَنْ فاذا اردت ان تقول متى جاء فتقول قَجَن كَلْدِى متى راح

---

a) Cod بانى

قَچَنْ تَرْدِی مسی بحیء قَچَنْ كلكای مبی سروج قَچَنْ تَرغَای مبی كسان قَچَنْ اِدِی مبی نكون قَچَنْ تُلْغَای وهو بعوم معام ادا ابصا ✿

لَعطه دم العربیّة وأمّا لعطه دم العربیّة فانّها بالتركیّ یَنَا فاذا اردت ان نعول دمّ جاء فعول یَنَا كلدی دم راح یَنَا بَرْدِی ثم اكل بنا بادی ثمّ سرب a یما اِجْنِی ثمّ قال تَنَا اینی ثم نعول بما اَینمای هكذا یأتی بها فی أوّل كل كلمة ✿

لَعطه ابصا العربیّة وامّا لعطه ابصا العربیّة فانّها بالتركیّ دَغِی فاذا اردت ان نعول قال ابصا فنعول دَغِی اَیتّی نعول ابصا دَغِی اَینْقَای وهی نعطی ابصا حكم الاستزادة فی طلب الشیء فاذا اردت ان نعول اعطنی ابصا فنعول بِرْكِلْ دَغِی او تعول دَغِی بَرْكلْ ان شئت قدّمها علی الكلمة وان شئت اخّرتها وهذه الدال التی لهذه اللفظة مشمومة بشیء من حرف الطاء ✿

لَعطات هذا وهو وانس والشیء العربیّات فأمّا لعطه هذه العربیّة فانّها بالتركیّ بُو وامّا لعطه هو العربیّة فانّها بالتركیّ اُوْ وامّا لعطه انس العربیّة فانّها بالتركیّ تَا وامّا لعطه الشیء العربیّة فانّها بالتركیّ نَسَا فاذا اردت ان نعول * ما هو علی هذه الصفة شیء هو هذا b فنعول بُو با تَسادُر او نعول انس هذا فنعول بُو تَا او نعول انس هو هذا فنعول بو نا دُرّ ✿

لَعطا الادنی والاقصی العربیّان فامّا لعطه الادنی نعنی الاقرب فهی بالتركیّ بِشْرَا وأمّا لعطه الاقصی فهی بالتركیّ اِشْرَا فاذا اردت

a) Cod. ست (sic) b) Unbeholfener Ausdruck.

ان نعول الادنى من الادنىن فنعول يِشْتَرَاسِى او نعول الاقصى منها فنعول اِشْتَرَاسِى ۞

لعطنا هنا وهنالك العربيّتان فأمّا لعطه هنا بالتركىّ فهى مُونْدَا وامّــا لعطه هنالــك فانّها بالتركىّ آنْدَا ۞

اعلم اعزّك الله انّ اللغة واسعة وانّما وضعت لــك هــذه اللمعة المسيرة a لتستعين بها تحصل فى فهمك منها بالتــدريج ان شــاء الله تعالى ۞

تمّ الكتاب بحمد الله تعالى وعونه وحسن توفيقه يوم الاحد
سـادس وعـشـريـن شعبان المعظم سنة ٦٤٣ علّقه اقـل
عـبـاد الله واضـعـف خلقه الـراجـى رحمة ربه
خليل بن محمد بن يوسف القونوى
احسن الله خاتمته ورضى عنه
وعن والديه وعن اساتذته
وعن كافّة المسلمين
اجمعين

---

a) Cod السِدْرَة (sic).

TEXT.

s 56 اورن halto ich moglicherweise fur eino verdorbene Aussprache oder Schreibweise des ادران Radloff stimmt bei (M)

s 58 In أدكر sind vielleicht die Vocalzeichen ganz abzuandern und noch ein Abfall des finalen ن anzunehmen Dann kommen wir zu der Form ادكرن was in modernen Dialecten in *jĭran ǵĭran* u A sich verwandelt hat und gerade »Brandfuchs" bedeutet (Mittheilung Radlofi's an Herın M)

s 65 سى Der Name اسمباى, den ich sehr oft gehort habe, wird Isenbaj ausgesprochen und besteht, glaube ich, aus اسى + باى, باى bedeutet »reich" und dann einfach »Hausherı" (M)

s 81 صربكعا bringe ich mit دربكعه zusammen, in meinem Glossar ist ein Wort سربكعى arab السمل das wahrscheinlich zu derselben Sippschaft gehort (M)

Im arabischen Texte sind auch einige Druckfehler und Versehen eingeschlichen, doch brauche ich die Liste derselben hier nicht zu wiederholen, weil die wichtigsten bereits im Index angemerkt sind, weshalb ich den Leser bitte bei etwaigem Zweifel dort nachschlagen zu wollen

»n" und anderen Liquidis in »d" über zu gehen (vg. oben s. 22, 4 v. u ترىدں für ترىلعب). — Auch mir scheint es dass Radloff a. a. O. Recht hat, doch habe ich diese Erklärung von الكلا und اندلا nicht als sicher vorstellen wollen mit Rücksicht auf اردا — Hierzu bemerkt M. weiter اردا heisst ja ursprünglich »der Spur eines Tieres nachgehen" und ist also aus ابر (Spur) + لا entstanden. Sehr interessant ist es, dass, da das Verbum اردا diese ursprüngliche Bedeutung im Altajischen verloren hat, sich von Neuem das Verbum ابرلا gebildet hat, so dass jetzt im Alt. beide Verba existiren. اردا für »suchen" und ابرلا für »ein Thier nach dessen Spuren verfolgen"

s. 51 اوىى Die Ableitung des اوىى von حعں hat Radloff aufgegeben, findet aber, dass auch Ihr Versuch es mit اى (weiss) zu vergleichen misslungen ist (M.). - Allerdings ist es mit solchen Ableitungen im türkischen noch eine missliche Sache, doch für meine Vermuthung (mehr ist es nicht) spricht dass die Adjektiven اى weiss und قرا schwarz oft metaphorisch für edel und gemein (Sklave) gebraucht werden Vg. z. B. in diesem Glossare قراباس Magd Sklavin

s. 53 التسوں Sie hätten *altyn* schreiben sollen, denn die doppelte Orthographie التوں und التلى spricht dafür, dass der Verfasser hier es mit dem Laute y zu thun hatte, den er weder durch و noch durch ى genau wiedergeben konnte. Radloff will in mehreren Wörtern y statt u haben z. B. *agyz*, *auyk* u. A. (M.) Es sei mir gestattet dieser Bemerkung nicht zu widersprechen und meine Transscription dennoch aufrecht zu halten, weil es eben unmöglich ist zu wissen, ob in einem sonst unbekannten Dialekte y oder u gehört wurde, wo die Vokalzeichen, wenn vorhanden, eine doppelte Aussprache zulassen.

s. 53 التى *ilti* kommt in dieser von der gewöhnlichen etwas abweichenden Bedeutung auch in meinem Glossar vor (M.)

s 18 z 3 v u »mit einem Buchstaben vermehrt erscheint" Hierbei ist zu beachten, dass ich nur die *Schrift* im Auge habe, in der lebendigen Sprache repräsentirt dieser Buchstabe eine Silbe (mit vorhergehendem Vokal)

s 21 z 12 الكچی Gesandter von ایل Frieden — الچی kommt im *Kudatku Bilik* im Sinne von »Fürst, Repräsentant des Volkes" vor und demnach, glaube ich, ist das Wort von ایل (Volk) abzuleiten (M). — Hierzu bemerke ich, dass ich hier einfach die Ableitung des Verfassers des Glossars s ٢٥, 6 wiedergebe

s 22. Es versteht sich dass die Weise, worauf verschiedene türkische Wörter hier zerlegt sind, nicht in allen Fällen den nämlichen Grad von Sicherheit beanspruchen darf Ich betone dies hier nochmals ausdrücklich, weil auch Herr M mir seine Zweifel ausspricht in Bezug auf einige der genannten Beispiele, welche er für unzerlegbar hält

s. 33, 34. Einige (und nicht wenige) von den hier angeführten Beispielen mögen Doppelnamen in Ihrem Sinne des Wortes gewesen sein Doch scheint es mir, dass in einigen von ihnen die erste Hälfte doch wohl adjektivisch aufgefasst werden kann z B goldener Stier, silberner Stier (überhaupt wo die erste Hälfte irgend ein Material bedeutet) Ferner ist mir eingefallen, dass vielleicht (es ist nicht mehr als eine Vermutung) die Namen ایدغمس, ارسلان, دغمس, u ähnl sich so erklären lassen »es (das Kind) ist wie eine Sonne, wie ein Löwe geboren" (M)

s 37 Die Analyse Radloff's von دسا gefällt mir besser (M) — Hiermit bin ich einverstanden, obgleich ich die abweichende Analyse aus ده + سی an erster Stelle erwähnt habe, weil diese die bekannteste ist

s. 39 In قسر u ارتر steckt wahrscheinlich das د des Causativ's in ت (تّ?) (M) — Ich halte dies sogar für gewiss

s. 40 z 5 Herr Melioransky betont die Tendenz des ل nach

ZUSÄTZE UND BERICHTIGUNGEN.

Herr Melioransky hat die Güte gehabt mir brieflich einige Bemerkungen zu den bereits gedruckten Bogen dieses Glossars zu schicken, wovon Einiges bereits vor dem Abdrucken berücksichtigt worden ist. Einiges andere theile ich mit seinem Erlaubniss hier mit.

s. 6. Bei der Besprechung der Aussprache von ج wäre vielleicht am Platze zu erwähnen, dass ج in Aegypten eben als g ausgesprochen wurde und eben deshalb seine Aussprache als ǯ oder ǵ für die Aegypter einer besonderen Erklärung bedurfte. Dagegen scheint die Beweiskraft des Wortes اوعان (s. 7) dadurch abgeschwächt zu sein, dass das Wort im كتاب الادراك, welches sicherlich in Aegypten verfasst wurde, ohne weiteres mit der Uebersetzung الله verzeichnet steht. Meines Wissens ist das Wort geläufig nur im Uigurischen, bekannt in der späteren gewählten Sprache der literarisch gebildeten Türken, aus der einfachen Sprache scheint das Wort ziemlich früh durch تنكرى, خدا, الله u. s. w. verdrängt zu sein. (M.)

s. 17. Das *Dhamma* und *Fatha* in قل (قال), قُرط (قارط) und قماو (قمى) lassen sich dadurch erklären, dass unter dem Einflusse des ق der folgende Vokal (einerlei ob eigentlich »a" oder »u") einen dumpfen, unbestimmten Klang hat, dieselben Zeichen in بلا, بلدور, نمس bin ich geneigt als reine Schreibfehler zu betrachten. (M.)

تـّور *ȷawuz* Selǵ باور s ۲٥ bose. — ىسورلا *ȷawuzla* Imp ىسورلاكل s. ۴. tadeln

تُورُوك *ȷuzük* C. *ȷuzuk* s ۱۷ Siegelring
ىوسان *ȷaušan* = ياوسان (Zenker) s ۹ Absinth.

تُوى *ȷawok* s ۲٥, ۳۲ Verwandter — ىىوت *ȷawot* Imp ىسويـعـل s ۴۳ 1) naher bringen
ىوقارى *ȷokary* C. *ıocharı* Selǵ ىوقارو s ۲٦ oben
ىوك *ȷuk* C *yuc* = ايوك Last — ىكلو *ȷuklu* s ۲٥ schwanger — ىكلات *ȷuklat* C *yucla* Imp ىكلادكل s ۳۹ belasten
ىول *ȷol* Selǵ dass C *ȷol yol* s ٥, ٥۱ Weg — ىولار *ȷolar* s ۱۴ Leitseil — ىولار صادى *ȷolar saby* ibid Handhabe des Leitseils — ىولداس s ۳۲, ٥۱ Reisegefährte
ىول So unrichtig s ۲٥ L ىول *bol* (turkm) = بالم viel
ىولى *ȷuly* C *yulu* Imp ىولمكل s ۳٦ scheren
ىوى *ȷoı* Imp ىويكل s ۳۳ abkratzen, ausrotten Vg Budagow unter دويمعى
ىـى *ȷy* s ۴۱ Geruch. — ىـىلا C *ȷıla*, *ȷyla* Imp ىـىلاكل ibid riechen
ىىت *ȷıȷıt* = ىكت
ىىا *ȷın_d* = ىكىا.

---

1) Die Hs hat ىوعصل, was in den Noten nicht bemerkt ist

نُىحوف *jǟnčuk* C *yanzıc* s. ١٩ Borse.

نْىْحوك *jǖnčuk* Vg. ادنجوك ادنجك bei Zenker s ٢١ Vorderseite des Beines.

نْىْكر *jǟndur* C *yandir, yandur* Imp. يندركل s. ٣٤ anzunden

نْىْدر Unbekannt. Imp ىىدرعل s. ٣٨ sich erbrechen.

تَىغج *janguč* = دونعه s ٣٣ Hobelspane — ىعوحى, *janguč̌y* s ٣٣ Zimmermann.

نىك *jang* C. *yeng* s ١٩ Aermel.

نُىك *jung* Vg oben u دىكى C *jong, yung* s. ١٥ Wolle

نْىْكا *janga* s. ٣٢ (Schwiegertochter) Schwagerinn

ىىكاج *junkač* s. ٨ Krebs

نو *ju* C *ju, jun* Imp دوىل s ٣٤, ٣٧ waschen — دى *jun* Imp. ىىحل s. ٣٧ sich wasschen

نُوا *jowa* s. ١. Nest

دواس *juwas* Vg. C. *yuwas(lu)* s ٢٩ sanft, von Pferden folgsam. Weibername s ٣٠.

ىوحىا *juca* s. ٢١, ٢٥ Rucken, der hoechste Theil jeder Sache, hoch.

بور *jaur* und *jaury* (*turkm*) s ١. Kuechlein

دورك *jurak* C *jurek* s ٢١ Herz

نُورمىق *jumak* s. ٢٠ Faust Faustschlag Dasselbe als دمروق mit Metathesis

نُورن *jurun* Imp ديوردىل s ٣١ lernen Vg. oben اىرال unter اىرب

دورى *juri* C. *juru* Imp. سويىل s ٣٥ gehen — نىك سورى *tik juri* s ٣٠ schweigen دوت *jurt* Imp دورىكا s ٤٣ laufen lassen. دوعى *jurga* s ١٣ Passganger.

دوز *juz* Vg. unter دو

تلمان *jalman* s. ۱۱ Springhase (jerboa) = تالمان Eigenname s. ۳۰.
تلواچ *jalawač* s ۳ Bote
تم *jim jum* C. *em* s ۳۹ 1° Futter — تم بر *jim bar* s ۳۹ futtern — 2° s ۲۳ Arznei

تم *jum* C *ium* Imp تمكل s ۳۸ die Augen schliessen
تمان *jaman* C *yaman* s. ۲۵ schlecht
تمرتقا *jumurtka* C *jumurtka* und (turkm) تمردا *jumurda* s ۱۰ Ei

تمروق *jomruk* bei C 223 *juruk*, wofur Radloff 45ª *judiuk* annimmt) — تمروقلا *jomrukla* Imp تمروقلاغل s ۳۴ einen Faustschlag geben — تمروقلاش *jomruklaš* s ۴۳ Verb recipr mit einander boxen.

تُمُرْلات *jumurlat* Imp تمرلاتكل s ۴۳ in eine runde Form kneten

تُمْشَق *jumšak* C. *yumsak* s ۲۹, ۲۸ weich — تمشن *jumšan* Imp تمشقل s ۴۳ weich sein — تمشت *jumšut* Imp تمشقل s ۴۳ erweichen

تمغُر *jamgur* durch Metathesis fur تغمر Vg. unter ع
تنا *jana* Selǵ تنه s ۵۹ darauf, nachher
تنا *juna* = تونه s ۱۴ Sattelunterlage aus Filz..
تنت *jont* s ۱۲ Pferdekoppel
تنچا *jinča* C *inčha* s ۲۷ fein
تنچا *jonča* s ۹ Klee
تنچق *junčuk* Inf تنچقماق *junčukmak* s ۳۳ Imp تنچقل s ۳۸ Verrenken, Verrenkung [1]) = Osm انچقلق Vg Radl W 1453
تنچو *junču* C *ingču* s ۳۱ Perle Eigenname s ۳

---

1) Die Worter جهاق und تعاهق (جهق VI) sind in den ar Worterbuchern nicht verzeichnet, auch nicht bei Dozy Wir mussen also bei der Erklarung ausgehen von جهق I Primam cervicis vertebram vel os جهقه appellatum affecit laesitve (Freytag)

یکدا *jigdä* = ایکده s. ۸ Zizyphus.

دکر *jugir* C. *yugur* Imp. دکرکل s. ۳٥ schnell laufen. — اوکارجی *ugarči* s ۲۴ Eilbote.

دکر *jikiz* vg. unter دکی

دکساك *juksak* s. ۲٥ hoch. — دکسَت *juksat* Imp. دکسکل s. ۴۲ in die Hohe heben

دکسوك *jiksük* = دوکسوك s ۲۳ Fingerhut.

دکنا *jigna* (turkm) C *ygina* = دسا *jina* s. ۲۳ Nadel

دکنچی *jigenči* s ۲۳ Khalife, eig derjenige welcher sich verbeugt im Gebete von دوکون sich verbeugen

دکندو *jakindu* s ۲۸ (turkm.) = (دکر) Nachmittag. Das Wort gehort etymologisch zum folgenden

دکی *jaki* s ۲۲ zwei - دکرمی *jakirmi* s ۲۲ zwanzig. — دکر *jikiz* *jikiz* C *igiz* s ۲۸ 1° Nachmittag — 2° s ۲۹ Zwilling

دل *jal* C *yel* Selg دىل s ٥ Wind — دلکان *jalkan* s ۷ Segel.

دل *jyl* C. *yil* *jil* (Cod = das vorhergeh) s ۲۸ Jahr — ایلسن دل *ilisen jyl* s ۲۸ das vergangene vorletzte Jahr — کلکان دل *kalgan jyl* ibid das kunftige Jahr — کلداجی دل *kaldači jyl* ibid das zweitfolgende Jahr

دلا *jäla* C. *jala* Imp دلاعل s ۳٥ lecken — دلاق *jalak* s ۱۱ Hundetrog یالاغ

دلان *jylan* C *ilan* s ۱۱ Schlange

دلان *jalan* s ۲۷ Luge. — دلان سىلا *jalan soila* s. ۳۹ lugen. (turkm.)

دلدرم *jyldyrym* s ٥ (*turkm*) = یاسی 1° Blitz — 2° Glas

دلدز *julduz* C. *julduz* Selg دلدور s ٥ Stern

دلعون *jylgun* Osm ایلعن s. ۱ Tamariske.

دلکاری *jilgari* C *ilgari*, *ylgari* s ۲۹ vor

یلم *jilim* s ۲٥ Leim.

دسماق *ȷašmak* s ۱۸ Schleier

دع *ȷag* C. *yag* Imp. دععل s. ۴۲ regnen — دعمور *ȷagmur* s ٥ (turkm) = دمعر Regen

دعر *ȷugur* C. *ȷur*, *ȷuur* Imp دعرعل s. ۳۴ kneten

دعران *ȷagran* = باعردن s ۲۰ Schulterblatt.

دعرعان Vg unter دبعان

نغن *ȷogun* C *yogan* s ۲۷ dick

نعول *ȷungul* C *yungul* s ۲۷ leicht

دعدمالا *ȷagymala* Imp. دعدمالاعل s ۳۳ plundern

نغ *ȷok* — دعلو *ȷoklu* s ۲۹ arm. — نغسول *ȷoksul* C. *yocsul* Selg dass s ۲۹ dasselbe

دعق *ȷak*. — صو دعق Vg unter صو

دعق *ȷyk* C *ȷyck* Selǵ دمعق Imp دععل s ۳۷, ۴۴ umwerfen. — Hierher gehort wohl دععق *ȷykuk* (Cod. دعغق) s ۲۷ wust

دعا *ȷaka* s ۱۹ Kragen.

دعه Aussprache unsicher s ۳۲ Nebenfrau d h Frauen desselben Mannes Im Osm hat man dafur دوما

دعس *ȷăkuš* = دوقوس s ۹ Anhohe

نغسى *ȷakšy* C *yacsı* s ۲٥ schon

تغلع *ȷaklyk* s ۲۴ Guitarre = ادعلع — دعلحى *ȷakylčy* s. ۲۴ derjenige welcher das ȷaklyk bespielt

دلك *ȷık* C *ȷek*, *ıec* Unwohlsein — دلك كر Vg unter كر.

نك *ȷuk* s ۱۰ Flaum Vg unter دىلك

دلك *ȷık* = ادلك s ۱۷ Spindel

دكا *ȷaga* = اكه اركه s ۲۳ Feile

دكاق *ȷangak* C. *yaagh*, *yaac* s ۲۰ Wange.

دكان *ȷagan* C *yegan* s ۱۷ Natter.

دكت *ȷıgıt* C *ygıt* s. ۲۴ Jungling

يراق *jyrak* C. *yrac* s ۲٥ fern.

يَراقلا *jarakla* aus ياراق + لا Imp يراقلانغل s. ۳۸ sich waffnen.

يرت *jarat* Imp يرتغل s. ۳۹ zerreissen. (Die Vokale im Cod. sonst يرت *jyrt*).

يرت *jarat* C *yarat*, *jarat* Selġ. dass. Imp يرتغل s. ۳۴ schaffen Part. يرتغان *jarathan* s ۳ der Schöpfer.

يُرت *jurt* C *yurt* s. ٥ Niederlassung.

يرت vg. unter يورى

يرسا *jarasa* s ۱. (turkm.) Fledermaus.

يَرِش *jaraš*, *jaryš* Imp يرسغل s. ۴۰ wetteifern spez beim Wettrennen.

يرغا Vg. unter يورى

يرغان *jargan* s. ۱۷ Bettdecke (*turkm*) = يغرغان *jugurgan* ibid dass Nach Radloff *Phon* § 366 aus *jabyrkan* entstanden.

يرلغا *jarylga*, *jarlyga* Selġ dass C *jarilga* und *yarliga*. Imp يرلغاغل s ۳۲ sich erbarmen Part يرلغان s. ۳.

يرمق *jarmak* s. ٥ Silbergeld Dirhem

يرمق *jyrmak* s ۹ (turkm statt ارن) Fluss

يرومچك *jarumčak* s ۱۹ Käse Kirg *irimčik* Vg die ausführliche Beschreibung bei Radloff, *Aus Sibirien* I, 427 (Krümelkäse aus Schafmilch)

يز *jüz* C. *iüz* (*sic*) Selġ. يوز s ۲۲ hundert.

يز *jüz* Selġ. يوز C *jüz* s ۲. Antlitz. — يزلك *jüzlük* s. ۱۹ Aussenseite eines Kleides

يز *jüz* C *yüz*, *jüz* Imp يزگل s ۳٥, ۴۹ schwimmen

يزم *jüzüm* C. *üzüm*, *üzüm* s v Weintraube

يزنا *jüzna* C III *yezna* cognatus s ۳۲ Schwiegersohn. Bräutigam = دولاد

يس *jas* Imp يسغل s. ۲۳ den Bogen entspannen.

باوا *jawa* = pers باوه verloren — باوا ایتکل *jawa at* s ۴۱ (turkm. statt طاس ایلا) verlieren.

باباغ *jajag* s ۲۹, ۵۵ Fussganger

یاشی *jaini* s ۲۷ leicht — یاشیت *jajint* Imp. یاشیتکل s. ۳۹ erleichtern

یپار *jypar* C *ypar* s ۱۸ Moschus

یپرق *japrak* turkm statt یبلدرق *jabuldrak* C *yabuldrac* s ۷ Blatt.

یپشتر *japyštur* Imp یپشترغل s ۳۷ heften.

یپقا *jopka* fein s ۲۷ vg unter ایجک und جز.

یپک *jipak* C *ypac* s ۱۹ Seide.

یبلاق *jabalak* C 129 *yabalac* s. ۱۰ Eule

یبلدرق Vg unter یبرق.

یپلک *jiplik* s ۲۳ Faden

یت *jat* C *yet*, *iet* Imp. یتکل s ۲۵ erreichen — یتر *jatur* Imp یترکل s ۳۸ erreichen machen

یَت *jat* (یتمک bei Zenker Imp یتکل s. ۳۵ beim Zaume fuhren

یت *jit* Imp یتکل s. ۳۵ verloren sein Vg C *jitir*

یت *jut* Imp یتغل s. ۳۵ verschlingen — یدر *judur* Imp یدرکل s ۳۴ zu Essen geben, wenn nicht یَدر zu lesen ist von یا essen

یتی *jati* C *jeti*, *jetti* s ۲۳ sieben — یتمش *jatmiš* s ۲۳ siebzig

یتی *jiti* s ۲۷ (nach Conjectur aufgenommen) scharf

یدار vg unter یُت

یر *jar* C *yar* Selǵ dass. Imp یرغل s. ۵, ۴۱ spalten

یَر *jar* s ۵ schroffer Felsen

یَر *jar* s ۵, ۲۱ Speichel

یر *jar* Selǵ dass C *yer* und *jer* s ۵, ۵۱ Land Ort. — یرداش *jardaš* s. ۵۱ Landsmann

يابان *jaban* s. ٥ Wuste

يارق *jaryk* s ١٣, ٢٤ Harnisch — يارقجى *jarykčy* s ٢٤ Waffenschmied.

يارن *jaryn* Selǵ dass. s ٢٨ Morgen.

يار *jaz* Imp. يارغل s. ٣٨ sundigen. — يرق *jazuk* C. *jaxok* Selǵ. dass s ٣٨ Sunde.

يار *jaz* C *yaz* Imp يارغل s. ٣٣, ٤. schreiben (*turkm* statt حر).

يارى *jazy* C *jaz*, *yaz* s ٥ Ebene

ياسعق *jastuk* C *yastuc* s. ١٧ Kissen.

ياس *jaš* C *yas* s ٢١, ٢٦ Thrane — 2° feucht, frisch, Leben ibid

ياسل *jašyl* C. *yazil* s. ٣١ grun — Intens يام ياسل *jam jašyl* s ٣١

ياسى *jašyn* s ٥ Blitz

ياسن *jašyn* C *issun*, *iazzin* Imp ياسنغل s ٣٨ sich verbergen.

ياصى *jasy* C. *iessi* s ٢٥ breit — ياصىسر *jazysyz* ibid eng

ياط *jat* s ٣٣ Fremd.

ياط *jat* Selǵ ياب C *yat* Imp ياطغل s ٣٤ schlafen — ياطر *jatar* Nom Aor s. ٣٦ schlafend. — ياطق *jatuk* s. ١١ Hasenlager — ياطسون *jatsun* s. ٢٨ Abendzeit (eig Imperativform von ياط schlafen = Osm يادسو oder يادسى).

ياغ *jag* C *yag* s ١٥ Fett. قمرغ ياغى *kuırug jagy* ibid. das Fett des Fettschwanzes. — ياغلق *jaglyk* s ١٨ Schnupftuch.

ياغرت *jãgurt* C *yugurt* s ١٩ Quark

ياغز *jagyz* (braun) s ١٣ — قراياغز *karajagyz* dunkelbraun s. ٣١

ياغى *jagy* C. 29 *yage* bellum s ٣٩ Feind.

ياقن *jakyn* s ٢٥ nahe

يال *jal* C. *jal* s. ١٣ Mahne

ياغز *jalykyz* Osm يالكز sonst يالغوز C *jalgiz*, *jalguz*, *yalgux* s ٣٩ allein Gegensatz. Zwilling

يامس vg unter يا

يان *jan* Selǵ dass s ٢١ Seite

ياوا *jãwa* C *youa* s ٨ Zwiebel

مڠین *mugın* s ١٥ Brühe Bouillon. Vg Radloff, *Proben der Volks-lit.* u. s. w I, 14 *mın* dass. Budagow unter مین (Alt)

ن

نا *na* C *ne* Selğ نا s ٥٩ was — نمنا *natu* Selğ. نمه s ٥٥ (*turkm*) wie — نچا *nača* Ç *nece, neza* Selğ نچه s ٥٥ wieviel — نچوك *načuk* C *necık* ibid. wie — نسا *nasa* Selğ dass. s ٥٩ etwas.

نار *nar turkm* = انار pers s. v Granatapfel — كلنار Eigenname s ٣٠

نشان *nıšan* Zeichen (pers) — نشانلا *nıšanla* C *nısanla* Imp نشانلا كل s ٤٢ siegeln unterschreiben

نقطه *nokta* C *nocta* s. ١٤ Leitseil

نمار *namaz* Gebet (pers) — نمار قل *namaz kyl* s ٤١ beten

نمارن *namazan* = نمدرین (pers) s ١٤ Sattelunterlage

نوبهار *nawbahar* (pers) Eigenname s ٣٠ (eigt neuer Frühling).

و

وچاق *wučak* = اوچاق s ٩ Ofen

ور *wur* C *ur* Selğ اور. Perf وردی s ٥٢ schlagen. — ورق *wu-rak* s. ٩ Sickel

ی

یا *ja* C *yaa* s ١٣, ٢٤ Bogen — یاچی *jačy* s. ٢٤ Bogenmacher — یالو *jalu* Inhaber eines Bogens im Eigennamen قی یالو s ٣٠

یا *ja* C *ie, je* Selğ یی Imp یاكل s ٤٣, ٥٣, ٥٩ essen - یامش *jamıš* C *yemıs, jemıs* s v Frucht — Vg. unter یم.

یاپ *jap* C *jap* Imp یاپقل s ٣٤, ٣٧. 1° bauen — Daher یاپچی *japčy* (*japyčy*) s ٢٤ Architekt — 2° den Teig kneten — 3° die Thür schliessen — یاپن *japyn* Imp یاپنقل s ٣٧ sich anhängen statt des gewöhnl یاپش.

یباغو *jabagu* (Cod یباغو) s ١٥ rohe Wolle.

کی *kdi* C. *ky* *key* und *chey* (Radloff will *kī*) und Solǵ *gai* Imp. دىكل s ۳۳ sich anziehen.

ذی *koi* Imp دىكل s ۳۸ sich aufhalten

دی *kai gai* s ۲٥ gut = ايحى Solǵ dass — كىكلدى Eigenn. s ۲۹

دىحا *kača* C. *cheza* Solǵ. دىحه s ۲۸ Nacht.

كىز *kijiz* C *chiux* (aus دكز) s. ۱۷ Filz.

دىك *kiik* C 84 *cheyx*. Klaproth *Sprache und Schrift der Uigur*. 15 *keyik* s. ۱۱ ein wildes Thier

دىتدر *kajundir* C. *cuydur*, *cundur* Imp كىىدردىل s ۳٥ anzünden.

دىك *kaing* C 139 *keng* s ۲۷ breit.

ل und م

لاحى *laçyn* s ۱۰ weisse Falke. — Eigenn. s. ۲۹.

مامىع *mamyk* C *mamuk* s ۱۹ Kattun.

ماحى *mači* C *mazi* s. ۱۱ Katze.

ماه *mah* (pers.) Mond in den Eigennamen ماهحهار und مهلى s ۳۰.

مرحماك *marčimak* C *marcimac* s. ۹ (*turkm*) Linse

مرواری *marwari* = pers مرواردىد Eigenname s ۳۰

معل *mogul* im Eigenn معلطاى s. ۲۹.

مكز *magiz* C *megi* vultus s ۱۹, ۳۱ Angesichtsfarbe

مى *min* Imp مىدل s ۳۳, ٥۲ aufsitzen

مناص *manas* s ۲۳ ein Viertel Vg die Bemerkung des Glossators jetzt ist das Wort unter ihnen wenig bekannt, nur dialektisch in verschiedenen Ländern

منكو. — مىحو قل *mangu kal* s. ۴۰ dauern vg موىكو bei Pavet de Court

مناق *majak* s ۱٥ Schafmist

مىن *min* Solǵ دمى s ۲۲ tausend

كوسا *kusa* Imp كوساكل s ٣٧ wunschen Vg C. 20 *cusamac*, desidero Radloff 36 a hat das Reflex *kuzan* angenommen auf Grund von *cusanurmen*, *cusandım*, *kusenganım*.

كوساك *košak* s ١٤ junges Kameel

كوك Unbekannt s ٩ Stroh

كوكان *kokan?* s ٧ Pflaume, Pfirsich, Kirsche, wohl verwandt mit ar خوخ, ursprunglich aram nach Frankel, *Die Aram Fremdworter* s 142 Das ar Wort hat zwar die Bedeutungen von Pflaum und Pfirsich (Vg Dozy *Suppl* I v), dass es aber auch Kirsche bedeuten kann finde ich nicht angegeben. Vg aber Low, *Aram Pflanz* n. 105

كوكراك *kokrak* s ٢١ Leichnam

كوكرداس *kokurdaš* s ٣٢ Milchbruder (aus كوكر + داس) Vg كوكلداس (Zenker)

كوكوست *kogust* nur in den rathselhaften Worten سمدى كوكوسدم s ١٨ wahrscheinlich = *kogus* كودوس Brust Selğ dass

كوكول *kogul kongul* C *congul* s ٢١ Herz

كول *gol* s ٩ Pfutze

كونان Unbekannt s ١١ Frettchen

كونچاك *končak* C *chonzac* s ١٨ Hosen

كونلاك *kunlak* C 120 *choulac* (Mongol كىكلك) s ١٨ Hemd Vambéry, *Uigur Sprachm* s 218 a *kunglek*

كونلان *kunlan* Imp كونلادعل s ٣٧ bewundern (vg Zenker u كونكوس)

كوناى *konai* — كوناى صو *konai su* C *konessu*, *chonasuj* s. ٣١ Quecksilber.

كوى *koi* s ٩ (*turkm* statt كنت) Dorf

كوياكو *kujagu* s ٣٢ Schwiegersohn Brautigam C *chuyeyu* — كوياكو اوطى *kujagu oty* s ٩ vg u. اوط

كهل *kahal* C. *kagal*, *kahal*, *chahal* s. ٢٦ trage (turkm statt ارماوو eig = arab. كاهل)

کن *kün* C *cun* Selǵ کون s ٥, ٢٨ Sonne Tag — سراکو کن vg. unter اسرا. — برسی کن *bırısı kun* C *bırisı cun* s. ٢٨ Uebermorgen - دی کن *tün kün* C *tunachun*, *tunekun* s ٢٨ gestern — کندز *kunduz* s ٢٨ Tag — Vg noch die Eigennamen کندعمس, کندعدی s. ٢٩

کنا *kana* s. ١٢ (*turkm.* statt قصریدا) Laus

کناس *kunas* Selǵ کودس s ٥ (*turkm* statt ملاس) Sonnenschein

کنت *kant* C. *chent* s ٩ Dorf

کندر *kındır* C *chendır*, *kınadır* s ١٩ Hanf [1])

کندك *kundık* C. *chundıc* s ٢١ Nabel.

کنکر *kangar* s. ٩ Artischoke (Cynara) Vg Vullers, *Lex Pers.* unter کنگر

کنلا *kunla* C. *kumla* Imp. کنلا دل s ٤٢ beneiden. Radloff will *kunula*.

کهار *guhar* = pers. گوهر s. ٣٠ Eigenname.

کوبك *gobak* s. ٢١ (*turkm* statt کندك) Nabel.

کوپك *kopak* — کوپك اب Vg unter اب.

کوده *gawda* Selǵ. dass s ٢١ Rumpf.

کور (کور ?) s. ١٩ Teppich

کورجن *kowarčın* C. 200 *kugırcin* (= کوکرجن) s ١. Taube

کوز *koz* C *chox* s ٩, ٣. Auge — کوزلو *kozlu* s ٢٩ sehend — کوزسز *kozsız* s ٢٩ blind. — بر کوزلو *bir kozlu* ibid. einaugig کورن *koon* Imp کوردکل (Verb neutr) s ٤٣ erscheinen. — کوزلا *kozla* Imp کوزلا دل (Verb denom) s ٣٥, ٣٩ blicken. — ٢٥ s ٩ Brunnen

کوزکو *kuzıgu* C *chuzgu* s ١٨ Spiegel

کوسا *kosa* s ٢٥ dunner Bart.

---

1) Die arab Uebersetzung hat کتّان welches hier aber Hanf bedeutet

كُكرمك *kokıamak* s. ٥ Donner Vg C *chocrac*.

كل *kal gal* C. *chel*, *kel* kommen. Perf كلدى s ٥١, ٥٥ Fut. كلكاى s ٥٩ — كلتر *kaltur* C. *cheltur* Imp كلتركل s. ٣٩, ٤٤ bringen

كُل *kul* C *cul*, *chul* Imp. كلكل s ٣٩ lachen

كُل *kul* s ١٧ Asche

كل *gul* C *gul* (pers = Rose) in Eigennamen wie كلچيچك, كلبهار und كلبهار s ٣٠. — كلاب *gulab* C. 94 *gulaf* s. ٨ (*turkm*) Rose (pers = Rosenwasser)

كُلاجى *kulacı* — ادب كلاجى *kulačı ait* s ٣٩ erzahlen Vg meine Bemerkung in der Z d D M G XLIII s 81, Note Aus dem naml Cod 419 Dresd. fuge ist hier folgendes Beispiel bei (fol 72 a z 4) ادمك برله كلاجى قلمش اىمدى

كلاز *kalaz* (= كلاس) s ١١ Eidechse

كلاك *kolak* und كلاكا *kolaga* C 125 *colaga*, letzteres *turkm* s ٧ Schatten

كلتا *kalta* s ١١ Chamaleon Salamander

كلوك *kuluk*? s ١٢ (turkm) Eselhoerde Vg Pavet de Court unter كولوك

كليت *kilit* s ٩ (turkm) = اچقج Schlussel = pers كليد

كليم *kilim* C *chilim* s ١٧ (turkm) = حكيار Teppich (= pers. كليم)

كم *kim* C *kim* s ٥١ wer

كم *kom* C *chom* Imp كمكل s ٣٣ begraben

كُمر *kamur* C *comur* s ٢٣ Kohle

كُمش *kumiš* C *cumis* s ٣١ Silber — Eigenname s ٣٠. — كمشكچى *kumišči* s ٢٤ Silberschmied.

كملدرك *komuldiuk* C *comuldiuc* s ١٤ Brustriemen (Mongol)

كمى *kama* Selğ dass C *keme* s ٧ Boot. — كمىچى *kamači* s ٢٤ Schiffer.

کرش *kiriš* s. ۱۳ Bogensehne.

کرساك *kirsik* (*kirsak*). — کرساك سلا *kirsak soila* s. ۳۹ die Wahrheit sprechen (türkm.)

کرسان *kirsan*, vg. Pavet de Court كيرسان blanc de céruse, s. ۱۸ weisse Schminke welche die Weiber vor der rothen Farbe anbringen.

کرفنق s. ۲۰ Augenlid - Die Richtigkeit der Lesart scheint verdächtig, weil das gewöhnliche Wort türkisch قباق lautet und کرفنق nur eine Variation von کرپك (s. oben) zu sein scheint.

کسرك *kirak* C 102 *chirac* pala 1° s. v Ruder — 2° s ۹ Schaufel

کرك *kork* C *chore*, *kork* s. ۱۹ 1° Pelz — 2° Schönheit

کرکی *kirki* C. *cherchi* s ۲۳ Beil.

کرم Unbekannt s. ۲۸ Zeit? Vg die Note a. a. O

کرمان *kirman* C. *kermen* s ۹ Stadt.

کرنچوك *kirinčuk* s ۱۹ Tasche — Vg. *kirtchin* Doppelsack bei Radloff, *Proben der Volkslitteratur* IV, 382.

کرو *giru* Selg. کیرو Radl. *giru* s ۲۹ hinter.

کز *kaz* Imp دردل s. ۴۰ drehen.

کزلا *kizla* Imp. کزلادل s ۳۹ verstecken — کزلان *kizlan* C *kislen* Imp کزلادکل s ۳۴ sich verstecken

کس *kas* C. *ches*, *kes* Imp. کسدل s ۳۵ schneiden — کسك vg. اب

کس *kos* Imp. کسکل s. ۳۵ zürnen.

کسان *kišan* C. *chisan* s ۱۴ Fussfessel.

کسی *kišni* C. *kyzmer* Aor کسنار s ۱۴ wiehern.

کسی *kiši* C *chisi*, *kisi* s ۱۹, ۶۸ Mensch

کعاز *kongaz* = کنز (Osm.) s. ۲۵ leicht.

کك *kök* C *kok*, *cor* Selg. کوك s ۵, ۳۱ 1° blau Intensiv کن کك *kun kok* s ۳۱, ۵۱ — 2° Himmel

کك *kök* s. ۵ Ast, Wurzel, Sperma

كچ *koč* C. *kuč* Imp كچكل s ٣٣, ٣٧ fortziehen — Das Nomen in كوچا (Eigenname) s. ٢٩

كُچ *kuč* C *cuč*, *kuz* — كچسز *kucsız* C *kučzıs* s ٢٩ schwach — كچلو *kučlu* ibid C *chučlu*, *kučlu* stark

كچا *kača* (turkm) = كىز s ١٧ Filz.

كچك *kučuk* *kačık* s ١١ junger Hund — Deminut كچوكا (Eigenname) s ٣٠.

كچكن *kučkän*² s ٩ Adler, Geier

كچى *kačı* s ١٥ Ziege = اچكى

كر *kır* C *kır* s. ٢٧ schmutzig

كُر *kor* (*kar*) C *ker* Imp كركل s ٣٤ kreuzigen. — كرا فى *kara koı* s. ٣٤ dass

كر *kır* C. *kır* Selǵ كىر Imp كركل s. ٢٧, ٣٣ (hier كُركل), ٣٩ eintreten

كُر *kor* C *cur*, *chor*, *kor* Selǵ كور Imp. كركل s ٣٣ sehen. — دك كر *jık kór* s ٣٩ hassen.

كراچ *kırač* C *kı eč*, *chırač* s. ٢٤ Kalk

كران vg unter صو

كرايغ *kuı ajag* s ١٩ Sahne Vg كرىاعى كره bei Zenker

كرب *karap* = Griech καραβος Vg Ducange s v *carabus* s v Fahrzeug

كرىچ *karpič* s ٢٤ Ziegel

كرىك *karpık* C *chırpıch* s ٢٠ Wimper.

كُرت *kort* (*kart*) C *kert* Imp. كرتكل s ٣٤, ٣٩ keiben — 2⁰ ibid in obsconer Bedeutung (السحب في الجماع)

كرتما *kartma* C. *chertme* s ٧ Birne

كرتى *kartı* C *cherti*, *kertı* s ١٨, ٢٧ Wahrheit — كرتى ايت *kartı aıt* s ٣٩ die Wahrheit sprechen.

كرش *koraš* Imp كرسكل s. ٤١ kampfen Vg C. *kerıs* Streit und Vambéry, *Uigur Sprachmon.* s. 219 a.

قبی *kyn* s. ۸ weisse Pappel.

قُومجی *kajumčy* s. ۲۴ (*türkm.* statt کمسجی) Silberschmied

ک

کاجوت *kačút türkm* und کاجی *kači* s. ۹ Vg unter کچ.
کاروان سرای vg. unter سرای.
کاسور *kašwar* s ۸ *türkm* = حمار Mohrrube Blau, *Bosn türk. Sprachdenkm* دشور daucus carotta s 156 Pavet de Court. کسیر. Pers دزر. Vg. Löw. *Ar Pflanzn* 64
کاغت *kagit* C *chagitt* = pers. کاغد s. ۲۳ Papier.
دالی *kali* C *chili* s ۱۷ Mörserkeule für Getreide
کالین *kalin* C *kelin* s ۳۲ Braut.
کامش *kamiš* Imp کامسکل s. ۳۴ nach etwas schlagen Vg. Vamb. *Uig. Sprachmon.* kemismek = etwas abwehren
کان *kan* (pers) s. ۳۱ Mine.
کُب *kup* (*türkm.*) s. ۱۷ Krug.
کُب *kop* C *cop* s ۲۵ viel
کبا *kuba* C *chuba* s ۱۳ Panzer. -- 2° s ۱۱ Motte. — 3° s ۱۸ Ohrring
کباس *käbas* C 120 *chepas* s. ۱۸ hohe Mütze
کبری *kopru* C *chopru* s ۹ Brücken
کت *kit* (*kot*) C 112 *koti* s. ۲۱ der Hintere
کت *kat gat* C *chat* Selz کمت s. ۴۰ gehen
کتر *kotur* C. *kotur*, *koter* Selz دسور Imp. کترکل s ۳۹, ۴۰, ۴۱, ۴۴, ۵۲ tragen, hinwegschaffen
کچ *käč* C *chez* Imp دجکل s ۳۸ übersetzen (intrans) — کاجوت *kačut* (*türkm*) und دجی *kači* s ۹ Uebergang
کچ *kič* Imp دجکل s ۳۷, ۳۸ träge sein Vg. C *kečw*, *kecow* träge.

قوش *kuš* C *kus* s ۹ Vogel — بای قوس *bai kuš* s. ۱. Nachteule [1]) — قراقوس *karakuš* C *charachus* s ۱. Adler — قوشلق *kušlyk* s ۲۸ Morgen, Vormittag (eig Vogelzeit). — اقسوس ,الاقوش, تروس (ترعس), طعمس, قراقوس und قسمر Eigennamen s. ۲۹
قوسق *kušak* s ۱۹ Leibgurt — s ۲۱ Busen.

قولن *kulun* s ۱۲ einjahriges Fullen. — Demin. قولنجاق ibid

قی = قیی bei Zenker. — دنکز قیی *tangız kuji* s v Meereskuste.

قی *koi* C. *coy* Imp قیعل s. ۳۵, ۳۹, ۵۲ loslassen — دکا قیی *tıka koi* s ۳۹ pflanzen — دندرو قی *donduru koi* s ۴۳ umsturzen. — Vg unter ططو und کر

قیا *kaja* C *kaia* Selǵ dass s ۵ Felsen

قیاس *kujaš* C. *cuyas* s ۵ Sonnenschein.

قیان *kojan* C. *coyan*, *koyan* s ۱۱ Hase

قیت *kajyt* C. *kayt* Imp قیتعل s. ۳۴, ۴۲ zuruckkehren. — قیتر *kaitur* C. *chaytar*, *caytar* Imp. قیترعل s ۳۴, ۴. Causat zuruckbringen

قیر Unbekannt s ۵ Himmelssphare

قیر *kajyr* Selǵ 34ª s ۵ Kiesel.

قیرق *kujruk* und قیرغ *kujruq* C *cuyruj* قل قیرق *kyl kujruk* s ۱. Art Rebhuhn eig. Haarschwanz. Vg noch unter داع.

قیع *kyg* = قیعی s ۱۵ (*tın km* statt صاق) Schafmist.

قیعی *kaiqy* C *kaygı* — قیعی طت *kaigy tut* s ۳۵ traurig sein

قین *kojun* C *coy*, *koy* s ۱۴ 1º Schaf — دسی قین *tiši kojun* s ۱۵ das weibliche Thier — 2º s ۱۴ Brusttasche

قین *kājın* vg unter اطا, انا, قرنداس (قین)

---

1) Die arab Uebersetzung العسسة ist nur orthographisch verschieden von العنقصة welches Dozy aufgenommen hat

قمرسقا *kumursaka* = قومورسقا (Pavet de Court) s. ۱۱ Ameise

قمقاق *kamkak* s. ۹ trockene, ineinander verwirrte, vom Winde zerstreute Distel (= قمقاق). — قمقاق باشلو *kamkak bašlu* ibid. Thor Tropf.

قُمْلاق *komlak* s. ۱۹ (Mong.) stark berauschendes Getränke aus gekochtem Honig, worin man Rohrstengeln ähnliche Kräuter (Hopfen) gemischt hat. Budagow II, 65a giebt das Wort als kazanisch mit der Nebenform قولماق in der Bedeutung. Hopfen.

قن *kyn* C. *kin* s. ۱۳ Scheide.

قُن *kon* Imp قونمق s. ۳۷ wohnen.

قنا *kyna* Imp. قنامق s. ۳۹ eine Busse auflegen, strafen [1])

قُناق *kŏnak* s. ۳۲ Gast. — قوناقلا *konukla* C. *conacla* Imp قوناقلامق s. ۴۱ bewirthen.

قنالا *kynala* Denom von قنا = حنا C. *kina* Imp. قنالامق s. ۳۹ mit Hinnasaft (lawsonia inermis) beschmieren

قنان *kunan* s. ۱۲ dreijähriges Füllen.

قنچق *kančyk* C. *kančik* s. ۱۱ Hündin

قندلا *kandala* C. *candala* s. ۱۲ Laus

قُنْشي *konšy* C. *consi* Osm. قوكسي s. ۳۲ Nachbar

قُنْغُر *kongur* s. ۳۱ röthlich.

قنغلي *kangly* s. ۹ Getreidewagen

قواق *kawak* s. ۸ (türkm. statt اوساق) Pappel

قُودُق *kuduk* s. ۱۲ junger Esel

قُور *kawur* Imp قورمق s. ۴۳ braten. — قورما *kawurma* s. ۱۵ Gebratenes Fleisch

1) So deute ich die arab. Uebersetzung حَيّ من الحمانة

قُل *kul* s ٥ Thal.

قُل *kul* C *kul* Selǵ قول s ٣٢ Sklave — قلبرس *kulbars* Eigenname s ٢٩.

قُلا *kula* s. ١٣ Pferd mit gelben Ringen an den Fussen und schwarzen Streifen am Rucken.

قُلاچ *kulaǵ* s ٢. Lange der ausgestreckten Aerme. Klafter.

قُلاع *kulag* C *chulag* Selǵ قولعى s. ٢. Ohr — قلاعى أرن vg unter أرن

قُلاعور und قلاكور s. ٢٥, ٤. Fuhrer — قلاكورلا *kulaguzla* s. ٤. fuhren

قُلان *kolan* C. *colan* s ١١, ١٤ Bauchriemen.

قُلان *kulan* s. ١١ wilder Esel

قلعه *kalʿa* (arab) s ٥١ Kastell

قُلْغى *kolgy* Imp قلغمغل s. ٤٤ springen.

قلق *kylyk* s ١٩ Naturell Das Wort scheint mit arab خلق nichts zu thun zu haben

قلقان *kalkan* C *kalkam* (mongol) s ١٣ Schild

قَلن *kalyn* s ٢٧ Brautschatz

قَلن *kalyn* C. 139 *kaling* s ٢٧ dick.

قلنچ *kylyč* C *chiz* s ١٣ Schwert — Eigennamo s ٢٩

قُم *kum* C *kum* s ٥ Sand — 2° Welle — قمارى *kumari* s ٢٩ (Sandmann) Wustenbewohner

قُم *kum* oder *kom* s ٥ Sanfte — 2° Sattelunterlage Eselssattel Vg Radloff, *Proben der Volkslit u s w* VI, 185 z 24 *kom* (Uebersetz s 242 Decken)

قمچى *kamčy* C. *kamiz*, *kamsi* s ١٤ Peitsche

fruchtbare Stute — قسرق قوسلابحى ibid. eine trächtige Stute im 10ten Monat

قسْغان *kyskan* Imp قسغانعل s ٣٩ beneiden.

قسقن *kuskun* C *coyscan* s. ١٤ Schwanzriemen

قُس *kuš* C *cus* Imp. قسعل s ٣٨ sich erbrechen

قُسلع vg unter قوس

قسن *kašyn* Perf. قشىدى, Aor. قسىور s. ١٢, ١٣ pissen (von einem Pferde)

قَسى *kašy* C *casi*, *kassi* Imp قسىعل s. ٣٩, ٣٩ kratzen, striegeln. — قساعو *kašayu* C *chasiau*, *kasiau* s. ١٤ Striegel

قصا *kysa* = قصْعا *kysha* C. *chescha*, *kizcha* s ٢٥ kurz — قصْعاجُق *kyshačyk* s ٢٥ sehr kurz

قصر *kysyr* unfruchtbar. Vg. unter قسرق.

قصرتعا *kasyrtka* = تما C 136 hat. *kasarcha hoyschrekke* (Heuschrecke). Vg ساعىرتعا tique qui s'attache aux animaux (Pavet de Court) s ١٢ Laus

قصرعا *kasyrka* s ٥ Wirbelwind

قُطُرمع *kuturmak* s ٣٣ Hundswuth.

قطاعان Aussprache unsicher. s. ٨ Endivie

قعق *kak* Imp قعقعل s ٣٠ an die Thür pochen — 2° vom Handschlage beim Verpfänden ibid

قَعْلا *kakla* Imp قعلاعل s. ٤١ zerschneiden (Fleisch)

قُل *kāl* C *cal*, *kal* Imp قالعل s ٣٨ hinterbleiben

قل *kyl* vg unter قىرق.

قل *kyl* C *kil* Selǵ dass (thun) — نماز قل *namaz kyl* s. ٤١ beten

قُل *kol* C. *kol*, *chol* Selǵ قول s ٢٠ Achselhöhle — قلتق *koltuk* s ٢٠ dass

قرنچا *karynča* s ١١ (*turkm* statt قمرسقا) Ameise

قرو *kuru* C *churu*, *kuru* s ٦, ٢٧ 1o trocken — 2o Festland. 3o Fieber.

قروت *kurut* s ١٩ geronnene und getrocknete Milch [1]) — قرا قروت *kara kurut* ibid. schwarzer Kurut bereitet aus Milch und geronnener Sahne, welche man in gereinigte Säcke gegossen hat Dieser Kurut ist gewaltig schwarz, und herber von Geschmack als ein Granatapfel und so hart, dass man denselben mit Messern schneidet

قرولا *kurula* Denomin von قرو Imp قرولاغل s ٣٥ abwehren

قرى *kary* C *chari* s. ٢٠, ٢٣ Ellbogen Elle.

قرى *kary* s ٢٠ Greis

قز *kaz* C *casi* Imp قزغل s. ٣٧ graben

قز *kyz* C *chex* s ٢٤, ٣٢ 1o Mädchen Tochter. — قز قزلداش vg

قزلداس — قز اغلان vg اغلان. — 2o s. ٢٧ kostbar. Kostbarkeit — قزلق *kyzlyk* s ٢٧ Theuerung

قز *koz* C *cox*, *chox*, *hoz* s ٨ Nuss

قزان *kazan* C *chaxan turkm* und قزغان *kazgan* s. ١٧ Kessel

قزدر *kyzdyr* Imp قزدرغل s ٣٨ heizen

قزل *kyzyl* C *cherel* s ٣١ roth — Intensiv قپ قزل *kyp kyzyl* ibid

قزن *kazan* C *caxan* Imp قزنغل s ٣٨ erwerben. — قزنج *kazanǵ* s ٣٨ Vortheil. — قزنج اتلا *kazanǵ atla* s. ٣٨ erwerben.

قزو *kozu* C *coxi* s ١٥ Lamm

قسرق *kysrak* s ١٢ Stute — قصر قسرق *kysyr kysrak* ibid un-

———

1) Die arab Uebersetzung hat الاقط وهو الحرنان Ein arab Wort حرنان existirt aber nicht, weder in der angegebenen Bedeutung, noch in einer anderen Es muss also, die Richtigkeit der Lesart vorausgesetzt, im arab ein Lehnwort sein, vermuthlich turkischen Ursprungs, doch kann ich es im turk. nicht nachweisen

قُرْشُن *kuršun* s. ٣١ *türkm.* und قرعاشن Blei.

قَرْط *kârt* C *chart* s. ٢٤ Greis. Wird auch von Pferden gesagt.

قُرط *kurt* C. *curt* s. ١١, ١٢ Wurm

قُرط *kurt* s. ١١ (*turkm* statt دره) Wolf.

قرطس *kyrtyš* s ٨ Schale der Melone = البطيخ (1 قسر) قسر

قرطل *kartal* s ٩ (*turkm* = كاككى) Adler

قرع *kyryg* s ٢٠ vielleicht zu verbessern in قرع *karag* Schwarze des Auges. Augapfel

قرعا *karga* s ١٠ Rabe.

قُرعان *kurgan* C *kurgan* s ٩ 1° Grabhugel — 2° s ٩, ١٤ Viehhof — 3° Kastell

قُرْعاشن *korgašun* C. *corgasin* s. ٣١ vg قرسون

قرعل *kyrgyl* s. ٢٤ Greis.

قرق *kyrak* gewohnl. *karak* s ٢٧ *dial* statt احى bitter

قُرق *koruk* s ٨ grune Dattel Frucht der wilden Dattelpalme

قرق *kork* C *chorch* Imp قرقعل s ٣٩ furchten. — قرت *kort* Imp قرتعل s ٣٩ Furcht machen

قرق *kyrk* C. *kirk* Imp قرقعل s ٣٩ abscheeren

قرق *kyrk* s ٢٢ vierzig.

قرلاعاج *karlagač* = قارلواج قارلوعاج s ١٠ Schwalbe [1]).

قرما *korma* = pers خرما C *ghorma* s. ٨ Dattel

قرن *karyn* C *caren* s ٢١ Bauch. — قرنداس *karyndaš* Solǵ dass C. *charandas* s. ٣٢, ٥١ Bruder. — قز قرنداس *kyz karyndaš* ibid. Schwester — قيين قرنداش *käjin karyndaš* ibid. Schwiegerbruder

قرناق *kyrnak* s ٣٢ Magd.

---

1) Die arab Uebersetzung hat الصمودو statt der gewohnlichen Orthographie السمودو

قتى *katy* Selǵ قاتى C *chatı kattı* s ٢٨ hart — قاتى دالو *katy jalu* Eigenname s ٣٠ (eig. Besitzer eines harten Bogens).

قج *kač* s ٥٥ wieviel — قچن *kačan* s ٥٥, ٥٩ wann.

قچ *koč* s ١٤, ١٥ (turkm) = قچقار *kočkar* C. *gozchar* Widder.

قج *kyč* nur in der Verbindung قج اياقلرى vg. unter اياق

قج *kač* C *chaz*, *kač* Selǵ قاچ Imp قچمق s ٣٤ fliehen.

قچ *kuč* C *cuz*, *kuč* Imp قچمق s. ٤٢ umarmen — قچق *kučuk* s ٤٢ Busen

قجا *koǵa* = pers خواجه s ٢٤, ٣٢, ٥١ Herr. — قجاداش *koǵadaš* s ٥١ Diener des namlichen Herren

قر *kar* C *char* s ٥ Schnee

قر *kur* C *cur* s ١٩ Leibgurt

قر *kur* s ٢٨ dial statt زيان Verlust

قر *kur* C. *kur* Imp قرمق s ٣٧ den Bogen spannen

قر *kyr* Selǵ dass Imp. قرمق s ٣٨ zerbrechen

قرا *kara* C *chara*, *kara* s. ٣١, ٥٠ schwarz, von Pferden s ١٣ Intensiv قپ قرا *kap kara* s ٣١ — قرا ناغر vg unter ناغر — قراغو *karangu* C. *karangı*, *carangu* Selǵ, قارنكو s. ٣٩ Finsterniss. — قراباش auch قراواش *karabaš* und *karawaš* C. *carouas*, *karavas* s ٣٢ Magd (eig Schwarzkopf) — Eigennamen mit قرا gebildet قراطاى, قراقوس, قراسغر s ٣٩

قربز *karpuz* s ٨ Wassermelone

قربغا *kurboga* s. ٧ Frosch

قرب Vg unter قرى.

قرج *kurč* C *kurć* s ٣١ Stahl

قرسق *kursak* C *kursak* s ١٠ Kropf der Vogel

قرش *karyš* s ٢٠ 1° Spanne. — 2° ibid. Verfluchung.

ben z. B.: دور قمی der Staub erhebt sich. — 2° entstehen, ins Dasein treten — 3° verrenken vom Gelenke.

قبا *kaba* (grob) — قبا سقللو *kaba sakallu* s ٢٥ der einen dichten Bart hat

قبان *kaptan* s ١٨ Oberkleid = ar. خفتان oder قفطان welches Wort aber wohl von den Turken herubergenommen ist.

قپر *kapar* (Cod *kapar*) Imp. قپرغل s ٤٢ losmachen.

قپرغلو — قپرغلو بغا *kabarğyklu boga* s. v Schildkrote.

قپرجوق *kabarčuk* vg. قورجاق قاپورجاق (Pavet de Court.) s. ١٨ Puppe des chinesischen Schattenspiels (= اباق)

قبز *kobuz* (eine Art Geige) s. ٢٤ قبزجی *kobuzčy* C dass. ibid derjenige welcher den Kobuz bespielt

قپطی *kapty* C *chopti* s ٢٣ Scheere.

قبق *kabak* C *cabuc* s ٨ Kurbis.

قپلان *kaplan* s ١١ Panther

قپو *kapu* s. ٩ Thur — قاپوجی *kapučy* s. ٢٤ Thorwachter.

قت *kat* C *kat*, *cat* etc. Selģ. قات s ٥٤ Seite

قت *kat* Imp. قتغل s ٣٨ mischen

قتر *katyr* = قوتارمق bei Zenker Imp قترغل s ٣٤ anrichten.

قترغا *katarga* Griech = κάτεργον s v Galeere

قترغان *koturgan* vg C *chotur lu* grindig s ٣٣ Ausschlag.

قتل *kutyl* C *cutul* Imp قتلغل s. ٣٨ sich befreien

قتلو *kutlu* C *kutlu* s. ٢٧ glucklich. — قتسز *kutsyz* s ٢٧ elend. — قتلولا *kutlula* Imp قتلولاغل s ٣٨ gratuliren Das Wort قتلو ist haufig in Eigennamen z B قتلوبغا, قتلوبرس, قتلوملك s. ٢٩ (einmal in der Form خطلغ ibid)

طون *ton* C *ton* (speziell Pelz) s. ١٩ Kleid
طى *toi* s ١٠ Trappgans.
طياق *tajak* C *tayjak* s ٣٩ Stock — طيان *tajan* Imp طيادعل ibid sich stutzen.

تكين *tain* C. *tang* s. ٢٨ Dammerung

ع und ف

عتّابى *attaby* s ١٩ Tabin Vg. Dozy, *Suppl* I v
فرشته *firišta* C *frista* s ٣ Engel (pers)
فرن *furun* s ٦ Backofen (lat *furnus*).

ق

قاوجى Vg unter قمو
قاتون *katun* C *hatun*, *chaton*, *katun* s ٣٢ Frau, Herrin
قاز *kaz* C 130 *chax* s ١٠ Gans
قازاق *kazak* s ٢٥ Landstreicher
قاش *kaš* C. *cas* s ٢٠ 1° Augenbraue. — 2° s ١٨ Siegelgehause am Ringe — 3° Bergrucken
قاشوق *kašuk* C *chasuc* s. ١٧ Loffel
قاطر *katyr* C *chater* s ١٢ Maulesel
قالى *kaly* C 123 *gali* s ١٩ (*turkm.* statt كـور) Teppich Vg Vullers, *Lex Pers*
قان *kan* C *can* Selǵ. dass s. ٢١ Blut — قان الحى *kan alčy* s ٢٣ Schropfer
قانت *kanat* C *hanat* Selǵ dass s ٩, ١٠ Flugel
قاو *kaw* C 90 *chou* s ١٧ Zunder
قاوُش *kawuš* s. ٢٣ Hobel
قاون *kawun* C *coun* s ٨ (*turkm*) Melone
قب *kap* C. *hap* s ١٧ Sack

قب *kap* Imp قمعل s. ٣٥ nehmen.

قُب *kop* C. *chop*, *kop* Imp. قمعل Perf. قمى s ٣٩ sich erhe-

طُعى *tok* s. ٢٩ satt — طقطای *toktai* s ٢٩ Eigenname

طُغرجی vg. unter دجی.

طقز *tokuz* s ٢٢ neun — طقسن *toksan* ibid neunzig.

طُل *tul* C. *tul.* — طلادكی vg unter ادكی.

طُلار Unbekannt s ٢٩ gemein. Hangt vielleicht etymologisch mit dem vor zusammen.

طلاب *talab* (= arab. طلب) — طلاب ال *talab al* s ٣٧ wahlen.

طلاق *talak* s. ٢١ Milz.

طُلم *tulum* C 140 *tulum* s ١٩ Zopf.

طُلو *tolu* s ٥ (*turkm.* statt برجای) Hagel

طُلو *tolu* C. *toulu*, *tolu* Selg dass s ٢٧ voll

طمار *tamar* C. *tamar* s. ٢١ Ader

طماق *tamak* C *tamac* s ٢٠ Gaumen.

طُمان *tuman* C. *touman* s ٥ Nebel

طُن *tyn* C *tin* Imp طنمعل (vg oben s. 13) s ٣٤, ٣٧ sich beruhigen — طنمق *tynmak* s. ٢٧ Ruhe

طنا *tana* s. ١٤ einjahriges Rind.

طُنا *tana* = pers دانه s ٣١ Perle.

طنغز *tonguz* C *tonqus* s. ١١ Schwein

طنلا *tanla*, *tangla* C. *tangla* Imp طنلاعل s ٣٨ sich wundern

طورو *turu* = بوروی s ١٣ Fuchs (pferd)

طوز *tuz* C *tus* s. ١٧ Salz

طوزق *tuzak* s ١. Schlinge.

طوشان *taušan* s ١١ (*turkm.* statt قيان) Hase — طوسانجل *taušangyl* s ١. Beiname des schwarzen Adlers

طوطرغان *tuturgan* C *tuturgan* (mongol) s ٩ Reis

طوغان vg unter سغان

طومغولق *tumgulyk* s ٨ konigliche Nenuphar (eine Art Lotos)

طرب *tart* (Cod *taryt*) Selĝ دارب C. *tart* Imp طربعل s ۳٥, ۳۹ ziehen. — Vg unter اٮ *un* Mehl und حاٮ — طُرُب *turut* Imp. طربعل s. ۴۳ ausstrecken z B ein Soil Das Verb ist schwerlich verschieden von طرب ziehen.

طرت *tårt* Imp طربعل s ۴۰ wagen.

طُرغا *turga* vg ٮورعو (P de Court) s. ۱۹ eine Art feiner Seide

طرلا *tarla* vg C *tarlov* s ۹ Acker

طرماوج *tarmawač* (?) offenbar eine Ableitung von طرا kammen s. ۹ Harke

طرنا *turna* C. *turna* s ۱۰ Kranich.

طُرنَعلاٮ *tyrnaklan* von طرٮو + لا + ٮ [1]) Imp طربعلاٮعل s. ۳۹ scherzen, kokettiren

طساق *tašak* C. 112 *taxac* s. ۲۱ Hoden.

طُطُو *tutu* s ۳۹ Pfand — ططو ق *tutu koi* s ۳۱ auf Pfand geben

طُعاٮ *togan* s ۹ Raubvogel — اطماحا طعاٮ *atmača togan* s ۱۰ Habicht, so genannt weil man den Raubvogel auf der Jagd lanzirt. — Eigenname s ۲۹

طُغُر *togur* C *togur* Imp. طعرعل s. ۴۳ gebaren. — Stamm طع, davon دعدى und دعمس in den Eigennamen ابدعدى, ابدعمس, كبدعدى, كبدعمس

طعراق *tygrak* s ۲٥ gebildet, ehrlich

طُغْرام *togram* C 182 *tovram* bolus s ۱۹ Brotbissen

طعرو *togru* C. *togru* s. ۲۷ gerade.

---

den arab Worterbuchern, in den turkischen aber wird es gefunden, z B bei Zenker, Barbier de Meynard u s w Vg *Lehğai Osmānı* I, ۴۲٥ دوعورلىه بالاٮ سىره صلاطەسى.

1) Die Lesart ist allerdings fraglich, weil die Hs طربعلاٮ hat, was sich vielleicht in طرب + ولا + ٮ zerlegen lasst

طاس *taš* Solǵ dass C. *tas* s ٥ Stein — Vg die Eigennamen الطوماش, دكاس und عرباس s ٣.

طاشقين *taškyn* uberfliessend Vg unter صو.

طاط *tat* s ٢٧, ٤. Geschmack — طاطلو *tatlu* Solǵ dass C *tatlı*, *tatle* s ٢٧ schmeckhaft, suss — طاط (Verb) *tat* C. *tat* Imp. طاطمعل s ٤. kosten. — طاطر *tatur* Imp. طاطرعل s. ٤. kosten lassen

طاغ *tag* C *tag* Solǵ dass s. ٥ Berg

طال *tal* s. ٨ Weide.

طام *tam* C *tam* — طام اسى *tam ustı* s ٩ Dach

طامو *tamu* Solǵ dass C *tamuk*, *tamuc*, *tamu* s. ٨ (*turkm*) Holle

طان *tan* Imp طانعل s. ٤١ sich berathen

طاى *taı* s ٣١ Oheim mutterlicherseits — طاى ارا s ٣٢ Tante mutterlicherseits Vg Osm. تيزه *taıza* dass und oben unter ارا

طاى *taı* s. ١٢ zweijahriges Fullen — Vg die Eigennamen اوطاى, نعطاى, قرانطاى, معل طاى und طيرس s ٢٩

طبان *taban* C *taban* s ٢١ Sohle

طبق *topuk* s ٢١ Fussknochel.

طت *tut* Solg دوت C *tut* Imp طتعل s ٣٥ festhalten — از بر طت *az bar tut* s. ٣٥ auswendig wissen (von pers از بر auswendig) — ططو *tutu* vg unten — طتساق *tutsak* s ٣٢ Gefangener — طتقون *tutkun* C *tutchum* s ٣٢ dasselbe

طر *tur* Solg دور C *tur* Imp طرعل s ١٣, ٤٣ aufrecht stehen — اري طر vg unter اري — دعا طر *baka tur* s ٣٦ warten — تك طر *tık tur* C *tec tur* s ٣٨ schweigen

طرا *tara* Imp. طراعل s ٣٧, ٤١ kammen

طراق *turak* s ١٩ (*turkm.*) Gericht aus Jugurt mit pikanten Zuthaten (Dille, Kerbel oder Minze) Vg Osm. طوراق اوتى Dille, Kerbel Pavet de Court: طوراق *fromage* [1])

1) Das Wort حاجى wovon طراق die Uebersetzung sein soll fehlt in

صو *su* Selǵ سو C. *su* s ٩, ٥٣ Wasser — اسی صو und الی سو vg unter اسی und الی — اقار صو *akar su* s ٨ stromendes Wasser — طاشقین صو *taškyn su* ibid. Giessbach — کران صو *gıran su* ibid susses Wasser [1]) — صو دوق *su jak* Imp صو دوقمق s ٣٧ tranken — صوسز wasserlos s. ٥٣

صوصار *sausar* C. *sausar* (pers سوسمار) s ١١ Marder — صوغر صوصر *sugur sausar* ibid Wiesel

صوغان *sogan* C *sorgan* [2]) s ٨ Zwiebel, gebrauchlicher als باوا

صَوُل *sawul* Imp صولمق s ٣٩ aus dem Wege gehen

صویک *sywyk* s ٢٨ (*turkm* statt سیک) weich

صی *sy* = سی s ٧ untief, niedrig.

صُی *soi* Imp صیمق s. ٣٤ schinden

ط

طابو *tabu* C. 217 *tabuk* — طابو ات *tabu at* s ٣٧ dienen

طار *tar* C *tar* s ٢٧ eng

طاری *tary* C. *tarı* s. ٩ Hirse

طازی *tazy* = pers تازی arabisch s ١٢ arabisches Pferd.

طاس *tas* = verloren in طاس بل *tas bol* s ٣١ verloren sein und طاس اتلا ibid verlieren Ich kann das Wort belegen aus der Uebersetzung von Sadi's *Gulistan* Cod Leid n 1553 f 53 v (vg oben s 7) wo die persischen Worte کم کرده mit اوغلان دس ادمکاری قرردی wiedergegeben werden

---

1) Diese Uebersetzung ist nicht ohne Bedenken und stutzt sich auf die Meinung dass a a O الماء العَذْب zu lesen sei fur الماء العذبی Diese Aenderung ist freilich unbedeutend, doch es ist nicht abzusehen wie کران صو an diese Bedeutung kommt, الماء العَدب zu lesen in der Bedeutung „trubes mit Entengrun bedecktes Wasser" scheint sich ebensowenig zu empfehlen

2) Vielleicht haben wir hier ein zweites Beispiel einer Elision des ر im Inlaut Vg oben s 10

nach C 90 an *saban* die Bedeutung von *campus* zugekannt. Offenbar ist der Text des Cod an dieser Stelle verdorben und statt *saban* ist wohl حمن zu lesen.

صر *sar* Imp صرعل s. ۳۴ 1° ausbreiten — 2° s ۴۳ umwickeln.

صُر *sor* C *sor* Selğ. سور Imp صرعل s ۴۳ 1° saugen. — 2° s ۳۴ fragen

صرب *sarp* C *sarp* = *durus* s. ۲٥ schwierig.

صرکعا[1]) Aussprache unsicher s. ۱. Heuschrecke.

صَرْغان *sazgan* C. 129 *saxagan* s ۱۱ Drache, Schlange.

صَعر *sagyr* C. 128 *seyer* s ۱۴ Rind — صو صعری C *susaqer* ibid Wasserochs, Büffel - صعر کتك *sagyr kaik* s ۱۱ Antilope.

صعرحف *sygyrčuk* s ۱. Staar

صُغْرا *songra* C *songra* s ۲۹ nach, nachher

صعری *sagry* C 106 *sagri* s ۱۲ Rucken des Pferdes und anderer Thiere.

صَعن *sagyn* s ۱۱ Hirsch Vg ساعن (Zenker)

صَعن *sagyn* Selğ ساعن Imp صعمعل s ۳۷, ۴۳ sich wahren

صعل vg. unter سعل

صلام *salam* C 123 *salun* s ۹ Stroh

صمعلی *samgaly* durch Metathesis fur صعملی von صع = ساع melken (vg صاغلمو) s ۱٥ milchgebend von Schafen und Ziegen.

صن *son* Imp صنعل s. ۴۳ die Hand ausstrecken

صَنا *sana* C *sana* Imp صناعل s. ۴۴ zahlen — صنامق *sanamak* s. ۲۴ das Zahlen, Zahl

صُنو *sunu* = سنکو — صنو در *sunu bar* s ۴۴ mit Speeren streiten

---

1) A a O steht unrichtig gedruckt صرحعا

سوربا *šorba* s ١٥ Fleischbruhe, bouillon (pers) Das Wort ist, wie der Verfasser behauptet, von سور salzig herzuleiten [1])

سهر *šahr* C 89 *saar* s ٩ Stadt, ursprunglich persisch, doch gebrauchlicher als كرمان

سس *šiš* s ١٧ Bratspiess.

سسك *šišak* s ١٥ zweijahriges Schaf

شما *šoma* Imp. سماكل s ٣٥ kauen = حسمق bei Zenker

ص

صاب *sap* vg unter دول.

صاچ *sač* C 110 *xac* s ١٩ Haar

صاچ *sač* s ١٧ geschlagenes Eisen — صاچ اباعی vg unter اباق

صاچ *sač* Selǵ سچ C. *sač* Imp صاحقل s ١٩, ٢. befeuchten, streuen

صارو *saru* C *sari* s ١٣, ٣١ gelb Von Pferden ein Goldfuchs — Intens صب صارو *sap saru* s ٣١

صاغ *sag* C *sag* s. ٢٩ gesund

صاغلىق *saglyk*, vg unter صىعلى, s ١٥ Schafe und Ziegen welche gemolken werden

صاغزغان *sagyzgan* Radloff, *Phonetik* u s w § 367 hat die Form *sangizgan* Zenker ساوساقان, ساعساعان, صعصعان s ١. Elster

صاعس *sagyš* s ٢٢ das Rechnen — صاعشلا *sagyšla* Imp صاعسلاعل s ٣٣, ٣٩ mit einander rechnen

صالى *saly* — صالى بر *saly bai* Imp صالى دركل s ٣٤ frei geben

صادچ *sanč* C 44 *sanz* Imp صادىحعل s ٣٣ stechen — صاىكس *sančyš* C *sanzis* s ١٤ Streit — Eigenname سىاكر s. ٢٩

صاوس *sawaš* Imp صواسعل s ٤١ kampfen (= صواس)

صاىاع *sajag* s ١٩ Butter

صبان *saban* s. ٩ Pflug Der Herausgeber des Cod Cum und auch Radloff 63 a haben, wie es mir scheint mit Unrecht,

---

1) السملخ ist Druckfehler und in السملح zu verbessern

sawin C *souun* Imp. سودکمل s ۳۵ sich freuen — سوکو *sawgu* s ۳۹ geliebt.

سوب *sawot* Imp. سودعمل s ۳۸ abkuhlen. — سوب *sawok* C. *saogh* Radl transcribirt *sok* s ۵, ۲۷ kalt

سوزلا *sozla* C *sosla* Imp سوزلاکل s ۳۸ sprechen.

سُوقلق *soklyk* C 185 *suklik* (in der Bedeutung Geiz, Habsucht) s. ۳۳ eigt Habgier, hier die Benennung der argsten Krankheit [1]).

سوکلنچی *soklanči* s. ۱۵ Gebratenes

سوکان Vg unter سکال.

سودلمس Vg unter اب

سُوکوك *songuk* s ۲۱ Knochen

سی *si* C *sy* Imp سکمل s ۳۸ pissen — سدك *sidik* s ۲۱ Urin

سس *sis* s ۱۳ nach Zenker nebelgrau, von unreiner Farbe (سدسلو)

سلا *sola* Impf سلاکل s ۳۹. — سلا اترك oder *turkm* سلان سلا lugen — کرساك سلا die Wahrheit sprechen

سُنُدر *sayundur* C 24 *sondur* Imp سندرکل s ۳۴ auslöschen

س

ساری *šari* = جری C. *cerye* (Mongol) s ۱۴ Heer

ساکرد *šagird* (pers) s ۳۳ Diener

سان *šan* = سن und سرن (Zenker) s. ۲۷ bebaut.

سان *šan* nur im Ausdrucke بو سان s ۲۸ = sogleich

سبلا *šabla* Imp سبلاعل s ۳۱ eine Ohrfeige geben Vg حبلا

سرقری *šarkary* (aus arab سرق + اری) s ۳. Orientale

سس *šaš* C *ses* Imp. سسکل s ۳۹ losen

1) Welche Krankheit der Verfasser eigentlich meint ist nicht recht deutlich Dass das arab طمع eine Krankheit bedeutet finde ich nirgends angegeben

سلطان *soltan* C *soltan* s. ٣٣ Sultan.
سلقوم *salkum* C *salkum* s ٨ Traube
سلك *silk* C *silk* (Radl will *silk*) Imp سلككل s ٣٦ schütteln
سَلوك *suluk* (Cod *saluk*) C *suluc* s ٧ Blutegel
سلي *sili* = سليغ rein im Personennamen ادسلي
سَمِز *samiz* C 87 *semix* s ٢٧ fett
سمكر *simkur* Imp سمكركل s ٣٦ sich schnauzen
سَمُوك *samuk* (*sumuk*) s ٢١ Rotz
سن *sin* vg C 222 *sin* statua sepulcralis s ٩ 1° Grabhügel 2° Abgottsbild
سن *san* (Cod *sin*) kommt nur vor in der Verbindung mit از wenig s. ٣٧ = wenig achten und s ٣٧ mit اكس viel = viel achten. Vielleicht steckt es auch in امسسى und in *uucsun* im Cod Cum s 51 Vg Osman صادسمعى, ساامعى, سسمعى
سَنن Unbekannt s ١٧ Nudelbrett [1])
سنج *sanǵ* im Eigennamen سناكر Vg unter صادنج
سندو *sindu* s ٣٣ (*turkm* statt قطى) Scheere
سنغ *synuk* s ٢٧ zerbrochen
سنقر *sonkor* eine Art Falke s ١٠ Eigenname s. ٢٩, auch in Zusammensetzungen z B اوسنقر, قراسنقر ibid — سنقرجا (Sonkor ähnlich) Eigenn vg oben s 31
سنكو *sungu* C *sungu* s ١٣, ٢٤ Lanze, auch Eigenname s ٢٩. — سنكوجى *sunguči* s ٢٤ Verfertiger von Lanzen
سو *su* s ١٤ Heer — سوباسى ibid Heeresanführer s ٣٠.
سَو *saw* C *sou(mac)* Imp سوكل s ٣٤, ٣٩ lieben — سون

1) Vg oben s 70 Note 1

سُق *sok* Imp. سققل s ۴۰ hineintreiben

سقّر *sykkur* C *sockur* Imp سقّركل s ۴۲ ein Auge ausstecken, einbohren im allgem Vg سوقور blind, einaugig.

سَقِز *sakyz* C. 92 *sachex* Vullers سكز s ۱۸ Mastix

سَقَل *sakal* C *sachal* s ۲۰ Bart — صقاللو *sakallu* s ۲۵, ۵۲ bartig — صقالسيز *sakalsyz* ibid bartlos — Vg unter قبا und كوسا.

سقلا *sakla* C *sacla* Imp سقلاغل s. ۳۵ bewahren — سقن *sakyn* Imp سقنغل s ۳۴ sich in Acht nehmen

سُقُم *sukum* Vg سوقوم (bei Zenker) Schlacht oder Opferthier s ۱۹ Brotbissen

سِك *sik* C *sic* s ۲۱ das männliche Glied. — Verb. Imp سككل s ۳۴, ۴۴ den Coitus ausüben

سُك *sok* Impf سككل (mit hartem ك) s ۳۵ 1° spalten, auflosen — 2° entjungfern — 3° s ۳۴, ۴۰ schelten

سكارلا *saganla* Imp. سكارلاكل [1]) s ۳۱, ۴۳ antreiben Vg. unter سكرت

سُكَل *sogal* s. ۲۹ krank. — سوكللك *sogalik* s ۳۲ Krankheit. — سوكان *sogan* s ۳۳ krank.

سِكر *singu* C *singu* s. ۲۱ Sehne

سكرت *sagurt* Imp سكردكل s ۳۳ das Pferd antreiben Osm. laufen, rennen

سكز *sakiz* C *seqis* s ۲۴ acht — سكسن *saksan* ibid achtzig

سكلادة Aussprache unsicher s ۸ Runkelrübe

سكوت *sugut* s ۸ (*turkm* statt طال) Weide

سل *sil* Imp سلكل s ۳۳ abwischen

سلّار *salar* im pers سلار سد s ۳۰ Heeresanführer

---

1) Die Hs scheint سكارلاكل zu haben

سبرغو *sybyrgu* s ۲۴ türkische Pfeife Pavet de Court سبورغا mit ر — سبرغوچی *sybyrguč̆y* ibid derjenige welcher dies Instrument bespielt

سلار vg سپهسالار

سُت *sut* C *sut* s ۱۹ frische Milch

سچ *syč* Imp سچمك s ۳۹ scheissen.

سچان *syčan* türkm = سچقان *syčkan* C *sičchan* s ۱۱ Ratte.

سُاچو *suču* Selǵ ساچی s ۱۹, ۲۷ 1° süss — 2° Wein

سُر *sur* C *sur* Imp سرمك s ۴۰ ziehen — 2° verbannen

سرای *sarai* C *saray* (pers) s ۹ Haus — کاروان سرای *karwan sarai* (pers) ibid Herberge, caravansérail.

سربان *sarban* = pers سربند s ۱۸ Turban

سرتلان *sirtlan* s. ۱۱ Hyäne

سرچا *sarča* s ۱۰ (türkm statt چدچوق) Sperling

سرچا *sirča* s ٥ Glas

سرکا *sirka* s ۱۱ Nisse

سُرما *surma* s ۱۸ Augenschminke Vg Vullers, *Lex Pers* unter سرمه — سرمالا *surmala* Imp سرمالامك s ۳۷ das Collyrium einreiben — سرمالیك *surmalik* s ۱۸ Stift womit das Collyrium eingerieben wird

سرمساق *sarymsak* C 127 *sarmisac* سرماسق und صارمسق bei Zenker s ۸ Lauch

سُرو *suru* = سوری bei Zenker s ۱٥ Schafherde

سروك *saruk* = سرکی bei Zenker s ۱۷ Teppich aus Leder

سُز *suz* C *sus* Imp سزمك s ۴۱ durchseien

سغاك *singak* = سککك s ۱۰ (türkm. statt چبن) Mücke

سَغق *sagak* C *sagac* s. ۲۰ Kinn

سق *syk* = صق صغ bei Zenker s ۷ (türkm statt صی) niedrig

دوز *doz* C 89 *tos* s. ٥ Staub. — دوزت *dozat* Imp دوزتمك s ٤٢ stauben

دوش *doš* C. *toš* nach Radloff zu sprechen *toš* s. ٢٠ Brust

دوست *dost* C *dost* (pers) s. ٢٦, ٣٢ (*turkm* statt ادماى) Freund. — دوستلاش *dostlaš* Imp دوستلاشمك s ٤١ mit einander befreundet sein

دوڭج *doguč* C *touguč* s. ١٧ Morser

دوت *dauat* (= ar دواة) C *duat* s ٢٣ Dintenfass

دوار *diwar* C *duar* (pers.) s ٩ Mauer.

ر und ز

رومى *Rumari* s ٣٠ Grieche (aus روم + ارى)

زندان *zindan* C *sindan* (pers) Gefangniss — زندانلا *zindanla* Imp زندانلامك s. ٣٤ verhaften

زيان *zyan* C *xian* (pers) s ٢٨ (*turkm* statt مر) Verlust.

س

ساز *saz* C 216 *saz* lutum s ٨ Morast

ساط *sat* Selǵ سات C *sat* Imp ساطمك s ٣٨ verkaufen — ساطیجى (*satyčy*) *satčy* s ٢٤ Verkaufer. — ساطن ال *satun al* vg unter ال Eigennamen von ساط und dessen pass. ساطلمك gebildet sind سطمار s ٣٠ und سطلمس ibid

ساغم *sagam* vg Zenker unter سالغم العم s ٩ Luftspiegelung.

ساكو *saku* Vg Vullers, *Lex Pers.* unter ساكو und Zenker unter سكى s ٩ Bank

ساكول *sagul* = سكل *sigil sigil* bei Zenker s ١٣ Pferd mit weissen Flecken an den Fussen

سامان *saman* s ٦ (*turkm* statt كوك oder صلام) Stroh

سپا *sypa* = صپا bei Zenker s ١٢ einjahriger Esel

سپر *supur* Imp سپرمك s ٣٧ fegen, bursten — سپرگا *supurga* vg. C 103 *siburtchi* s ١٧ Besen.

دَغِق *dagyk* und دَقُق *dakuk* C. *tauc* (*turkm*) s ١. Huhn.

دغمس vg. unter طغر

دغی *dagy* C *dage*, *daga*, *dagı* Selğ داق s. ٥٩ auch.

دُقی *doky* C. *togu* Imp دقمق s. ٣٥ 1° weben — طُقرچی *dokyrčy* s ٢٤ Weber — 2° schlagen, einen Missethater hinrichten

دُك *dog* Imp دککمك s ٤. schlagen

دکشر *dagšur* Imp دکشرمك s ٤٢ verwechseln — دکشوری *dagšurı* ibid Pferdehandler, weil er beim Verkaufe zu tauschen sucht (?)

دکلوکچ *daglukač* دولکچ, دولکچ (Zenker) s ١. Weihe

دَکن *dagın* Imp دکنمك s ٣٩ erreichen

دکن *dagın* im Eigennamen ایدکن (= pers (نکن) s ٣٩

دلداغ *dyldag* = دل (دیل) + داغ s ٣٧ Beweis. — دلداغلا *dyldagla* Imp دلداغلامق s ٣٧ argumentiren Vg C 227 *tıl tagan soz* ficta verba.

دلّ *dılla* Imp دلکمك s ٤٣ zerschneiden.

دَمُر *damur* vg دمر

دُمْشَق *domšak* = دومسوع (Zenker) s ١. Schnabel

دُن *don* Selğ dass Imp دنمك s ٤. umkehren — دندرو *donduru* Vg unter ق

دُنان *dunan* s. ١٢ vierjahriges Pferd

دودَق *dodak* C *toodac*, *totac* s ٢. (*turkm* stat (ارن) Lippe

دودُك *duduk* s ٢٤ Pfeife — دودك چال *duduk čal* s ٤١ pfeifen — دودکچی *dudukčı* s ٢٤ Pfeifer

دورت *dort* C *tort*, *dort* s ٢٢ vier.

دورت *dort* s ٢٢ mit dem Finger anweisen

حدك ın der Bedeutung crû Das Wort hat hıer arab oder mongol Pluralendung.

ح und خ

حصار *hıssaı (aıab)* s. ٩ Kastell, gebıauchlıcher als ترعان
حان *chan* nur ım Eıgennamen ترحان s ٣٠.

حرمن *(hıı man* s ٩ *tuı km* Scheuer (pers)

خروس *choıos* C. *choıox* s ١٠ *(tuı km.)* Hahn
حطلبا *chotluba* s. ٢٩ Eıgenname = صلوبا
حمری *chamıy* s ٣١ *(tuı km.)* Das Wort ıst arab. und bedeutet weınfaıbıg, hochbıaun von Pfeıden Vg Dozy, *Suppl*

خشددانش *tahıı f* fur ماجاداس = حواحاداس Vg. Dozy, *Suppl.* unter حاجداس und oben s. 21

د

دا *da* Vg. C *de dey*, Selǵ دی Imp داکل s. ٤٣ sagen.
دانشمند *danıšmand* s ٣٣ *(tuı km)* Gelehrteı (peıs)
در *dıı* Imp درکل s ٣٣ sammeln

دردك Unbekannt Wahıscheınlıch abgeleıtet von در = طر (طور) aufıecht stehen + دك s ٣٣ Hobelbank

درس *dıı uš* Imp درسکل s ٣٤ sıch bemuhen
درعای Unbekannt s ١٠ Kıalle

در *duz* (= دور) Imp درکل s ٣٤ eıtragen
دسارجه *dastaıča* s ١٨ Schnupftuch (peıs)

دس *duš* C *tus* s ٢٨ Mıttag
دس *dıš* Imp دسکل s ٣٧ durchstechen z. B eın Geschwur, entjungfern Vg دسی
دعدی Vg unter ضعر.

خعرق *čakıyk* (چمعرىق) s ١٧ (*turkm.*) Spinnrad, Winde.

خعمار *čākmaı* = چاعمر (Pavet de Court) s ٣٩ geizig

حك *čok* C *čoc* Perf حكى s ١۴ niederknieen.

حكرغا *čakırga* s ١٠ (*turkm*) statt صرىكا Heuschrecke (Mongol dass) Vg Zenker unter جوردكه.

حكمان *čokman* s ١٧ Tapet

حمار Unbekannt s ٨ Mohrrube = كاسور

خماق *čumak* s ١٣ Keule

حمان *čaman* s ٨ Wiese

حمچا *čumča* s ١٧ Napf

حمدر *čımdır* C *cımdıı* Imp حمدرگل s ٣٥ kneifen

حمسا *ǵamša* = pers جامچه s ١٧ kleiner Becher

خملاك *comlak* C 124 *čomlat* s ١٧ irdener Topf

حن *čyn* C *cın* s ٢٧ Wahrheit

خناق *čanak* C *čanac* s ١٧ Schale

خنكا *čunga* s ٢٧ stumpf

جوا *ǵıwa* = pers جيوه s ٣١ Quecksilber

جوامرد *ǵuwamard* C 68 *jomart* = pers جوامرد s ٢٩ (*turkm*) edelmuthig freigebig

سوبمر *čokmaı* C 143 *čohmaı*(lı) s ١٣ Knuttel

جولاه *čulah* = pers جولاه s ٢۴ (*turkm*) Weber

جيان *čyjan* s ١١ Tausendfuss — 2° Skorpion (wie behauptet wird) Mong dass

حبق *čybuk* C. 171 *čibuch baculus* s ٧ Stamm

حيچا *čiča* s ٣١ Base (Vatersschwester) Nach Pavet de Court (Zenker) bedeutet das Wort in Samarkand tante maternelle

حيچالاق *čyčalak* s ٢٠ der kleine Finger

حيقاناق *čykanak* C 139 *čoganak* Auch findet man geschrieben· جاعاناق, جاناناق, جيساق, حيقاناق s ٢٠ Ellbogen

حيكات *čıkat* s ١٥ ungekochtes Fleisch Pavet de Court. hat

حـدان *čitan* s ١. Bauer, Kafig. Vg Vambéry, *Cagataische Sprachst* der das Wort mit. *holzerner Korb* ubersetzt.

حطلا *čatla* s ٨ platzen. — حطلادکی *čatlajyk* C 125 *catlauc nizole* ibid, Nusse, Pistazien und ahnliches welches platzt

حـحاك *čačak* C *ciceh*, *cecek*, *zizac* s v Blume — کلجحـحاك *Guličačak* Weibername s ٣.

حـحعا *čučka* = حوحوى (Zenker) s ١١ Ferkel

حراق *čyrak* C *čirah* s. ١٨ Kerze. — حراق اياقى *čyrak ajaky* ibid. Leuchter.

حردك *čirdak* (aus حكردك entstanden) s. ٨ Korn

حرك *čorak* s ١٥ Kuchen.

حركن *čirkin* C *circhin* (pers ?) s ٢٥ hasslich

حرماں *čirman* C 132 *čirmarmen* ich winde zwirn Imp. حرمانکل s ٣٩, ٤١ die Kleider aufschurzen.

حرى *čari* Heer. — دکحرى *bugčari* Eigenname s ٣. Vg سارى

حز *čyz* Imp حزعل s ٣٣, ٤٥—٤٩ schreiben

حز *čuz* C 106 *čuz cendatum* Graf Kuun meint das Wort konne vom ar خز hergeleitet werden, doch dieses ist im Arab ebenso Fremdwort Vg Frankel *Die Aram Fremdw im Ar* s 42 s ١٩ Atlas. — دىعا حز *jopka čuz* ibid Taffet.

حعال *čagal* s ١١ Schakal

حـعـاى *čygaj* Vambéry, *Uig Sprachm* s. 251 *čikai čikaj* s. ٢٩ arm

حعر *čagyr* C *cachar*, *čagir* Imp حعرعل s ٣٤, ٤١ schreien

حعب Aussprache unsicher s ١٩ Kase Vielleicht liegt hier eine unrichtige Lesart vor, etwa حعراب?

حـعـ *čak* C *zag*, *zac* Imp حععل s ٣٧ 1° Feuer anschlagen — 2° beschuldigen. — حعمو *čakmak* s ١٧ Feuerstahl

حعب *čyk* Solĝ dass C *cigh*, *zig* Imp حععل s ٣٣ herausgehen. — حعر *čykar* Imp حعرعل s ٣٣ (sich) ausziehen.

de Court, rouge et blanc. Vg. noch Vullers, *Lex Pers.*

چال *čal* C *čal chal* spielen Vg unter دوبك

چالت *čalyt* (Zenker *čalt*) s ٢٩ flink

چالش *čalyš* Imp چالشكل s ٤٣ kampfen — چالش *čalyš* Nom s ١٤ Krieg

چالق *čalyk* C 225 *calih* s. ٢٥ grob, jahzornig

جان *ǵan* C *zan*, *gan* Seele (pers) — جان طرتمق *ǵan tartmak* s ٣٣ Todeskampf

چاولی *čawly* s ١٧ Nudelspritze Vg Vullers, *Lex Pers* unter چاولی [1])

چبان *čapan* s ٣٣ (*turkm*) Geschwur

چپچوق *čypčuk* C. *cipcic* s ١. Sperling

چپر *čapar* s ١٣ (*turkm*) von einem Pferde papierweiss, gelblich weiss, weiss an den Lippen und Augenlidern Vg چوبر (Zenker) چبار (Pavet de Court) *schyoar* (Kirg) bei Radloff = getigert

چپراك *čuprak* Vg C 142 *čuprak* s ١٩, ٥٥ Lappen

چپلا *čapla* Vg unter سپلا C 180 *čaplatmak* Imp چپلاتمق s ٣٥, ٤٣ eine Ohrfeige geben

چبن *čybyn* C *čibin* s ١. Fliege

چپچ *čypyč* s ١٥ einjahrige Ziege Vg Zenker unter چپش (welches aber kein *tahrīf* von كيش ist) Radloff, *Aus* I, 434

1) Die arabische Uebersetzung lautet معروف المساج Das namliche Wort دمساج kommt a a O auch vor in der Uebersetzung von اولاعو und von سپب, alsob es arabisch ware Man findet es aber in den persischen und turkischen Worterbuchern z B bei Vullers und Zenker Dass es den Arabern bekannt war hat, soviel ich weiss, zuerst von Kremer, *Beitrage zur ar Lexicographie* (Wien Sitz ber CV s 437) s v طططماج nachgewiesen Salemann, *Noch einmal die Seldschukischen Verse* (Bull de l'Ac Imp de St Petersb X s 230) halt das Wort fur turkisch, Barbier de Meynard fur persisch

عور Vg. عر

دن *tun* Solǵ. دون C *tun* s. ٢٨ Nacht — دن كحعى *tun bučuky* ibid Vg unter دنحعى. — دن كىاكا *tun gača* ibid. gestern Abend — كلكان دىن *galgan tun* ibid die erstfolgende Nacht — Vg unter طلعوس.

دىكرى *tangrı* C. *tengrı* Solǵ dass s ٣, ٥٥ Gott.

دىكز *tangız* Solǵ ددكىز C *tengıs* s ٩ Meer — دىكز قىى *tangız kıyı* s v Meereskuste

دَوا *towa* Solǵ دوا C 128 *toua* s ١٤ Kamel — دوالو *towalu* s ٥١. — دواسىز s ٥٢

تُوكا *tuga tunga* s ٣٢ Magd = قراباس

تَوُلِك *towluk* C 116 *touluc auogulus* s ٢٩ blind

تَيرمَن *tıjırman* C. 37 *tequ man* s ٩ Muhle

دىعا *taiga tıga* C 114 *tagaı* s. ٣١ *daı* = طاى Oheim (Bruder der Mutter).

دىكىچ Vg unter دىك.

دىن *tıın* C *teın* s ١١ Eichhornchen

دُنَاق *tunak* s ١٢ Huf

ج und ح

حانُك *čatuk* (Zenker) حنوك حىك s ١١ Katze Vg حاحى

حاس *čas* s. ٥ *dıal* statt طمان Nebel Herr Melioransky schreibt mir dass das Wort (= ياس) im Kazak-Kirgisischen »feucht" bedeutet

حاقر *čakyr* (Mong) C *čager* s ١٩ Wein

حاكوچ *čakuč* C *cacuč* s ٢٣ Hammer

حال *čal* s ١٣١[1]) Zenker graues oder rothliches Pferd Pavet

1) Der Verfasser hat die Uebersetzung als bekannt (معروف) fortgelassen Ob das Wort bei arabischen Autoren vorkommt weiss ich nicht, Dozy hat es nicht erwahnt

دکی *tık* C *tıch* Imp دککمك s ٣٩ nahen. — دکجی *tıkčı* s. ٢٣ Schneider — دککیج *tıkıč* s. ١٣ Stachel

دُك *tok* C *tok* Imp دککمك s ٣٤, ٤١ ausgiessen

دُك *tuk* Imp دککمك s. ٣٨ abschneiden

دك *tık* C *tec* schweigend Vg unter طر und دوری

دکا *tagu* C *tege* s ١٥ Ziegenbock — Demin. دکاجوك *takačuk* ibid

دکا *tıka* Vg unter ق

دکان *tıgan* turkm. = دکانك *tıganak*, C *tıgenek* s. ٩ Dorn

دُکُر *tukur* C *tukur* Imp دکرمك s ٣٩ speien.

دُکْما *tugma* C 119 *tuuma* 1° Knopf s ١١ — 2° schlau s ١٩, ٢٥ C 115 *tocma* ingınioxus (sic)

دل *tıl* Imp دلمك s ٣٧ durchbohren

دلا *tıla* C *tıla* volo Imp دلامك s ٣٤ und دلاعمك s ٣٨ suchen — دلان *tılan* Imp دلانمك s ٤٣ betteln

دلاق *tylak* s ٢١ Clitoris Vg Vullers, *Lex Pers* unter دلاق.

دَلَش *talaš* C. *talısch*, *talasch* Imp دلشمك s ٤. zanken.

دلکو *tulku* C. *tulchu* s ١١ Fuchs

دَلن *talın* = دولك طولون دولون (Zenker) s ٢. Schlafe

دُمُت *tomut* Imp دمتمك s ٣٩ sich versammeln Die Lesung scheint verdachtig, sollte etwa دمك zu lesen sein, vg C. 18 *jomucte* convenit? Besser ware vielleicht دمت *demet* Bundel zu vergleichen

دمر *tamur tamır* auch دمور und دمر C 96 *temır* s ٢٣, ٣١, ٥. Eisen, Stahl — دمر بوز *tamır buz* vg unter بوز — دمرچی *tamırči* C *temırzı* s ٢٣, ٥. Schmied — دمران *tamıran* s ١٣ Lanzenspitze. — In Eigennamen ist دمر haufig z B دمرجان, دمرباس, اسلامر, ادلامر, تکمر, قسمر s ٢٩

دمرو *tumru* = دومری s. ٢٤ Trommel.

ترازو *tarazu* C *taraxu* (pers) s ٢٤ Wage

ترجا *tarǵa* = درکلاب s. ٤٢

درسك *tırsak* s ٢٠ *turkın* statt حمعاناق Ellbogen

درکری *turukarı* (aus درك + اری) s ٣٠ ein Turke

ترکلاب *tarklat* Imp درکلادکل s ٤٢ beeilen. — سرکی *tarkın* ibid. dass.

ترکو *tarku* s ١٤ Sattelriem Vg Vullers, *Lex Pers* unter ترکوی

دیل *tıril* C *tıril* Imp درلکل s ٤٢ leben. — دری *tırı* Selǵ ددری C *tırı* s ٢٦ lebendig

ترلاق *torlak* Vg دورلوق دورلوع (Zenker) s ١١ Windel

دیرما *tarma* Vg Vullers, *Lex Pers* unter دیمه s. ٨ Rettig

درن *tarın* = درین (Zenker) s ٧ tief

ترنق *tyrnak* C *ternac* s ٢٠ Nagel

در *tız* C *tız* s ٢١ Knie — دزلا *tızla* Imp دزلاکل s ٣٦ eilen.

ترت *tuzat* C *tuzat* Imp دردکل s ٤١ ordnen

درك *tazak* s ١٣ Pferdemist

درکن *tızgın* C *tıgın* s ١٤ Zugel

دش *tıš* s ٢٠ Zahn — دسلا *tıšla* C. *tısla* Imp دسلاکل s ٤٢ beissen

تس *tuš* C *tus*, *tusch* Selǵ دوس Imp دسکل s ٣٣, ٤٣ fallen

نسا *tosa* Imp دساکل s. ٣٤ ausbreiten — دسك *tošak* C *tosac* s ١٧ Matratze

دسی *tıšı* C *tusı*, *tısı* s ٢٤ weiblich

دق *tyk* Imp دقکل s ٤١ absperren

تقلی *tokly* = طوقلی (Zenker) s ١٥ einjahriges Schaf

بسلا *pasla* Imp بسلاكل s ۳۹ farzen
بنر *panır* oder *banı* s ۱۹ (*türkm.*) Kase (pers پنير)
پیغامبر *paıgambar* (Im Cod mit ب, C 77 *peygambar*) s ۳, ٥٥ Prophet (= pers پيغمبر).

ت

تالیك *talık* C. *telıc* s ۲۹ klug

تاکت *takot*. Vg *tak* bei Radloff, *Cod Cum* s 50 a unbeschaftigt Imp تاکتکل s. ۳٥ unbeschaftigt sein.
تالم *talım* s ۲٥ (*turkm.*) viel
تالی *talı* C 126 *telı* s ۲٥, ۳۳ wahnsinnig — تالیلیك *talılık* s ۳۳ Wahnsinn.
تپ *tup* (*tıp*) C 125 *tub* s ۷ Wurzel.

تپ *tap* Imp تپکل s ۳۴ mit den Fussen stossen

تبا *taba* C *teba* crınıs Osm تپه s ۱۹, 1° Stirn — 2° s ۹ Hugel.
تپرت *taprat* C. *teprat* Imp تپرتکل s ۳۹, ۴۴ bewegen — تپرش *taprıš* s ۲۹ Bewegung

تپرق *toprak* C *topıak*, *topıac*, Selg طوپراق s ٥ Staub.
تپی *tıpı* s ٥ Schneesturm, Osm dass
تت *tıt* Imp تتکل s ۳۷ herausreissen, ausrupfen

تتر *tatır*[2] s ۱۴ arabische Kameelstuten — Wie das Wort zu erklaren sei, die Richtigkeit der Lesung vorausgesetzt, weiss ich nicht
تترما *tıtrama* s ۳۳ das Zittern, kaltes Fieber.

تتش *tutuš* Imp تتشکل (nicht تتشمل) s ۳۷ einander angreifen.
تتن *tutım* C *tutum* s ۴۰ Rauch — Verb. Imp تتلاکل ibid. berauchern

تر *tar* C 113 *ter* s. ۲۱ Schweiss.

دبا *boja* s. ۲۴, ۳۱ 1° Farberröthe 2° C *boya* s ۳۱ Farbe — سوباجی *bojačy* s ۲۴ C *boyazı* Farber. — 3° Verb C *boya* Imp. دوباكز s. ۳۷ farben.

دودی *boi* C 111 *boy* s ۱۹ Statur

دی *bai* = دبك auch با *ba* und بای *bai* geschrieben C *bey* s. ۲۳ Emir Vg die Eigennamen s. ۲۱ دمرس, اسمای, ادبا und كوجبا Radloff will *bī*, was nicht stimmt mit der Orthographie بای und *bey* in C

تباعو s ۱۵ ist in دباعو zu verbessern Vg. unten.

دبام *bajam* = pers بادام s ۸ Mandel

دبر *bir* C *bir* s ۲۲ ein

دبر *bujur* C *buyur* Selg دوبر Imp دبرعل s ۳۵, ۴۳ befehlen — دبرق *bujuruk* C *buyuruk* s ۴۳ Befehl — دبرلا *bujurla* Imp دبرلاعل s ۳۵ annehmen

دبز *biz* s ۱۹ (*türkm.*) = دبز *boz* Zeug. — 2° Ahle — 3° Pfriemen.

دبس *biš* C *beš* s ۲۲ funf

دبعار *byngar* (= دبكار) s ۹ (turkm statt دز) Brunnen.

دبعب *byjyk* s ۲. Schnurrbart

دبل *bil* Mitte des Korpers — دبل باغی *bil bagy* s ۱۱ Leibgurt. — دلبك *bilik* s ۱۳ alle Waffen welche man im Gurtel tragt

دبن *bain* s ۲۱ Gehirn

دبن *bojun* Selg دوبن C *boyn* s ۲. Hals — دبنلا *bojunla* Imp دبنلاكل s ۳۲ jemanden auf den Nacken schlagen — تبندرق *bojunduruk* s ۹ Joch

دبنز *boinuz* s. ۱۴ Horn eines Stieres

ساجناق *pačynak* s ۳۲ (*turkm*) Schwiegerbruder der eine Schwester der Gattin geheirathet hat

sicher (vg die Lesart der Hs in Note a), doch vielleicht ist دلج (دلمج) Kuchlein zu vergleichen.

دلدرجں *baldırčın* s ١. Wachtel

دَلْطر *baltyr* = بالدر s ٢١ Bein

دلْطر *byltyr* s ٢٨ das vergangene Jahr Vg oben s 23.

دلوط *ballut* — ساه دلوط *šah ballut* s. ٨ Kastanie.

دلط *bulyt* C 82 *bulud* s ٥ Wolke

دلدکی? s ٢٦ unwissend Das Wort ist mir verdachtig, vielleicht ist statt dessen das ar بليد zu lesen, oder, wie Herr Melioransky conjicirt, entweder دسلک, oder دلدکسر

دلملک Vg unter دسل.

دىبوں *banbuk* s ١٩ (*tur km*) = مامعں

دىعسا *banafša* Eigenname s ٣٠ = pers ىىعسه Veilchen

دهار *bahar* = pers دهار s ٣٠ Fruhling in den Eigennamen کلىهار und دودهار

دوداى *butak* C *butac* s. ٧ Zweig

دوجاى *bučak* C *bučgak* (دوجعاى) s ٩ Ecke

دودى *budai* C 130 *boday* (aus دعدى entstanden) s ٩ Waizen.

دوز *buz* C *buz* s ١٣ grau. — بمر دوز *tamır buz* ibid stahlgrau. — Auch steckt das Wort im Eigennamen دُسرعُش richtiger درقس s ٢٩.

دوش *boš* C *bos* s. ٢٧ leer, ledig, Ehescheidung.

دُوعُں *bogun* C 112 *buug* s ٢٠ Gelenk

دولارسماک Aussprache ungewiss s ١٨ Hosenschnur Die Lesung ist mir verdachtig, vielleicht ist der erste Theil des Wortes دولار zu schreiben Das gewohnliche turkische Wort fur dies Kleidungstuck ist أوجعور

دولاسدر *bulaštur* Imp دولاسىعىل s ٣٨, ۴٠ wischen, umwerfen, umkehren

دولاى *bulak* C *bollach*, *bulah* (*fons*) s ٩ Pfuhl

دوى *buj* s. ١١ Skorpion. (sonst bedeutet es Krokodil).

بغرداق *bagyrdak* s ۱۸ Mutze Vg Vullers, *Lex. Pers* unter بغماق

بغرساق. Vg unter باغر

بُغُزلا *boguzla* Imp بغزلاغل s ۳۴ erwurgen

بُغ *bok* C. 113 *bogh* s ۲۱ Excremente

بغ *bak* C *bak* Selǵ. باق Imp بغغل s ۳۱, ۴۲ schauen. — بَغَا vg unter طار.

بغرشی Vg unter باغر.

بغسلا *bakyšla* Imp. بغسلاغل s ۴۴ ehren

بك *bag bak* C *beg* Selǵ باك nur in den Eigennamen البكی, دكسماش, وسلبوسك, ادسك und دكمر s ۲۹ wo es entweder als بك Furst oder als بك (*pak*) stark erklart wird. Man findet auch die Formen با und بی.

بُك *buk* Imp بككغل s. ۳۸ falten

بُكرك *bugrak* s. ۲۱ Niere

بَكْمس *bakmaš* s ۱۹ (*tukm*) Syrup. = بكمر bei Zenker

بَل *bil* (*bal*) Selg dass C *bil* Imp بلكغل s ۳۳, ۳۸ wissen — بلس *biliš* s ۳۲ Bekanntschaft (Bekannter)

بُل *bol* C *bol* Imp بلغل s. ۴۱, ۴۳, ۵۵, ۵۹, Fut بلغای werden, sein — Vg unter امراق und حلاس — بلس *boluš* C dass Imp بلسغل s ۴۱ einander helfen

بلا *bala* Kuchlein, nur in den Frauennamen ادبلا und ایلا s ۳۰

بلا *bila* s ۵۴ mit

بلازوك *bilazuk* s ۱۷ Armband Vg. oben s 23

بلاك *bilak* s ۲۰ Vorderarm

بلاُو *bilawu* C *bilau* s ۲۳ Schleifstein — بلاوولا *bilawula* Imp بلاوولاغل s ۴۰ schleifen.

بلبان *balaban* C *balaban* s ۱۰ Sperber

بلچك *bilčik* s ۱۱ junger Wolf Die Erklarung ist nicht vollig

بز *buz* C *buz* s ٥ Eis.

بز *boz* C *boz* s. ١٩ Zeug.

بز *buz* Imp بزعل s ٣٩ wechseln — 2° zerstoren = C. *bux*
بزا *buza* (mong) s ١٩ berauschendes Getranke der Mongolen aus Palmwein oder anderen Saften zubereitet dem Biere ahnlich
بزاعو *buzagu* C 128 *buxau* s ١٤ Kalb
بستان *bostan* (pers) s ٨ Garten
بسرا *basra* s. ٥٩, ٦٧ das nachste

بسلا *basla* Imp بسلاکل s ٤. nahien, futtern C 19 *best* Radloff leitet das Wort von pers بست gedorrtes Mehl her
بش *biš* Part بشمش C *bismis*, gekocht Vg unter اب.

بش *buš* Imp بشعل s. ٣٥ zurnen Vg. Pavet de Court unter بوشمق Zenker بوشمق être fâché
بشر *bušur* C 13 *bisui* Imp. بشرکل s ٣٤ kochen.
بشك *bašik* s. ١٨ Wiege — بشك بی Vg unter بب.
بشماق *bašmak* C 121 *basmac* s ١٩ eine Art Schuhe
بص *bas* C *bas* Imp بصعل s ٣٥, ٤. zertreten — Das Perfektum kommt vor im Eigennamen البصی s ٣.

بصو *busu* s. ١٤ Hinterlage

بط *but* C *buth* s ٢١ Wade
بط *bat* C *bat* Imp بطعل s ٣٥ untertauchen, von Sternen untergehen — صوبا بط s ٤٢ in Wasser untertauchen
بغ *bog* Selǵ بوغ s ٣٥ Imp بغعل erwurgen
بغا *boga* C *boga* s ١٤ junger und kraftiger Stier
بغا Vg unter قرىغا und قرحلوبغا

بغاز *bogaz* C 111 *bogax* s ٢. Kehle

بغدی *bugdai* C *bodai*, *bogdai*, *bugday* s ٩ Waizen
بغرا *bogra* s. ١٤ Kameelhengst mit zwei Hockern, welchen man sich begatten lasst mit arabischen Kameelstuten um die Dromedare zu gewinnen

در *bur* C *ber* Solģ ور Imp درکل s. ٥٩ geben Vg unter ارقا, دم und صنو, صالی

در *bur* C *bur* Imp درکل s ٣٧ drohen.

در *bor* C *bor* s ١٩ Wein 2° weisser Lehm womit man auf dem Lande die Kleider walkt

برا *bura* (turkm) und برچا *burča* s ١١ Floh (mongol)

برچ *burč* C *burč* s ١٧ Pfeffer.

برچق *burčak* C. *burzak* s ٥ Hagel — 2° s ٩ Erbse.

برچك *burčak* s ٧ Baumkrone — 2° Franze

بردق *bardak* C *bardak bardac* Solģ بارده s ١٧ Krug

برس *bars* (mongol) s ١١ Luchs Vg die Eigennamen ابدرس, الطمرس, دمدرس, طمدرس, فلودرس und فلدرس s ٢٩

برکت *barkit* C *berchit* Imp برکتکل s. ٤٣ befestigen

برلا *borla* C *borla* s. ٧ Traube.

برمق *barmak* C *barmac* s ٢. Finger — الو برمق *ulu b.* ibid Daumen —, شق برمق *suk b* ibid Zeigefinger [1]) —, اورتا برمق *orta b* ibid. Mittelfinger —, ادسز برمق *atsyz b* ibid Goldfinger (eig namenloser Finger) vg حنصلا — برمقلا *barmakla* Imp برمقلاكل s. ٣٨ (denom) mit dem Finger zeigen

برن *burun* C *buen* (*burnung*) s ٢. Nase. — برندق *burunduk* s. ١٤ Kamelzaum — 2° Praep s ٢٦ vor.

برنچك *burunčak* s ١٧ Schleier

برو *boru* C *boru boru* s ١١ Wolf

1) Arabisch السبّابة Das Wort fehlt in den Worterbuchern, obgleich die Bedeutung bekannt ist Vg Z d D M G XXXIX s 599 So genannt, sagen die Fikh-bucher, weil فانه يشار به مسبّحا

باغر *bagyr* s ۲۱ Leber — بغرساق *bagyrsak* s. ۲۱ Eingeweide.

باقر *bakyr*, C 96 *bager*, *bagır* s. ۲۳, ۳۱, ٥. Kupfer. — بقرسی *bakyršy* s. ۲۳ = باقرجی s ٥. Kupferschmied

باقلا *bakla* s ۹ Bohne.

بال *bal* C *bal* s ۱۹ Honig.

بالق *balyk* C. *baluc*, *balıh* s v Fisch.

بالچق *balčyk* C 88 *balčuc* s ۲۴, ۴۲ Lehm — بلچقلا *balčyk-la* Imp بلچقلامق s ۴۲ mit Koth beschmutzen

بانکز *bangıs* s ۳۱ (*turkm*) Gesichtsfarbe

بانلاش *banlaš* Imp بانلاشمق s ۳۴, ۴۱ *Note* b friedlich verkehren

بای *baı* Selg dass Vg unter بی s. ۳۹ reich

بای *baı* C. *bey*, Radloff will *bî* Imp بایکل s ۳۴ tanzen

بت *bıt* C *bıt* s ۱۲ Laus. — بسک بتی *bašık bıttı* ibid (*turkm*) = تبالا eig Wiegenlaus) — بتلا *bıtla* Imp بتلاکل s ۴۲ von Lausen saubern. — بتلان *bıtlan* s ۳۸ Reflexiv des vorherg

بتر oder بتور *butur* (*bıttır*) C *bıtır* Imp بترکل s ۳۸ oder بتورکل s ۳٥ beendigen

بتک *bıtık* C *bıtıc bıtık* s ۲۳, ٥. Schrift — بتکچی *bıtıkčı* C. *betıchzı bıtıcčı* s ۳۳, ٥. Schreiber

بتمان *batman* s ٥٥ Pfund

بتمك *bıtmak* s ۹ Pflanze

بتن *butun* C *butun* s ۲v ganz

بچ *byč* Selg بچ Imp بچکل s ۳۳, ۴۲ zerschneiden (ein Kleid), mit dem Schwerte entzwei hauen, ernten — بچقچ *byčkuč* s ۲۳ Schneiderscheere — بچقو *byčku* C *bızchı* s ۲۳ Sage

بچق *bučuk* C 145 *buču*(jaı) s ۲۳ Halfte. — تن بچقی *tun bučuky* s ۲۸ Mitternacht

بر *bar* Selg وار C. *bar* Imp برغل s ۴., Perf بردی s ٥۱, ٥٥, Fut برغای s. ٥۹ gehen

ايلو *aılu* s. ۲٥ schwanger. Radl W. 42
ايم Unbekannt. s ۱۸ Hosen.
ايمق *uımak* s. ۲۳ Fıngerhut.
اين *ayın* (mıt Schwächung des ك = اكن) s ۲۰ Schulter.
اينا *oına* C. *oyna*. Imp اينامك s ۳۴ spıolen.
ايناق *ynak* s ۳۹, ۳۲ Fıeund
ايناك *ınak* C *ynac* s ۱۴ Kuh
اينكان *ıngan* s ۱۴ Kameel
ايو *ıw* Imp ايوكل s. ۴۲ eılen
ايوا *aıwa* s ۷ (*turkm*) Quitte
ايوداس Vg. unter أو
ايوق *aıwuk* s. ۱۱ (*turkm*) Gazelle. Das Wort kommt vor ın der alten Petersburger Hs der مقدمة الادب von Zamachšarî, wo es ايـغـوق geschrieben wırd Vg *Zapıskı der Kaıs. Russ Arch Gesellsch* III, 394 Radloff, W s 63
ايوك *ıyuk* s ۹ (*turkm*) 1° Hugel 2° Last = Osm يوك
ايوى *auwı* s. ۹ Abtrıtt = اودنر

با *ba* s ۱۲ Kıng *ba* Vg Radloff, *Proben der Volkslıter* u. s. w. IV, 167 saugende Stute
با Vg unter باى
بارس *baryš* Imp بارسمل s ۳۴ Fıiede machen
بارلو *barlu* C *barlu* (aus بار = وار + لو) s. ۳۹ reıch
بازر *bazar* s ٥١ Maıkt
بازركان *bazargan* C *basargan* s. ۲۴ (*turkm*) Kaufmann (pers).
باش *baš* Selğ dass C *vas*, *bas* s ۱۹, ٥٥ 1° Kopf — سوباشى Vg unter سو — باشداق *bašdak* s ۲٥ jemand der keıne Famılıe hat. — باشلا *bašla*, C *basla* Imp باشلامك s ۳٥ anfangen — 2° s ۳۳ Geschwur Wunde — باشلا *bašla* Imp باشلامك s ۳٥ verwunden
باغ *baj* C *bag* s ۸ Garten (pers)
باغ *bag* Vg unter دمل باغى — باغلا *bagla* Imp. باغلامك s. ۳۹, ۴۱ bınden.

s ٥٩, Aor ایر s ٥٢, Perf. ایی s. ٥٩ sprechen Vg. unter کری und کلاحی.

ایر *ajar* C. *eyar* s ١۴ Sattel. — ایرلا *ajarla* Imp. ایرلاکل s ٣٩ satteln

ایران *airan* s ١٩ gegohrener Kuhmilch

ایرق *airak* s ١١ Steinbock

ایرل *airyl*, Selǵ dass Imp ایرلکل s ۴٢ sich trennen

ایروق *airuk*, Selǵ dass s ٥۴ ein Anderer

ایساوو Unbekannt s ٣٠ wird erklart mit کالمبارك = wie ein gesegneter. Eigenn

ایس *iš* s. ٥٥ Sache

ایسیم *išim* s ١٨ Beinbekleidung Vg Vullers, *Lexic Pers.* Die Bemerkung des Verfassers یعنی رقیق السراویل scheint zu bedeuten, dass das Wort nach seiner Meinung zusammengesetzt ist aus ایس fein (?) und ایم Hosen

ایغر *aigyr* C *aygir* s ١٢ Hengst

آیغ *ajyk* s. ٢٩ nuchtern

ایکا *oiga* s ٢١ und ایکان *oigan* (turkm) Lunge

ایکان *oigan* s ١۴ Zaum. Vg unter ایان

آیکر Unbekannt s ١٣ Brandfuchs

ایك *aigi* C *eygi* s ٢٥ gut

ایل *ail al*, C 112 *el* s ٢٨ 1° Hand. — ایلن *ailin*, *alin* Imp. ایلنکل s ٣٩, ۴٣ betasten — 2° ibid Friede — ایلچی *alči* C 105 *elzi* s ٢٥ Gesandter — ایلاس *alaš* Imp ایلاسکل s ٣۴, ۴١ Friede schliessen — 3° ibid Gegend In letzterer Bedeutung bildet das Wort die Personennamen ایلکی, ایلصی und ایللی s ٢٩

ایلا *aila* Imp ایلاکل s ٣٣ thun. — طاس ایلا *tas aila* s ۴١ verlieren

ایلان *oilan* s ٢٨ Mittag

ایلس *iliš* aneinander hangen nur part ایلیس Vg unter یل

ایلك *ailik* (turkm) und ایلکاك *ailkak* s ١٩ Knopfloch.

اولالدر *ulaldur* Imp اولالدرعل s. ۴۳ vergrossern
اولان *ulan* Vg. اعلان
اونا *una*, C. *una*, Imp اوناكل s. ۴۲ gehorchen
اوڭ *ong* = Osm اوك *on* was vorn ist Vg unter اناى.
اوى *oj* s ٥ Thal Radl W. unter *oi*
اويار *ujar* Imp. اويارعل s ۳٥ wecken — اويان *ujan* C. *uyan* s. ۳٥ erwachen. - اُيانق *ujanyk* s ۲۹ wach. Selǵ dass. C. 39 etc. *uyag*.
اودى *ujy* C 19 *uyu* Imp. اوديكل s ۴۴ schlafen — اودب *ujyt* Imp اوديعل ibid. einschlafern — ادوولاعل Imp. s. ۳٥ schlafen. (Denom. von اودعو = ادوى Schlaf)
اى *ai* C *ay* s ٥ 1⁰ Mond — دنجى اى *jangy ai* ibid Neumond — اى طلن *ai tulun* ibid der Vollmond — ايدين *aidyn* s ٥ Mondschein, Licht im Allgem s ۲۹ 2⁰ Monat s. ۲۸. — Auch viele Personennamen sind mit اى = Mond z B. ايدا, ايدك, ايدرس, ايدلا, ايدعدى, ايدعمس, ايدكن, ايدمر, ايسلى und ايكما s ۲۹, ۳۰. zusammengesetzt
اى *al* s ۲۳ *turkm* Hohlbohrer. = ايرنو. Wahrscheinlich das nämliche Wort wie اى Mond, weil man gewohnlich sagt اى دمورى (Vg Zenker unter اى) das Mondeisen und das Werkzeug so benannt wurde, weil die Form des Eisens an den Mondsichel erinnerte.
اى *oi* s ۱۳ aschgrau, Radl W 969 اع اى = weissblau
ايا *aja* C *aya* s ۲۰ die innere Handfläche
اياز *ujaz* Selǵ dass Vg. Pavet de Court unter اوياس s ۱ Mucke
اياق *ajak* C. *ayach* s ۲۱ Bein. – اوڭ اياقلارى *ong ajaklary* s. ۱۲ die Vorderfüsse eines Thieres — قمج اياقلارى *kyč ajaklary* ibid die Hinterfüsse — صاچ اياعى *sač ajagy* s ۱v eiserner Dreifuss Vg noch حراى
اياك *ujag ujang* s ۲۱ Rippe. Vg Pavet de Court unter اوياكو
اياكماكى Unbekannt s ۲۹ vornehm.
ايان *ojan* = ايكان — ايانلا *ojanla* s. ۳۹ den Zaum anlegen
ايت *ait* C 104 *ayt* Selǵ dass. Imp ايدعل s ۴۳, Fut ايدعاى

اورتا *orta* C *orta* s ٥٣ Mitte

اورتا *orta* Imp اورتامق s ٣٥ anzunden

اوردك *ördak* s. ١. *turkm* Ente

اورن Unbekannt s ١٩ Milch (allgemeiner Name)

أورنلا *oranla* Imp اورنلاكل s ٤٢ meinen (ar ظن)

اورز *auryz* (= pers ارز) C 120 *aurex* s ٩ Abtritt

اوزانكو *uzangu* C. 122 *uxangı* s ١٤ Steigbugel

اوزرا *uzara* s ٢١ auf

اوساق *ausak* s. ٨ Pappel Vg Radloff, *Proben der Volkslitcerat* u s w IV, 197 Ders W 82 *ausak*, 618 *apsak*, Espe

اوسس Vg unter اسب.

اوشلا *ošla* Imp اوشلاكل s ٤٤ die Mucken vertreiben (indem man den Laut *oš* fortbringt)

اوط *ot* C *ot* s ٨, ١٧ Feuer — اودن *odun* s. ١٧ Brennholz 2° s. ٨ Regen, Feuchtigkeit. So scheint das ar. Wort حياء a a O zu deuten Vg Radl W 1102 (frisch)

اوط *ot* s ٨ Kraut — اطلاق *otlak* s ٨ Weideplatz. — 2° s ٢٣ Arzenei. — كويكو اوطي *guyagu oty* s ٩ Saturei, eig Brautigams Kraut, dessen man sich in der Brautnacht bedient — اوطاجي *otačy* C *otacı* s ٢٣ Arzt — اطالا *otala* C *ottala* Imp اطلاعل s ٤٠ heilen

اوعس Unbekannt s ٢٣ *dial* Tintenfass

اوق Aussprache unsicher s ١٥ (*turkm*) vierjahriges Schaf und daruber — Demin اوكج ibid dreijahriges Schaf

اوك *ok* (mit hartem ك wie arab ق Vg die Bemerkung des Verfassers) s ٢١ Geist Gemuth

اوكارجي vg unter نكر

اولا *aula* Imp اولاكل s. ٣٤, ٤١ jagen

اولا *ula* C. dass Imp اولاعل s ٣٨ aneinander fugen

اولاشتر *ulaštur* (von اولاس vg C 20 *ulas*) Imp اولاسترعل s. ٣٧, ٤٣ vertheilen.

اولاغر *ulagur* Imp اولاغرعل s ٣٩ scherzen, kokettiren (ar دل V).

انا *ana* C 114 *anna* s. ٣١ Mutter — قين انا *kūjyn ana* s ٣٢ Schwiegermutter.

انا *ana* Imp. انادل s ٣٨ kastrieren Radl. W. 730 *ana*.

انجير *inǵir* C 126 *ingir* s. ٨ Feige

اند *ant* s. ٣٦ Eid — اند اچ *ant ič* Imp اند احكل s ٣٦ schwören Vg unter اچ trinken

انط *unut* C. *unut* Imp انطعل s. ٣٥ vergessen.

انعلان *anuklan* C 43 *anukla* Imp. انعلادعل s. ٣٩ sich fertig machen.

انكسا *angsa* C. 136 *engse* s ١٩ Hinterkopf

انن *ynan* C *ynan* Imp. اننكل s ٤١ glauben

او *aw* C *eu*, *ev* s ٦ Haus Das Wort wird in Zusammensetzungen auch اسو und اى geschrieben z B اسودا s el zu Hause, اوداس *awdaš* s ٣٣ Hausfrau — اىلو *ailu?* s ٢٥ Hausvater eigt Besitzer eines Hauses — Auch اىحى (اب = او + حى) gehört hieher

أوت *ot* s ٢١ Galle Vg C *öth*

أوت *ot* Imp اوىعل s ٤٢ vorübergehen

أوچ *uč* C *uč* s ٣٣ drei

أوچ *uč* s ٣٣ geben über etwas wetten

اوچرى *učari* s ٣٠ Grenzebewohner (aus أوچ Grenze + (ارى

اودن *owdan* s ٢٥ edel — Das Wort kommt häufig vor im VIten Bande von Radloff's, *Volksliteratur* u s w Ders *Wörterb* 634 unter *ardan* und s 1164 unter *ovdan* = pers. اردان

اودن Vg unter اوط.

آور *aur* (= *or* und *ur*) Imp. اوركل s ٣٦ 1° hauchen 2° flechten 3° (*turkm*) wählen

اوران Unbekannt s ١١ Vielleicht vom vorigen abgeleitet. Natter Vg اندرك *engerek* bei Zenker

أورت *aurat* s ٢٥ (*turkm* = ar عورة) Weib

أورت *ourat* C 203 *ovret ourat* admoneo Imp اوردسدل (mit Elision des ك (vg unter اكرت) s ٤٣ lehren

الو *alu* s. v *turkm.* = كوكان Pflaum, Pfırsıch So nennt man ım Turkmanı dıe Aprıkose sowohl ارك صارو, als mıt dem persıschen Namen زرد الو *zard alu*

الو *olu* Vg unter ال *ol*

الو *ulu* gross, vg. unter درمعں

الی *allı* s. ۲۲ funfzıg

الی *ylly* (aus اىلىعں) s ۹ lau, z B الی صو *ylly su* warmes Bad

الىر Unbekannt s. ۱۲ *Dıal* statt قاطر Maulesel. — الىرلو ıbıd Besıtzer eınes Maulesels.

ام *am* C 112 *amu* s ۲۱ Gebarmutter. Demınut امحىعں *amčuk* ıbıd.

آم *am* Imp امکل s ۳۹ saugen — امزر *amzur* ıbıd saugen — امحك *amčak* C *emzac* s ۲۰ Brustwarze

امان *aman* s ۸ Eıche

امدی *ımdı* s ۲۸ jetzt

امراق *amrak* (= mong *amarak* Freund Vg C. 229) امراق بل *amrak bol* s ۳۴ lıeben

امسن *umsun* Imp امسنکل s ۳۷ hoffen Zenker unter اومىعں ubersetzt dıes Wort mıt verzweıfeln, désespérer, und dagegen das Grundwort اومىعں und اومىعں mıt hoffen. Das Verbum scheınt eıne Zusammensetzung aus ام (اوم) Hoffnung und سن

اموز *omuz* s ۲۰ Schulter

ان *ın* C. *ın* s ٥ Loch

ان *an* (*ın*) C *en* Imp انکل s ۳۳ hınabsteıgen — انىس *anıš* (*ınıš*) C. 89 *enıs* s ۹ Abhang

اُن *on* s ۲۲ zehn

اُن *un* C *un* s ۲۲ Stımme Gerausch — اندا *unda* C *unda* Imp انداکل s ۴۴ rufen

ان *un* s ۲۲ Mehl — ان طرت *un tart* Imp اںطرںعل (vg oben s. 13) s. ۳۴ mahlen.

آلب *alp* s ۲۹ tapfer.

الت *alt* s ٥۳ unterhalb, unter Vg. u. الطن

الت *alt* C *elt* Imp الكل s. ۴۴ führen — الب در *alt bar*, ibid dass

ألب *ult* Imp الكل s ۳۸ befeuchten

التون *altun* C. *altun* s ۳۱ Gold In den Eigennamen الطن und الطوسلس s ۳۰ wird ط statt ب geschrieben 2° s ٥٥ Golddinar.

التى *alty* s ۳۲ sechs Steckt auch in den Personennamen الطمس und مهلى s ۲۱, ۳۰ — التمس *altmyš* C. *altmız* s ۲۲ sechzig.

التى *alti* s ۳۲ Herrin Pavet de Court ابلى belle-soeur, vg Radl W unter *alty* und *alty*

ألج *olč* (Cod *oluč*) C *olz* Imp الجكل s ۴۳ messen

الدا *alda* C. *alda* Imp الداعل s ۴۲ betrugen

الدر *oldur* Vg unten ال *ol*

الطر *oltur* Imp الطرعل s. ۳٥ sich setzen

الطمس Vg unter التى

الطن *altyn* s ۲۹ unter Vg unter ادن

الغ *alyg* s ۲۹ feig. Vullers, *Lex Pers* آلغ *homo mollis effeminatus* — الغغ *alygg* Imp الغغعل s ۴۰ feig sein

الك *alik* vg. Radl W. 815 Jak. *alik* Damhirsch s. ۱۱ Reh, = اسوق

ألكر *olkar* s ٥ das Siebengestirn

اللدى *alaldy* Personennamen s ۲۱ (aus ادل + الدى Perf. von ال)

الما *alma* C *alma* s ۷ Apfel

الملك *olmak* Vg unter ال *ol*

الن *alyn* C 110 *alın* s. ۲۰ Stirn

الن *alın* Imp الكل s ۳۱ betasten Vg unter ادل

اكسر *oksur* C. 60 *oscur turkm* Imp. اكسركل s ٣٩ husten Inf اكسرمك s ٣٣.

اكسوس *oksus* aus اوك + سوس = سر Vg Vambér. *Uigur* p. 198 a s. ٣٢ Waise

اكسوك *aksuk* C 68 141 *eksik*, *ecsuc* s ٢٨ Mangel.

اكس *uguś* Selǵ dass s ٢٥ viel Vg unter س

اكس *okuš* (*okuś* Vamb *Uigur* p. 199 b) s ٣٢ Bildung

اكسى *akši* C 83 *ehsi bruscus* s ٢٧ (*turkm*) sauer

اكلك *anglik* s ١٨ Schminke Radloff 717 = اك + لك. — كردى اكلك *karti anglik* ibid die echte rothe Schminke Woraus diese Schminke gewohnlich bereitet wurde sagt der Verfasser nicht, doch wie er behauptet, kannte man (die Turken nl) auch die vegetabilische Schminke, wozu eine Pflanze gebraucht wurde welche in dem Vaterlande des Verfassers heimisch war Vermuthlich ist der Saflor gemeint. Er nennt diesen Farbstof die *Jemenische* (اليمانيه) [1], wie die Franzosen von *rouge d'Espagne* sprechen

اكى s. ٢. So hat die Hs was kaum richtig sein durfte, vielleicht statt اكز sonst اغز *agys* Mund

اكو *ongu* s. ٥٤ ein Anderer als

ال *al* C. *al* Imp ال‍عل s ٣٩, ٥٢ nehmen — ساطن ال *satun al* s ٣٧ kaufen. — طلاب ال *talab al* s ٣٧ wahlen Vg. اللاى

ال *al* C *al* s ١٣ rothbraun

ال *ol* Imp الكل s ٤٣ sterben — الماك *olmak* s ٣٣ der Tod — الو *olu* C *olu* Selǧ dass s ٢٩ todt (Adj) — الدر *oldur* C *oldur oltur* Imp الدركل s ٣٣ todten.

الا *ala* bunt, in Personennamen, wie الاوس s ٢٩ — الاجا *alača* s ١٣ scheckig

الا *ala* Imp الاكل s. ٣٤ sichten — الاك *alak* C *elac* s. ١٧ Sieb.

الاسك? s ٨ Gurke

1) Möglich ist die Auffassung, dass die Pflanze selbst und nicht die Schminke so genannt wurde, doch sachlich scheint mir allein letztere Auffassung zulassig Die Worterbucher geben keine Auskunft

اقن *akyn* s. ١٤ Raubzug — اقن اتـ *akyn at* s. ٤٢ Raubzuge veranstalten

آقی *aky* s ٣٩ edel freigebig Vambéry, *Uigur*. dass Die Ableitung vom ar حقّ bei Radloff, W 154 ist unrichtig, wahrscheinlich ist das Wort mit اق weiss zusammenzustellen

اوقی *oky* C *oku(mak)* Imp اوقمغل s. ٣٣ lesen

اق *ak* Imp. اقمقل s. ٣٣ saen — اقن *akın* s. ٩ Saat — اقنچی *akınči* s ٩, ٢٤ Samann

اك *ag ang* Imp. اككل s ٤٢ krummen, daher اكن *agın* (*turkm* statt اكن) s ٢٠ Schulter.

اڭ *ang* Imp اڭمقل s ٣٥ sich erinnern — اكدر *angdur* s ٤٠ Verb caus. in Erinnerung bringen

اكاچی *agači* C 114 *egači amita* s. ٣٢ altere Schwester

اكای *ogai* — اكای اغلان *ogai oglan* s ٣٢ Schwiegersohn Vg Osm. اوكه Pavet de Court unter اوكای und unten اكو

اكاوك *ogajik* s ١ Turtel Zenker اوكيك wilde Taube Holztaube Ringeltaube Radl W 1193 *ogaik* die Wandertaube

اكت *ogut* Imp اكتكل s ٣٣ mahlen

اكتلا *ogutla* (= اوكوت Rath + لا) Imp اكتلاكل s ٣٧ rathen

اكچا *ogča* s ٢١ Ferse

اكدش *agdiš* s ١٢ Pferd von gemischter Rasse Das Wort ist auch im Arab und Pers bekannt

اكر *ogur* s ٣٢ Vertrauter Freund Es wird auch von Pferden gesagt, doch in welchem Sinne deutet der Verfasser nicht an Vg Calc W, wo Zenker اسب در Pferd mannlichen Geschlechts und Radl W 1198 اسب در ein frisches nicht eingeubtes Pferd liest

اكر *agur* C. *egir* Imp اكركل s ٣٥ spinnen

اكرت *ogrut* Imp اكرتكل s ٤٢ (*turkm* statt اورت) lehren — اكران *ogran* Imp اكرانكل s ٣٩ lernen

اكری *agri* C 191 *egri* s ٢٧ krumm Vg اك

اكز *oguz* C 128 *ogus* s. ١٤ Stier

أغرب *ugurt* s ٣٨ Schluck. — اغـرتلاغمق *ugurtla* ibid. verschlucken

أغْرى *agry* s ٣٢ Schmerz.

أغرى *ogry* s ٢٥ Dieb — اغرلا *ogryla*. Imp اغرلاغل s. ٣٥ stehlen

اغز *aguz* — اغز علان *aguz oglan* s ٢٤ Säugling.

أغل *ogul* C *ogul* s ٣٢ Sohn — اغلان *oglan* C *oglan* s ٢٤ Jungen Sklave — قز اغلان *kyz oglan* s ٢٥ Jungfrau — كچ اغلان *kuč oglan* s ٢٤ Kleiner Bube — اغز اغلان s. unter اغز.

اغل *agul* — اغلداش *aguldaš* s ٣٢ Aulgenosse Nachbar

اغلا *ygla* C *ygla* Radl 43 *yygla* Imp. اغلاغل s ٣٩ weinen

أغلق *ogalak* C 128 *ogalach* s ١٥ Zicklein

اغن *agyn* C *agin* Imp اغنغل s ٣٣ aufsteigen. — اغنغاچ *agyngač* C 120 *agingic* s ٩ Treppe

أغنى *ygna* (?) Radl. W *agina* Perf اغندى s. ١٣ sich wälzen.

اغو *agu* s ٢٧ bitter. 2° Gift.

اق *ak* C. *ac* s ٣١, ٥٠ weiss Intensiv اپ اق *apak* ibid. *Ak* bildet das erste Element in den Eigennamen اقكيا, اقبلا, اقطاى, اقسمر und اقوس s ٢٩.

آق *ak* Partic اقار vg unter صو.

اُق *ok* C *oh* s ١٣ Pfeil — اقچى *okčy* C *oghci* s ٢٤ Pfeilmacher Schutze

آقرق *akruk* (*ukruk*) s ١٣ Seil womit Pferde in einem Bauernhofe angebunden werden. Vg Radloff, *Proben der Volkslitter u s w* IV, 71 u s w (Uebersetzung 90 Fangstab) und *Kuruk* Schlinge (Kirg)

اقسر *aksur* Imp. اقسرغل (*sic* nicht اقسرعل) s ٣٩ niesen

اقشام *akšam* C 80 *acsan* s ٢٨ Abend

اقلاغو *uklagu* s ١٧ Nudelwalze der Backer. Vg fur die arabische Uebersetzung unten bei حاولى

أُسُك *ušuk* s ٢٣ Feder (Kalam) C. 225 *uzuk* nach Radloff s 21 a Buchstabe Mongol *ussuk* Buchstab. Schreibfeder bei Schmidt s 78 a

اسكو *ušku* C *uscu yona* Radloff 20 a das Schabeisen s ٢٣ Bohrer

اسلا *išla* C. *isla* Imp اسلاكل s ٣٥ sich beschaftigen — اسلات *išlat* Imp اسلاتكل s ٣٥ jem beschaftigen.

أسى *uši* (*ušu*) C 27 *usi mac, frigeo* Imp اسيكل s ٣٦ frieren

اص *as* C *as* Imp اصعل s ٣٤, ٤٢ aufhangen — اصرغاق *asyrgak* s ١٨ Ohrgehange

أص *us* C. 53 *us* Solǵ اوس s ١٩ Vernunft — اصلو *uslu* s. ٢٥ klug - اصسر *ussyz* ibid unklug Solǵ dass

اصر *usur* Imp اصرغل s ٣٦ furzen.

اصّغ *assyg* C. 185. 189 *azih, azik, asuc* s ٢٨ Gewinn.

اط *at* C *at* s ١٢ Pferd. — اطلو *atlu* s ٢٩, ٥١, ٥٥ Reiter. — اطسر ohne Pferd s. ٥٢.

اط *at* C. *at* Imp اطغل s. ٣٤ werfen — اطماجا *atmača* vg unter طغار

اط *ot* Imp اطغل s ٣٨ uberholen besiegen.

اطا *ata* C *atta, ata* s ٣١ Vater — قيُن اطا *kājin ata* s ٣٢ Schwiegervater. — اطا قرنداسى Oheim s. ٣١.

اطز *otuz* C *otus* s ٢٣ dreissig

اغ *aq* C *aq* s ١٠ Netz

اغاج *agač* C *agac* s ٧ Baum Holz — سام اغاجى *šam agačy* s ٨ Pinie — اغاجرى *agačaři* (= Ακατζιρ) Waldmann s ٣٠.

أغان *ogan* s ٣ *dial.* Gott

آغر *agyr* C 76 *ager* s. ٢٧ schwer — اغرلا *agyrla* Imp اغرلاغل s ٣٧ jem ehren — اغرسق *agyršak* s ١٧ Schweigewicht der Spindel

اسپُرلا *uspüırla* scheint vom pers سپردن dass gebildet Imp. اسپرلاکل s ۴۱ ubergeben

اُست *ust* C *ust* s ٥۳ Obertheil, oberhalb طام اُستی *tam ustı* s ۹ Dach — اوستن *ustun* s ۲۹ auf

اُستما Vg unter اُستی.

اسرا *asra* s ٥۹, ٥۷ fernst, ausserst — اسراکو کون *asraku kün* s ۲۸ Vorgestern Radloff, *Phonet* s 37 unten giebt als Altaisch *raśqun* (aus *rašky kun* zusammengezogen)

اسروك *asruk* s ۲۹ betrunken Vg C 194 *esırtır*

اسلان *aslan* = ارسلان C 127 *astlan* s ۱۱ Lowe

اسن *asan* s ۲۹ gesund. Auch Personenname in Zusammensetzungen wie اسنبای. اسندمر s ۲۹, ۳۰. — اسنلاس *asanlaš* s ۴۴ sich Lebewohl sagen.

اَسنا *asna* Imp اسناکل s ۳۸ gahnen. — اسنامك *asnamak* s ۳۳ das Nomen davon als Namen einer Krankheit, das Gahnen

اسی *yssy* C *yssı*, *ysy*, *ısı* s ٥, ۲۷ heiss — اسی صو *yssy su* s ۹ warmes Bad — اسن *yssın* C *ıssın* Imp اسنکل s ۳۹ sich warmen — اسنما *yssıtma* s ۳۳ hitziges Fieber.

اس *aš* C. *as* s ۱٥ Speise — اس بلصن *aš bolsun* Wohl bekomm's Prosit! — اسا *aša* C *aša aza* Imp اساغل s ۴۳ essen.

اس *as* Imp اسکل s ۱٥, ۴۱ im Passe reiten — اسکون *aškun* s ۱۳ Passganger

اسِت *ašıt* C *esıt* Imp اسکل s ۳۳ horen

اسغ *ašag* s ۲٥ niedrig — اسغا *ašaga* s ۲۹ unten — اسغق *ašgak* s ۲۱ Beinsehne Vg Radloff W 598 unter *aškak* Hackensehne

اسق *ašyk* s. ۱۳ Helm

اشَك *ašak* C *esac* s. ۱۲ Esel — تیسی اسك *tıšı ašak* Eselin — اسكلو *ašaklu* s ٥۱ Besitzer eines Esels اسکسز s ٥۲

اسك *ašık* C *esıch* s ۹ Thure Oberschwelle

اریكا *aranga* s oben u. اریكا s. ۸ Rube. — احی اریكا *ačy aranga* Rettig (eig bittere Rube).

ارو *aru* s ۱. Biene

ارو *aru* (*ary*) C *are*, *arri* Selǵ اری s ۲۷ rein

ارو *uru* s. ۳۹ Halt — ارو طر *uru tur* s ۴۳ Halt machen

اروك *oruk dual* statt ایروك s ۲۷ (wie der Verfasser behauptet, ist diese Form des Wortes unbekannt (وهی لـعـه لا یعرفها احد).

اری *iri* s. ۳۹ rauh, grob

از *az* C *ax*, *as* s ۲۵ wenig — Deminut. ازاجق *azačyk* s ۲۵ ein klein wenig Vg سن

از *az* Imp ازعل s ۳۱ sich verirren

از *oz* C 200 *oz* Imp ازعل s ۳۵ vorhergehen

ازا Vg unter طلای Radl W 914 *aja* (Kirg) = Mutterchen (Anrede an alte Frauen)

ازبر *azbar* s ۹ Viehhof

ازت *uzut* s. ۳۳ Teufel Vg Klaproth, *Sprache und Schrift der Uiguren* s 17 a *ussit* Boser Damon.

ازدا *izda* C *irda ysda* Selǵ اسه Imp ازداكل s ۴۳ (aus اس + دا) suchen

ازدر *azdur* Imp. ازدركل s. ۴۰ schmelzen — Radl W 901 zerreiben, auflosen lassen

ازرعا *azyrga* Imp ازرعاعل s. ۳۷ (von از wenig abgeleitet) verachten Vg P. de C unter ازرعمق Radl. W 571

ازغ *azyg* s ۲۰ Backenzahn = Osm ازو

ازكا *ozga* s ۵۴ ein anderer

ازلك *izlik* s ۱۹ (von اس abgeleitet) eine Art Schuhe = بشماق.

ازن So zu lesen statt ارن. Vg Radl. W. 1293 *oson*, 1302 *ozon* (Kirg) s ۹ Fluss

ازون *uzun* C 86 *uxun* s ۲۵ lang — Imp ازنعل s ۴۱ lang sein — قلاعی ازن *kulagy uzun* s ۱۲ Langohr.

ازرمك *uzjurmuk* (aus اوز + یورمك) s ۳۳ die Ruhr. Man sagt auch ازامك

اس *as* Imp اسكل s. ۴۴ hauchen

ارتا *arta* C. *erta arta* s. ۲۸ Morgen

ارتا *orta* s. ٥٣ Mitte. Vg u. ديرمعي.

ارتاق *ortak* C. *ortac* s ۳۲, ۴۱ Gefahrte — ارتاق بل *ortak bol* s ۴۱ sich zu jem gesellen

ارتر *artur*, C *artır* Imp ارترعل s ۴۰ Verb caus vermehren — ارتق *artuk* C *artuc*, *artuch*, *artuk* s ۲۸, ۴۰ Vermehrung, mehr

ارج *oruč* = pers روزه C *oruz* — ارج طت *oruč tut* s ۴۱ fasten.

اردم *ardam*. — اردملی *ardamlı* C *erdamlı* (auch mongol) s ۲۹ vernunftig

ارسلان *arslan* s ۳۰ Eigenname vg u اسلان

ارسك ? s ۳۳ Bohrer = اسكو

ارسن *aršun* C. *arsun* s ۳۳ Elle.

ارق *aruk* (*aryk*) C *areg* s. ۲۷ mager

أرق *ork*? *dıal* statt بعن s ۲۱ Excremente

ارقا *arka* C. *archa* s. ۲۱ Rucken *metaph* Hulfe — ارقالاس *arkalaš* Verb. denom. recipr s ۴۲ einander helfen — ارقا بر *arka bar* s. ۳۴, ۴۰ helfen.

ارك *arık*. — صارو ارك *saru arık* s ۷ (*turkm*) Aprikose

اركاك und اركان vg u ار

اركت *urkut* Imp اركتكل s ۳۹ verscheuchen

اركج *orguč* s ۱۴ Kameelhocker

اركمك *arıkmak* vg C *erık* s ۲۷ Ekel

ارلا *yrla* C, *ırla*, *yrla* Radl *jyrla*. Imp ارلاكل s ۴۲ singen — ارلاىحى *yrlačy* s ۲۴ Sanger

ارلغ *urlug* C *urluc* s. ۹ Saat

ارمان *orman* C. *orman* s. ۸ Wald Dickicht

ارمت *armut* C *armut* = pers امروت oder امرود s ۷ (*turkm*) Birne = كرما

ارن *ārın* C *ernı* gingiva Vg Radl W. s 766 u *arıng* s ۲۰ Lippe 2° Eiter

ارن So habe ich herausgegeben s ۹, doch die Lesart der Hs ارن ist wieder herzustellen Vg also u ارن

احق *ačuk* s ٣٣ Entzundung.

احجی *ačky* s. ٣١ Vatersbruder, hangt wohl mit احکا mongol = Vater zusammen

احکی *ački* C. *ezchi* s ١٥ Ziege. Das Weibchen heisst ibid. تسی احکی, der Bock تکا.

احمق *učmak* (*tu'hm*) C *učmac* s ٨ Paradies

احلك *ičlik* aus اچ = اسم + لك s ١٩ Innenseite, Futterung

احن *učun* C *ucun uzun* Selǵ ادحن s ٥٤, ٥٥ wegen.

احی *ačy* C *aci* s ٢٧ bitter

احر *achor* pers احور s ٩ Stall, Krippe

اتسز *atsyz* aus ات + سز namenlos Vg unter درمعی

ادم *idim* oder *itim* Vg uber die Beschaffenheit des د die Bemerkung des Verfassers s ٢١ Schritt

ادنج *odunč* C *otunz* s ٣٦ Darlehen — ادنج ال *odunč al* ibid borgen

ادو *odu?* s ١٩ Athem oder Seele (arab نفس)

ار *ar* C *er* s ٢٤ Mann Das Wort steckt auch in den Namen اركك — ٣٠ s قاری, سروری, رومری, ترکری, اوحری, اعاحری *arkak* Selǵ dass s ٢٤ mannlich — ارسان *arkan* s ٢٥ Junggeselle

ار *ar* C *ar* Imp. ارمك s ٣٣ sich ermuden Inf als Nomen ارمق *armak* s. ٢٧ Ermudung — ارماوو *armawu* s ٣٩ trage

ار *ir* Imp ارك s ٣٨ einholen Dem Verfasser zufolge bedeutet das verb auch unterfragen, wofur gewohnlich ارا *ara* steht

ارا *ara* C *ara* s ٥٣ zwischen

اربا *araba* = arab عربه C *araba* s ٩ Wagen

اريا *arpa* C *arpa* s ٩ Gerste

اركا So habe ich nach der Hs s ٨ drucken lassen, das Richtige ist wohl ارىكا *aranga* Vg *arangi* Kohlrube bei Radl W 757

اردو? s ١٣ vierjahriges Pferd = دنان Steckt hierin vielleicht irgendwelche Ableitung von arab اربع?

ارت *ort* Imp ارتك s ٣٦ verbergen — ارتن *ortun* Imp. ارتنكل ibid Verb reflex sich verbergen.

grosser Hund [1]) — ادك ıtuk (turkm.) ıbıd Jung eines Hundes = كاكك

ادر otur Vg C 136 jotkur Imp ادركل s ٣٦ husten Inf ادرمك s. ٣٣ das Husten

ادركو uturgu C. uturgu scopellus pers scana (= سادة) s ٣٣ Hohlbohrer. Radl der Hobel, ders W. 1344 Meıssel Stemmeısen

ادروك otruk s ٢٧ Luge — ادروك سولا otruk soıla s. ٣٦ lugen C hat otruczı der Lugner

ادك atak s ١٩ Saum eınes Kleıdes

ادك utuk s ٣٣ Erzahlung — ادكلا utukla Imp ادكلاكل s ٣٦ aufschneıden, lugen

ادمك atmak C etmac s ١٥, ٥٠, ٥٣ Brod. — دمعا ادمك jopka utmak s ١٩ eıne Art dunnes Geback — ادمكجى atmakčı C etmacı s ٣٣, ٥. Backer — ادمكسز atmaksız s. ٤٢ brodlos

ادوك ıtuk C etıc s ١٩ Schuh Vg u ادم

اج ač C ac s ٢٩ nuchtern, hungrıg.

اج ač C az ac Imp اجعل s ٣٤ offnen — اجعج ačkuč C acchuz s ٩ Schlussel

اج ıč C ız, ıc, yz Imp اجكل s. ٣٤, ٥٣, Perf اجى s. ٥٩ trınken Vg u. ادك — اجر ıčur Imp اجركل s ٣٤ Causat = tranken Selǵ dass

اج uč C uc Imp اجكل s ٤١ flıegen

اجرم učurum s ٥ jaher Abhang

اجز učuz C ucux s ٢٧ bıllıg — اجزلع učuzlyk ıbıd Bıllıgkeıt

اجطن ıčton (= اج + طون) s ١٨ Hosen Unterhosen Vg Radl W 1513

1) Dıe arabısche Uebersetzung hat الكلب الرودرى, doch ıch habe das Wort الرودرى ın den Worterbuchern nıcht gefunden Vıelleıcht lasst es sıch deuten als nom rel von رودر oder رودر princeps populi d h koniglicher Hund, grosser Hund Fur الكلب السلاقى vg Jākūt unter سلوقية, Dozy, Suppl. u سلاقى (سلوقى).

ZWEITER THEIL. DAS WORTERVERZEICHNISS [1].

ا

اپ *op* C *op* Imp اپکل s ۳۸ kussen

اباق *abak* Vg Radl W 621 *abak* (krm) das Gotzenbild s ۱۸ Puppe des chinesischen Schattenspiels Marionette = قرجوق

ابچی *apči* C *epzi* (= او + چی) s ۲۵, ۳۳ Gattin — طل ابچی *tul epči* ibid Wittwe

ابرو ? (turkm) s ۲۹ dumm

ابسقا *abyška* C *abuscha* s ۲۴ Greis. Šech

ات *at* C *et* s ۱۵, ۵۰ Fleisch — بشمش ات *bišmiš at* ibid gekochtes Fleisch — سوقلمش ات *sokilmiš at* ibid Fleischschnitze — قسق ات *kasak at* ibid ein Stuck Fleisch — اتچی *atči* s ۲۴, ۵ Fleischer

ات *at* C *et* Imp اتکل Vg unter اتی und تاوا

ات *it* C *itt* s ۱۱ Hund — طازی ات *tazy it* ibid Windspiel (eig arabischer Hund) — قوپق ات *kopak it* ibid Hirtenhund.

1) Anm In diesem Index bedeutet Radl ohne weiteres Radloff, *Das turkische Sprachmaterial des Cod Comanicus* — Radl W Radloff, *Versuch eines Worterbuches der Turk-dialecte* — C = *Cod Comanicus* ed Geza Kuun — Selḡ = *Die Seldschukischen Verse im Rebāb Nāmeh* von Radloff und Salemann (*Melang Asiat* t X livr 1 et 2) — Die ubrigen Citate brauchen nicht erklart zu werden.

2°. Das Nomen Aoristi in اهار صو stromendes Wasser.

3° Das Nomen Futuri auf داحی in کلاداحی کی Ueber-ubermorgen und کلاداحی دل das zweitfolgende Jahr Vg. meine darauf bezuglichen Bemerkungen in der *Zeitschrift d D. M G.* Band XLIII, s 74

4° Das Particip auf ن in اللسنی دل das zweitletzte Jahr

Der Imperativ hat Formen fur die zweite und die dritte Person Sing und Plur Die 2 Pers. Sing ist mit dem Verbalstamme identisch حر, wird aber gewohnlich mit dem Suffixe دل هل oder عل verstarkt, doch allein bei einem positiven Gebote, in der negativen Form sagt man stets حرما. Fur die 2te Pers Plur sind 2 Formen da, namlich. 1° mit dem Pronominal-affix کر also حرکر und 2° mit nasalirtem Schlussnun also حرن (Auch geschrieben mit ںك s ۱۳, 2 طرںك) Der Verfasser behauptet dass letztere Form zu seiner Zeit (الآن) gebrauchlicher war als erstere Die 3te Person hat das Suffix صن woran im Plur noch das Pluralsuffix tritt, also حرصن und حرصلار

Hiermit haben wir das grammatische Material unseres Glossars so weit moglich geordnet zusammengestellt, denn es ist nicht nothig jetzt noch von den Partikeln zu reden, welche der Autor in der 4ten Abtheilung seiner Arbeit in bunter Unordnung aufzahlt Dabei wird kein Unterschied gemacht zwischen Fragepartikeln, Hulfsverben, Bildungssuffixen, Casusendungen, eigentlichen Postpositionen u s w Das meiste davon ist oben an den geeigneten Stellen schon verwerthet geworden (vg s. 36), es wurde noch erubrigen die Liste der eigentlichen Postpositionen mitzutheilen, doch weil diese sammtlich im nachstehenden alphabetischen Index angefuhrt sind, scheint dies uberflussig Was die Fragepartikel مو betrifft, so bemerkt der Verfasser dass dieselbe beim Perfectum, Futurum oder Prasens immer nachgesetzt wird, ausgenommen wenn die Pronomina der 1ste oder 2ten Person darin vorkommen, in welchem Falle die Partikel vor dieses Pronomen tritt

---

dern mit den im Osmanischen für den Optativ verwendeten Verbalformen حرامن ,حراسن حرا (حرهم حرهسن ,حره) Wirklich kommen letztere, wie ich in der *Zeitschrift d D M G*, Band XLIII, s 73 nachgewiesen habe im alt-türkischen mit Futurbedeutung vor

Dies Futurum ist bei Kasembeg-Zenker, *Gramm* s 150, 151 als Fut. IV bezeichnet in den tatarischen Dialecten Oben aber treten die Pronominal-Suffixe an die Form حرعا, nicht حرعاى wie im *Codex Cumanicus*, wo geschrieben steht (Géza Kuun s 3) *esitchaymen*, *esitchaysen*, *esitchay*, *esitchaybis*, *esitchaysis*, *esitchaylar* (Bei der 3 Pers Plur ist zwar das y später hineingeschrieben) Wie es mir scheinen will, ist das ursprüngliche Nomen Futuri حرعان dessen ن am Ende abgefallen ist Dieses Nomen auf عان resp دان wird zwar als Partic Praes verwendet, wie wir unten sehen werden, doch war der temporelle Unterschied dabei anfänglich nicht genau ausgebildet, sodass es bisweilen Futur- bisweilen Praesens- und sogar Perfekt-bedeutung hat

Wenngleich der Verfasser von anderen Zeitformen schweigt, so ist aus zerstreuten Stellen des Glossars zu schliessen auf das Vorkommen des Perfektums auf مس in den folgenden Beispielen. دسمس und سوىلمس mit اث Fleisch verbunden = gekochtes und zertheiltes Fleisch und im Personennamen دىلدعمس die Sonne ist aufgegangen

Auch kennt der Verfasser das Hülfsverbum ادم ,ادى ,ادى s o., welches in der Verbindung mit dem Praesens, Perfect und Futurum das Imperfectum, Plusquamperfectum und Futurum Exactum bildet

Von Participialformen findet man 1° die Form auf كان oder غان in درىعان Schöpfer, درلعان Barmherziger, كلكان ىل das kommende (nächste) Jahr, wo dieselbe Futur-Bedeutung hat, wie umgekehrt in دىحكان ىل das vergangene Jahr Perfekt-Bedeutung, hingegen in طاسعان صو überfliessendes Wasser = Sturzbach Praesens-Bedeutung

دعب naher bringen = Thiere tranken, zum Trinkplatz fuhren, اودلج aus اودل Eid + اج trinken = schworen Zweifelhaft sind Worter als ازدا suchen von ادر Fusspur, الـدا betrugen von ال List und ادلا rufen von ار Gerausch, welche mit دا = دمك sagen zusammengesetzt scheinen, doch nach Radloff a a O s. 1544 soll دا hier mit لا (oder ل) wechseln

Zusammengesetzte Verba werden weiter gebildet durch die Verba درمك geben, دلمعى sein, طرمعى stehen und قُمعى setzen verbunden mit einem Nomen, respect vokalisch auslautendem Particip auf ا = a oder a, auch ى Vg oben s. 16. Beispiele كرا قمو ans Holz schlagen, aufhangen, دكا قمعى pflanzen, دعا طرمعى warten, صالى درمك freilassen, امراى دلمعى lieben, طاس دلمعى verloren sein u s w Ueber ادم u. s w vg. unten

Was die Conjugation anbelangt, so unterscheidet das Glossar ausser den Imperativformen drei Tempora, namlich Perfectum, Futurum und Prasens (oder Aorist) Sammtliche Formen des Verbums — حر schreiben sind also folgende

Perfectum	Futurum	Aorist
حردم	حرعامن	حررمن
حردن	حرعاسن	حررسن
حردى	حرعاى	حرر
حردع	حرعامز	حررمز
حردكز	حرعاسز	حررسز
حردىلار	حرعاىلار	حررلار

Wir haben es unnothig geglaubt auch die correspondirenden Formen beim Verbum negativum anzugeben, weil dieselben keine Schwierigkeit machen. Im Perfektum wird dabei der Stamm حر ganz einfach verlangert in حرما, statt dessen im Aorist حرمار auftritt mit ر fur ز wie in anderen Turksprachen Im Futur hingegen finden wir حرماسن, حرمامن, حرما, حرمامز, حرماسز, حرمالار Offenbar correspondiren diese Formen nicht mit dem Futurum auf عامن u. s w son-

das ب elidirt z. B — بلدر verschlingen machen von بوت verschlingen [1]), oder das د fallt weg z B — قيدر wiederbringen von قيدت zuruckkehren, اردر vermehren vom Stamme ارت in اردو) Vermehrung.

c) Nach den Konsonanten ج، ش und ع wird das Causativum durch Hinzufugung von ر mit Elision des د gebildet z B — اجر tranken von اج trinken, جعر ablegen von جعت ausziehen, طعر gebaren von طع geboren werden In einigen Beispielen aber wird das ش welches in diesen Fallen wohl Bildungssuffix ist und nicht zum Stamme gehort im Caus. elidirt und tritt an dessen Stelle das Causativ-suffix ب z B. قرت einschuchtern von قرش furchten, نمسب geschmeidig machen von نمسق geschmeidig, نكسب heben von نكسك, سوب abkuhlen von سوش kalt

d) Nach Vokalen (in den folgenden Beispielen immer bei mehrsilbigen Stammen) und nach den Konsonanten ر، ز und ك genugt bisweilen ein einfaches ب als Causativsuffix Beispiele. اسلاب jemanden beschaftigen von اسلا denominat von اس Sache, نكلاب aufladen von نكلا denominat von نوك Last, نرب antreiben von نوري laufen, نمرب in Bewegung bringen von (Osm) دسيرا, دورب mit Staub bedecken von دور Staub, نركب verstarken von نرك stark.

e) In einem einzigen Beispiele tritt als Causativsuffix رر auf, namlich in امرر saugen von ام saugen, doch ist dies nach Radloff, *Versuch* u s. w 967 nur scheinbar, weil امرر = امرا + ار sein soll

Viele Verbalstamme sind aus einem Nominal- und einem Verbalstamm zusammengesetzt Sehr deutlich ist dies bei انطرب aus ان Mehl und طرب = mahlen, صوبعب aus صو Wasser und

1) Gewohnlich wird بلدرمك von بمك essen hergeleitet Kasem-beg Zenker § 363, allein in der Hs steht deutlich vocalisirt بلدر

leitet Abgeleitete Verbalstamme sind entweder Denominativa oder Deverbalia oder beides Beinahe von jedem Nomen kann ein Verbalstamm gebildet werden durch Hinzufugung der Silbe لا z B. أنك Erzahlung — ادكلا lugen, اعرى Dieb — اعرلا stehlen u. s. w

Deverbalia werden sowohl von ursprunglichen Verbalstammen als von Denominativen gebildet um ein Passivum, Reflexivum, Reciprocum, besonders aber um Causativen zu erhalten, welche letztere wiederum als einfacher Stamm betrachtet werden konnen und ein zweites Passivum u s. w bilden.

Das Passivum wird gebildet durch Hinzufugung eines ل z B ارلمع von ارمع, سطلمس von ساط u s w

Das Reflexivum hat einem mit ں vermehrten Stamm z. B سونمك sich freuen von سومك, ارنمك sich verbergen von اردمك, دونمك sich waschen von دومك u. s w

Beim Reciprocum wird der Verbalstamm mit س vermehrt Beispiele. اره Rucken (*metaph* Stutze), davon der Verbalstamm ارهلا reciproc ارهلاسمع einander helfen Ebenso von dem persischen Worte دوست Freund abgeleitet دوسلاسمك sich mit einander befreunden, Frieden halten, دلسمع einander helfen von دولمع u s w.

Das Causativum wird gebildet durch در oder ىر. Letzteres Suffix erscheint in unserem Glossar bei Verbalstammen welche auf س und ط auslauten z B — ولاسر vertheilen, — دمسر ankleben, — دولاسر zerstreuen (diese drei Beispiele sind eigentlich Causativen von Reciprocis), — طاطر schmecken lassen Einmal erscheint ىر auch hinter ل (wo sonst در steht z B — الدر todten von الممك sterben) namlich in كلمرمك bringen von كلمك kommen Beispiele mit در sind u. a — اكدر erwahnen von اكمع sich erinnern, — اردر verringern von ار wenig, — سمدر loschen, — ندر anzunden, — قردر heizen. Vg unter d.

b) Endigt aber der Stamm auf ein ب, so wird entweder

Voranstellung des Pronomen separatum unterbleibt. Diese Beispiele sind, wie man bemerkt, sämmtlich genommen von Postpositionen, welche noch als eigentliche Nomina behandelt werden Betrifft es aber solche, welche schon als Nomina erstarrt und zu blossen Partikeln herabgesunken sind, so genügt die einfache Voranstellung des Pronomen separatum im Genitiv (ausgenommen beim Pron. der 3ten Pers Mehrz welches das Zeichen des Gen nicht annimmt) z B مـم احـى meinetwegen, سى احى deinetwegen, مودى احى seinetwegen, hingegen مودلار احى ihretwegen. Die Postposition تلا wird bei den verschiedenen Pronominibus verschieden construirt. Man sagt wie bei احى z B سى تلا mit dir, سزى تلا mit euch, hingegen تلمدا mit mir und تلامزدا mit uns und endlich ادى تلاسىدا, اىلار تلالريدا, مودلار تلاسىدا und dennoch مودى تلا was aber wohl ungenau ist für مودى تلاسىدا

Das Pronomen demonstrativum lautet دو, Gen. مودى, Dat موكا, Acc مودى u s w. Mehrzahl مودلار Für das entfernte Objekt hat man, wie gewöhnlich اُل, Gen ادى, Mehrz اىلار welches wir bereits beim Pronomen Personale kennen gelernt haben

Pronomina interrogativa und indefinita sind دم wer, دا was, دسا *Cod. Cum.* p 70 *neza* was es auch sei (= دە سى Anders Radloff = دە + اسا = ارسا), أرنا etwas anderes als (Ar. عمر = Osman اوركه. *Cod Cum* p 170 74 *osge oxqa*) und أكو dasselbe. Letzteres Wort ist ohne Zweifel verwandt mit اكاى in Zusammensetzungen wie أكاى اعلان Schwiegersohn eig ein anderer als der (wirkliche) Sohn, wofür man im Osman. اوكه hat

C' DAS VERBUM

Der im Imperativ (2 Pers sing) zum Vorschein tretende Stamm des Verbums ist entweder ursprünglich oder abge-

kischen, wie sonst, ein ursprungliches Pronomen demonstrativum Was das Suffixum dieser Person betrifft, bei vokalischem Auslaute des Nomens wird سی statt ی gebraucht

Die Declination dieses Pronomens, soweit dieselbe aus den im Codex vorkommenden Beispielen sich construiren lasst, weist funf Casus auf, namlich Genitiv, Dativ, Accusativ, Locativ und Ablativ. Der Genitiv des Pronomens ist zugleich Pronomen possessivum und lautet مَنُمْ, سِنْ und انی, Mehrzahl بزْمْ, سِزْنْ und انلارنی Das Pronomen der ersten Person hat also wie im osmanischen im Genitiv als Schlusskonsonanten ein م und nicht ein ن

Der Dativ ist immer kenntlich am Suffix کا, wenn es an من und سن tritt, fallt das ن aus, namlich in der Schrift, doch ist aus der Schreibweise سکا (Kaf mit drei Punkten) ersichtlich, dass in der Aussprache kein Ausfall stattfindet

Der Accusativ lasst sich zufalligerweise beim Pronomen personale nicht belegen, wohl aber beim Pronomen demonstrativum بو (مو) und beim Nomen Er hat das Suffix نی

Der Locativ hat uberall das Suffix دا und der Ablativ دان

Die Declination ist also ganz dieselbe, wie im Cod Cumanicus und uberhaupt in den sogenannten tatarischen Dialekten, sowohl fur das Nomen als fur das Pronomen. Wir brauchen uns also nicht langer dabei aufzuhalten

Auch wenn die Casus-suffixe an ein Nomen, das bereits mit einem Pronomen suffixum verbunden ist, treten, zeigen sich die in allen Turksprachen gultigen Regel wirksam, auch was betrifft ein Nomen mit einem Suffixum der dritten Person Vg z B الىمدا unter mir, الىمزدا unter uns, السندا unter dir الىکزدا unter euch, doch mit der dritten Person. انی الىندا (oder منی), Mehrzahl انلار اسىدا (nicht انلارنی الىندا) Hingegen sagt man in der dritten Person, Mehrzahl ارالاردا zwischen ihnen und اورتالاردا in ihrer Mitte, indem die

کی کلدی *Kai-guldı* = *le bienvenu.*

تکریبردی *Tangrıbardı* Gott hat gegeben = der von Gott gegebene, — Ταγριπερμης (Anna Comnen II, 91 94) = (تکری ورمس) تکری برمس das nämliche — مکوبردی der Ewige hat gegeben So auch mit arabischen oder persischen Aequivalenten von تکری z B حقبردی oder حقوردی *Hakbardı*. *Hakıwardı*, جانبردی *Ganbardı*.

النصبی = ال Gegend + نصبی Perf von نص unterjochen Der Name des bösen Dämons Albastı hat hiermit nichts zu thun

یاغی بسان *Jagy-basan* Ιαγουπασαν (Nicet Choniat 152) der den Feind unterjocht, besiegt = یاغی + بسان part von باصمق (Vg Solğ II, ۲۰۹ Note d) Ob vielleicht noch der nämliche Name in etwas geänderter Form, nämlich یاغی سیان *Jagysyan* vorkommt ist zweifelhaft سیان von صیمق (صیمق) abgeleitet bedeutet das nämliche wie بسان Ein Grund dafür liesse sich entnehmen aus der armenischen Transscription *Agh'oucıan* (*Doc Armen* p 31 Vg die Note des Herausgebers) und derjenigen der occidentalischen Chroniken *Accıanus*, *Ansıan*, *Gracıanus* u. s. w

B DAS PRONOMEN

A Pronomen personale.

1 Person	Einzahl	من	Suffixum	مز
	Mehrzahl	بز		م
2. Person	Einzahl	سن	Suffixum	ن
	Mehrzahl			کز [1])
3. Person	Einzahl	ال	Suffixum	ی oder سی
	Mehrzahl	اللار		لار

Das Pronomen der dritten Person ist bekanntlich im tür-

1) Einmal findet sich عز nämlich in اوریاغزدا s ۵۳

mit Timur. *Ašyk-timur* (Helm-Stahl), *Aj-damir* (Mond Stahl), *Taj-timur* (Fullen-Stahl), *Taš-timur* (Stein-Stahl).

mit Taš *Altun-taš* (Gold-Stein), *Er-taš* (Mann-Stein), *Timur-taš* (Stahl-Stein), *Arslan-taš* (Lowe-Stein), *Aj-taš* (Mond-Stein)

mit Dingiz *Aj-dingiz* (Mond-Meer), *Il-dingiz* (Land-Meer), *Kun-dingiz* (Sonne-Meer)

mit Bars *Aj-bars* (Mond-Panther), *Taj-bars* (Fullen-Panther), *Buri-Bars* (Wolf-Panther)

mit Kuš *Er-kuš* (ارعس) Mann-Vogel), *Ajaz-kuš* (Luft-Vogel)

mit Tugan: *Bars-Tugan* (Panther-Falke)

mit Togrul *Er-togrul* (Mann-Jagdfalke) u. s. w

Bisweilen aber sind die beiden Substantiva wirklich zu einem Begriffe verbunden wie z B دربعس (= بارس + قوس) Morgen-Vogel und طمعس (طون + قوس oder نون) Abend-Vogel

Auch ist die vorgetragene Erklarung dieser Namen nicht zulassig, wenn eines der Substantiven eine Wurde oder einen Titel andeutet z B تَيِ = دك in سمسرس, باوسعو, بای‌بعا und mit دك an zweiter Stelle اعل دك u s. w. —

الب in الب ارسلان, الب قوس —

حان (immer an der zweiten Stelle) in نعرا حان —

نكس (immer an der zweiten Stelle) in كمسنكس u. s w. —

باعی in باعی ارسلان —

اعلی in عرعلی, ارعلی

Eigenthumlich sind Zusammensetzungen mit Zahlwortern wie الطبرس *Alty-bars* Sechs-Panther

طعوزسمور *Dokuz-timur* Neun-Stahl

c) Mit Verbalformen zusammengesetzte Personennamen

Zu dieser Klasse gehoren

ابدعمس *Aj-togmyš* und ابىعدى (ابدىعدى) der Mond ist aufgegangen = der aufgegangene Mond Κοντογμην (Anna Comnen II, 279, 280) statt Κοντογμης = كىدعمس und كىعدى (كىدىعدى) die Sonne ist aufgegangen, — ارسلان بعمس der Lowe ist geboren, — الىدىعدى der Friede ist geboren?

توس *Tuš* gross, stark z B توسبغا *Tušboga*, توشتمور *Tuštimur*.

ادكو *adku* oder يدكو *jadku* gut z B ادكوتكين *Adkutagin* (Vg Tabari III, 2024 note 1 يدكوتكين)

كور *Kur* gross z B. كربغا *Kurbuga*, auch in كورجان und كورصول wie es scheint, doch in كورتكين und كورتمر ist es vielleicht das persische كور wilder Esel (Vg سمركر). Vg noch كورتكين IA IX, 39 und كرباوى ibid X, 293.

كوك *Kok* blau كوكبورى *Kokburi* (Imad ed-din, ed Landberg s 32), كوكتاش *Koktaš*

يارج (يارق يارو يارق) *jaruq* glanzend يارجتكين *Jaruchtagin*, يارقتاش (يارقتاش ياروقتاش) *Jaruktaš*

بك *bek* oder *pek* sehr (fraglich) vg بكتمور بكتاش im Index

برك *Bark* sehr in بركيارق *Barkjaruk* (Graec Παργιχρουχ Anna Comn I, 305) sehr glanzend (illustrissimus).

b) Doppelnamen

Wenn sich die mit vorhergehendem Adjektivum gebildeten Personennamen leicht erklaren lassen, so lasst sich nicht so leicht einsehen, wie zwei Substantiva zusammentreten konnen, um so weniger wenn dieselben Begriffe ausdrucken, welche gar nichts mit einander zu thun haben, ja sogar einander ausschliessen Nur diese Erklarung scheint mir zulassig, dass man hier gar nicht mit zusammengesetzten, sondern mit Doppelnamen zu thun hat, wie solche bei uns und uberall haufig sind Ist ferner die Vermuthung richtig, dass viele dieser Namen eigentlich nach dem Totem des Stammes gegeben sind, so wurde der Doppelname davon herruhren, dass man bisweilen sowohl nach dem Totem des Stammes dem der Vater, als nach demjenigen dem die Mutter angehorte benannt wurde.

So findet man mit Arslan *Kilič-Arslan* (Schwert-Lowe)

mit Boga *Altun-boga* (Gold-Stier), *Gumuš-Boga* (Silber-Stier), *Timur-boga* (Stahl-Stier), *Arslan-Boga* (Lowe-Stier), *Tingiz-Boga* (Meer-Stier), *Taj-Boga* (Fullen-Stier), *Il-boga* (Land-Stier)

Stein bedeutet, in vielen turkischen Personennamen vorkommt (s unten) Allerdings scheinen die Zusammenstellungen . Mann-Stein, Beg-Stein und Lowe-Stein sonderbar, doch das Befremden verliert seinen Grund, wenn man Zusammenstellungen wie *Kılıǵ-Arslan* Schwert-Lowe, *Timur-boga* Stahl-Stier, *Aj bars* Mond-Panther u s w in Betracht zieht. So lange also nicht ausdrucklich nachgewiesen wird, dass mit تاش zusammengestellte Personennamen nach der Analogie von قرنداش u s w. zu erklaren seien, bleibe die Sache dahingestellt.

II ZUSAMMENGESETZTE NOMINA

a mit vorhergehenden Adjektiven

Die mit Adjektiven zusammengestellten Personennamen sind ausserst haufig Die am meisten gebrauchlichen Adjektiva sind folgende.

آق *Ak* weiss z B آقوش *Akuš* (eig *Akkuš*), اقبغا *Akboga*, اقطاى *Aktaj*, آقسنقر *Aksonkor*, آقبورى *Akburi*, آقتاش *Aktaš* Vg Radloff, *Versuch eines Worterb* u s w 89 —

قرا *Kara* schwarz z B. قرا ارسلان *Kara-Arslan*, قراقوش *Karakuš*, قرا بغا *Kara-boga*, حرابغره IA V, 152 = قرا بوقرا *Kara-bukra*, قرا دمور *Kara-timur*, قرا سنقر *Kara-sonkor*, قراطاى *Kara-taj*, قراباش = قرواش *Karawaš*, — قرا steht an der zweiten Stelle in الب قرا = Ἀλπιχαρος (Nicet Choniat 17)

قزل *Kyzyl* roth z B قزل ارسلان *Kyzyl-Arslan*

الا *Ala* grau z B الاقوش *Alakuš*, الابغا *Alabuga*

قنغر (Osm قوكور) *Kongur* schwarzgrau z B قنغرطاى *Kongur-taj*

منكلى *Mangli* gefleckt z B منكلى بغا *Mangli-boga*

يولق *Joluk* gerupft z B. يولق ارسلان *Joluk-Arslan.*

بوز *Boz* grau z B بوزقوش *Bozkoš* (برغش), بوزدمر *Boztimur* (IA VIII, 482 بوردمر)

طق (توق طوق) *Tok* satt z B. طقطاى *Toktaj*

ارق *Arık* mager, schlank z B ارقطاى *Arıktaj*

اسن *Asan* gesund z. B اسندمر *Asandumur* (دمور = دمر)

جکرمس *Čokürmiš?*
حطارمس *Katarmyš.*
سمس (falls nicht سمس zu lesen ist = (سمار) [1])
سلمس *Satylmyš*
سورعمس *Sajurgatmyš*
قتلمس *Kutulmyš*
توختامس *Tochtamyš.*
برمش *Bizmiš* (nach Bar Hebraus Chron Syr)
برمس *Barmiš* u s. w. —

4°. Von einfachen Nominibus mittelst Suffixe abgeleitete Eigennamen

1) Wie im arabischen sind auch im turkischen Deminutivformen als Personennamen ublich, meistens mit حق gebildet. Vg oben s. 20 Beispiele ارسلادحق IA X, 279, بعراحق Ibid XI, 92

2) Das Affix حه auch حا geschrieben (oben s 20) ist ebenfalls haufig bei der Bildung von Eigennamen vertreten Beispiele سنقرجا Sonkor-ahnlich, اقجا weisslich, قراجا (قراجه) schwarzlich, کوکجه (IA XII 76) blaulich

3) Die Affixe لو (لی) und سز Vg oben s 21 Beispiele طايلو Besitzer eines Fullens, Reiter, چاولی *Čawly* Beruhmter [2]), اعرلو *Ugurlu* Gluckliche (ar مبارك), اتسز *Atsyz*, was auch اطرز geschrieben wird, Ohne Pferd

4) Das Affix جی oben s 21 Beispiele بلطاجی IA X, 226 Beiltrager (von بلطه Beil), اکنجی Samann (von اکن Saat), دلنجی (von دلنمك) Bettler

5) Fraglich ist das Affix داس resp تاس Oben s 21 Herr Prof Karabacek, *Mittheil a d S d Papyrus Erzh Rainer* 1887, s 106 findet es in einigen turkischen Eigennamen z B in تکماس ارتاس und ارسلان تاس, allein mir scheint die Sache nicht sicher, weil oben das Wort تاس resp داس, welches

1) Falsch ist jedenfalls سعمس bei IA XI, 142

2) Unrichtig ist die Deutung Jagdfalke Z D M G XXXIX, 374 Note 2

سوبج (IA X, 464. (auch صوبج) XII 147) von سوبمك sich freuen also *Sewıng* zu sprechen,

اىساىج (اىساح Vg *Recueıl des Seldj.* II, 233 Note 1) *Inang* von اىساىمق. —

ىكس *Takaš* von ىكمك,

ىىس *Tutuš* von ىوىمق halten,

ىلك *Bılık* von ىلمك wıssen.

3° Partıcıpıalformen ın posıtıver oder negatıver Form

a Part auf ان. Beıspıele ىران Πουζανος von ىورمق vernıchten.

b. Part auf ر (ار) ın posıtıver Form

سىكر *Sangar* von سىكمق durchstechen,

طىر *Tapar* (Name von Sangar's Bruder Mohammed) von طاىمق (ىاىمق) (Ταπάρης),

اىر *Onur* von اوىمك gedeıhen?

c. ın negatıver Form

الماس *Olmas* von المك Sterben,

سطمار *Satmas* von صاطمق سىمق verkaufen,

قامار *Kaȷmas* von قامق sıch bıegen,

قحماس *Kaǵmas* von قحمق قحمق flıehen,

قرقماس *Korkmas* von قرقمق furchten —

3° Part auf مس sınd ausserst haufig Ich fuhre alleın eınıge Beıspıele an und lasse mıch nıcht auf eıne Erklarung eın, welche beı der Ungewıssheıt der Ueberlıeferung und der Vokalısatıon ausserst schwıerıg ware.

اىلمش *Atlamyš*

ارقمس?

اعرىمس *Ugurtmyš*

اعلمش *Oglamyš*

الىرمس *Oldurmıš*

الدىمس *Aldatmyš*

اوىامس *Otamıš*

اوكرىمس *Ogaı tmıš*

ىامش?

يل *Jal Jıl* Wind,
طمان *Tuman Duman* Nebel,
تون طون *Tun* Abenddämmerung, Nacht,
يارين *Jaryn* Morgendämmerung, Morgen,
تنكز oder دنكز *Tangız Dıngız* Meer,
كوندوز *Kunduz* Tag,
بوداق *Budak* Zweig (= بوداغ),
التون *Altun* Gold,
كمش *Gumuš* Silber,
دمور (دمر تمور) *Tımur Damır* Stahl,
طاش *Taš Daš* Stein,
باغر IA VII, 63, 89—81 u s w. vielleicht = باقر *Bagyr* Kupfer
چيچك *Čičak* Blume
قلج *Kılıǵ* Schwert,
سنكو (سنكو) *Sungu* Lanze (Pers نيزه تيرك),
اشق (اشق) *Ašyk* Helm,
دقماق (طوقماق) *Dokmak* Streithammer,
طقچ *Tuguč* Schlägel,
طمغاج *Tamgač* von تمغا Stempel, Siegel,
صوبوك *Subuk* Ferse Fuss,
بالدر *Baldyr* Bein,
اردم *Ardam* Vernunft,
Ehrennamen, Titel und Ambtsbezeichnungen sind auch nicht selten, doch kommen einige nur in Zusammensetzungen vor wie بك, جار, تكين u. s. w Beispiele
ايناق *Inak* Freund, Minister,
اينال oder ينال *Inal* Fürst bei den Kirgisen,
قل (قول) *Kul* Sklave,
ار *Er* Mann,
الب *Alp* Held (Vg IA VIII, 404 الب تكين),
ياغى *Jagı* Feind,
چوبان *Čupan* Hirt
2° Nomina Verbalia auf ك س ج. Beispiele

I EINFACHE NOMINA.

Sehr haufig sind Thiernamen, wobei ich einige aufzahle, welche mir nur in Zusammensetzungen aufgestossen sind

ارسلان *Arslan* Lowe.

نارس eigentlich سارس *Bars* oder *Pars* (Mongol.) Luchs oder Panther (= pers نور ar دبهد).

داحكم *Bačkam* Wolf

دلىان *Balaban* Eine Art Sperber.

نورى *Buri* Wolf

نسعو eig دسعو *Pigu* Eine Art Falke

دعرا oder دوعرا *Bogra* oder *Bukra* Zweihockeriger Kameelhengst.

نُعا, دوعا oder دوقا *Boga*, *Buga* oder *Buka* (zweijahriger) Stier.

جاور (جعر, جعر) *Čakir* Sperber.

سىعر *Sonkor* (Vg fur andere Schreibweisen Quatremère, *Hist des Sult Maml* I s 90 n 126) Eine Art Jagdfalke

طاى *Taj* zweijahriges Fullen eines Pferdes

طعان (طوعان) *Dogan* oder *Togan* Edelfalke.

طعرل *Togrul* oder *Dogrul* Jagdfalke

قاورد vielleicht = دورب oder دورد Wolf

دوس *Kuš* (دُسْ) Raubvogel, Vogel im allgem

لاحس *Lağyn* Falke

نلمان *Jalman* Springhase

Oft sind Personen benannt nach Himmelserscheinungen und leblosen Gegenstanden Beispiele

كون *Kun* Sonne,

اى *Aj* Mond,

ادىس *Ajdyn* Mondschein,

نلدور *Julduz* Stern (الدر IA XII, 122 140–146 u s w.),

دلدرم *Jilderim* Blitz,

اىار *Ajaz* Heiterer Himmel,

نلىب *Bulut* Wolke,

نعمر *Jagmur* Regen,

solche Namen erdichtet wurden, was für unsere Beweisführung gleichgültig ist. Allerdings ist es in speziellen Fällen schwierig, ja geradezu unmöglich zu entscheiden, ob der Name bloss symbolisch oder traditionell totemistisch ist, eben weil wir finden, dass die dadurch bezeichneten Individuen, wenn nicht schon islamisirt, doch bereits das Bewusstsein der ursprünglichen Bedeutung ihrer Namen vergessen hatten und dieselbe jedenfalls künftigen Geschlechtern nicht überliefert ist. Wenn wir z. B. Türken treffen welche *Kılıǵ* (Schwert) genannt werden, so lässt sich dies aus der von Radloff angedeuteten Gewohnheit vollkommen erklären und dennoch ist es möglich, dass der Name mit dem Schwertcultus zusammenhängt, welcher, wie wir von Jornandes wissen, bei den alten Hunnen bekannt und üblich war. Wenn man auch die spezielle totemistische Deutung vieler Namen verwerfen möchte, so wird man doch nicht den Zusammenhang leugnen wollen, welche bei den Türken wie bei anderen Völkern zwischen der Namengebung und den religiösen Vorstellungen besteht.

Endlich wird man bei den Türken auch die zu Personennamen gewordenen Titel und Berufsnamen finden, so wie verschiedene symbolischen Ehrennamen, wie das überall auf der Welt vorkommt.

Wir wollen jetzt einige der am meisten vorkommenden türkischen Personennamen mittheilen und zur besseren Uebersicht dieselben folgendermassen klassificiren. Erstens theilen wir dieselben in 1° einfache und 2° zusammengesetzte. Die einfachen Namen werden wieder eingetheilt nach der oben mitgetheilten Uebersicht der Nominalformen. Die zusammengesetzten Personennamen werden unterschieden in a) Nomina mit vorhergehendem bestimmendem Adjektivum, b) mit nachfolgendem bestimmendem Substantivum, c) mit Verbalformen zusammengesetzte Nomina und d) Doppelnamen.

in die Jurte tritt, oder nach einem Gegenstande, dessen Name zuerst ausgesprochen wird, wie Palta (Beil), Myltyk (Gewehr) etc oder nach einem auffallenden Aeussern einer gleich nach der Geburt eingetretenen Person, wie Sary Pasch (Gelbkopf) Sind die fruheren Kinder bald nach der Geburt gestorben, so wird dem Kinde ein moglichst schlechter Name gegeben, wie z B It-Kodon (Hintertheil des Hundes), Paltschyk (Schmutz) u s. w Weil die hier beschriebene Gewohnheit auch sonst z B bei den arabischen Beduinen constatirt worden ist, durften sich auch viele alten turkischen Namen daraus erklaren lassen Allein in allen Fallen kommt man damit nicht aus Erstens sind namlich viele turkischen Personennamen Sklavennamen und dieselben sind, wie bekannt, gewohnlich symbolisch Eine Sklavin wird man z B Blume, Mond, Edelstein oder sonst nach diesem oder jenem lieblichen Gegenstande benennen und das namliche gilt auch von den mannlichen Sklaven. Anfanglich waren diese Namen wahrscheinlich arabisch oder persisch und erst spater wurden sie ins turkische ubersetzt und gebrauchlich, weil die Namen naturlicherweise von den Besitzern, welche Araber und Perser waren, den Sklaven gegeben wurden.

Zweitens lassen sich viele alten turkischen Namen nicht aus der von Radloff beschriebenen Gewohnheit erklaren, weil dieselben Thiere oder Sachen andeuten, welche wohl nie in der Nahe des Geburtszimmers angetroffen zu werden pflegen z B Lowen, Panther, Wolfe, Falken u s w. Nach meinem Dafurhalten steckt in diesen und ahnlichen Namen, wie ich das bereits bei einer anderen Gelegenheit angedeutet habe [1]), eine Erinnerung an den uralten Totemismus der Turken Dafur spricht der Umstand dass diese heidnischen Namen offenbar den eifrigen Muhammedanern anstossig waren, sodass z B die ersten Selǵuken sich biblische Namen beilegten, oder fur sie spater

1) Wiener Zeitschrift fur die Kunde des Morgenlandes 1888 s 231

8° Anhang. Die Personennamen.

Im 22sten Abschnitt giebt der Verfasser des Glossars eine etymologische Erklärung einiger türkischen Männer- und Frauennamen. Viel neues ist darin freilich nicht enthalten, doch scheint es mir der Mühe werth das von ihm gesammelte Material, bereichert mit einigen anderen Namen, welche mir bei der Lectüre arabischer Geschichtswerke aufgestossen sind, hier zusammenzustellen. Hauptsächlich habe ich dabei das Interesse derjenigen im Auge, welche bei der Herausgabe arabischer Texte oft in Verlegenheit sind wegen der vielfach entstellten Orthographie türkischer Eigennamen. Wenngleich meine Zusammenstellungen zu unvollständig sind um in allen Fällen Auskunft zu geben, so ist damit jedenfalls ein bescheidener Anfang gemacht, welcher für diesen oder jenen nützlich und brauchbar sein kann. Mehr beabsichtige ich nicht, weil für eine irgendwie erschöpfende Behandlung dieses höchst interessanten Theiles des türkischen Sprachmaterials die Zeit noch nicht gekommen ist und ich schwerlich in der Lage sein werde mich damit eingehend zu beschäftigen.

Für die Sicherstellung der Orthographie türkischer Namen ist die Etymologie ein unentbehrliches Hülfsmittel, doch um dasselbe benutzen zu können, müssen wir uns erst im Allgemeinen eine Vorstellung gemacht haben, wie die alten Türken bei der Namengebung verfuhren. Auch in Bezug auf diese Frage, welche zu vielen und langen Abschweifungen Gelegenheit bietet, werden wir uns der äussersten Kürze befleissigen. Berichte aus alter Zeit liegen uns darüber nicht vor, doch ist es gestattet nach Analogie desjenigen, was noch heute bei den Kirgisen und sonstigen sibirischen Türken stattfindet, auf die nämlichen Gewohnheiten vor 7 und 8 Jahrhunderten zu schliessen. Darüber belehrt uns Radloff folgendermassen (*Aus Sibirien* I, 315 flg.): Der Name wird dem Kinde gewöhnlich gleich nach der Geburt von dem Haupte der Familie gegeben und zwar meist nach dem Namen derjenigen Person, die zuerst

τίροι [1]) ein Buschmann, اوحسرى ein Grenzbewohner u. s w

7° Fremdworter

Fremdworter hauptsachlich persischen Ursprungs sind haufig, wenngleich der Verfasser des Glossars oft behauptet dass sie allein im Turkmani gebrauchlich sind In den nachfolgenden. Beispielen deutet ein beigeschriebenes t *turkmani* an احر Stall, آلو and الو ررد (t) Pfirsich, Aprikose, اوردر Abtritt, باررگان (t) Kaufmann, دنام (vg oben s 9) Mandel, باغ Garten, دسمان dass, بسير (t) Kase, بىعامىر Prophet, جان Seele, جمار Wiese, جمسا (vg oben s 9) kleiner Becher, جوا (جموه) Quecksilber, جوامرد (vg. oben s 15) edelmuthig, جولاه (t) Weber, جرمس (t) Scheuer, جروس Hahn, دانسمند (t) Gelehrter, دسمارجه Schnupftuch, دوسب (t) Freund, دودسب Dintenfass, دىوار Mauer, ردان, Gefangniss, ربان (t) Verlust, سراى Haus und كاروان سراى Herberge, سربان (vg oben s 10) Turban, سلطان Sultan, ساكرد Diener, سوربا Fleischbruhe, ساه بلوط Kastanie, سهر Stadt, طارى arabisches Pferd, ضما (vg oben s 9) Perle, فاكا (خواجه) Herr, فرسىه Engel, خرما (خرمه) Dattel, كاعب (كاغد) Papier, كان Mine, كلاب (t) Rose, كلىد (كلىد) (t) Schlussel, كلىم (t) Teppich, نار (انار t) Granatapfel, دىسان Zeichen, دمار Gebet, دمارين (vg oben s 10) Sattel, ناوا verloren. Mehr transformirt sind اروج Fasten = روزه, اودن edel = آدىدان.

Eigentlich sind zu den persischen Fremdwortern auch die wenigen arabischen zu rechnen welche durch persische Vermittlung Aufnahme fanden z B اورب (عورة) (t) Weib, حمرى weinfarbig, حصار Kastell, عادى Tahin, دىهل trage und das ursprunglich lateinische قرن Ofen

Aus dem griechischen stammen درب und مرعا

Ob Fremdworter aus dem mongolischen und chinesischen vorkommen, lassen wir dahingestellt Fur das mongolische giebt der Verfasser des Glossars einige Beispiele s ١٦, 6—10

1) Dieser Name ist also grundverschieden von Khazar (خزر)

k) لا Beispiele. سرلا Traube (= mit Wein سر), طرلا Acker, مىلا Laus, doch ىاىلا Bohne ist wohl entlehnt Vg den Gebrauch von لا bei Zahlwortern اىكىلاسى ihrer zwei eig ihre Zweiheit.

l) قا كا. Zu den bereits gegebenen Beispielen oben s 20 (unter 3 b) konnen noch hinzugefugt werden ادىسقا Greis, حاحقا Ferkel, صررىحكا Heuschrecke, ورقا Rabe, قصرىقا Laus, قمرسقا Ameise, ىلكا Schatten, ىىقا fein, اردكا Rube, حكركا Heuschrecke, ىمرىقا Ei, doch sind viele dieser Beispiele sehr unsicher und etymologisch dunkel.

Mehrere andere Suffixe kommen nur in sehr wenigen Beispielen vor z B. حىس in ىلدرحىس und كوررحىس, حىىل in طلوسادىحل, سول in ىعسول u s w

6° Zusammengesetzte Nomina

Diese Nomina sind im turkischen viel zahlreicher als man gewohnlich meint, allein es ist ausserst schwierig die ursprunglichen Bestandtheile wiederzufinden, weil dieselben in der Verbindung fasst unkenntlich geworden sind, oder aber einer Ursprache angehoren, welche bis jetzt so gut wie unbekannt ist So hat Radloff a a O gezeigt p 38 dass ىلطر vergangenes Jahr = در ىل در ist und ىلارك Armring = ىلاك Arm + ىورك Ring Unverkennbare Zusammensetzungen sind احىى Hosen aus اىىح inner + طلون Kleid, ىىل ىاع Gurtel aus ىاع + ىىل (bereits bei Radloff a a O), قرادس (قراوس) Magd eig Schwarzkopf, ملاعور Vorlaufer, Wegweiser = كور + ملاى Ohr und Auge. Bei vielen anderen Wortern ist jedenfalls ein Bestandtheil der Zusammensetzung deutlich z B ىعا Stier in ورىعا Frosch (vg قمرحعلو ىعا Schildkrote)

Hieher gehoren auch die Nomina relativa auf رى = *ari* welches Suffix augenscheinlich aus ار Mann + ى Pronomen Suffixum zusammengesetzt ist z B تركرى ein Turke, قمارى Ein Sandmann = Nomade, سرقرى ein Orientale, اعاحرى (= Ακκατ-

e) لعى oder لك (لىعى لىك) bildet 1° Nomina abstracta von Adjektiven z B احـرلىك Billigkeit von احـر billig, ىالىلىك Tollheit von ىالى toll, فرلىك Theuerung von فر theuer, سوكالىك Krankheit von سوكان (Vg oben s 15) krank, سوفلعى Name einer Krankheit — 2° Es deutet Zusammengehorigkeit und daher oft Werkzeuge an, wenn es an Verbalstamme oder Substantiven tritt z B دىلىك was man im Gurtel tragt (von دىل), ىاعلعى Schnuptuch, اكىلىك Schminke, دعلعى Guitarre, سرمالىك Stift um سرما einzureiben, ارلىك Art Schuhe, دىلىك Faden, صاعلعى ein Milchschaf — Bisweilen giebt es eine raumliche oder zeitliche Ausdehnung an z B احلىك Innenseite (Futterung), درلىك Aussenseite, فسلىن Morgenzeit eig Vogelzeit von فوس Vogel Vg ىاطىسون Schlafenszeit

f) عاچ كچ قچ bildet Nomina instrumenti. Beispiele· احعچ Schlussel von احمعى offnen, اءعاچ Leiter von اعمعى aufsteigen, دكعچ Schere von دكىك zerschneiden, دوكچ Morser von دوكىك schlagen (eig دوككچ), حاكوچ Hammer (eig حاقكوچ) von حاقمعى anschlagen, ىكچ (eig ىككچ) Nadel von ىكىك nahen, vielleicht gehort auch اركچ Kameelhocker von اور Hohe hieher

g) عو كو فو Beispiele ايركو Hohlbohrer, اسكو Bohrer, اقلاعو Rollholz eines Pastetenbackers, دكعو Sage, سىكو Lanze, فساعو Striegel, كوروكو Spiegel (von كور Auge), اوراكو Steigbugel

Das Nun scheint erhalten in اسكون Passganger, طمعون Gefangener, دركن Zugel, فسعن Schwanzriemen, ىلعون Tamariske (wenn es kein Fremdwort ist), كاككن Geier (unter dem namlichem Vorbehalt)

h) داع داى an Nomina gefugt Beispiele ىاسداى Eingeweide, دعرداى Mutze, دلداع Beweis, درىدى Leitseil von درن Nase (fur درلعى? vg e 2°)

i) ساى scheint die namliche Bedeutung zu haben wie داى z B ىعرساى Eingeweide, طمساى Gefangener, فورساى Kropf der Vogel, سرمساى Lauch

d mit جا um anzudeuten dass man eine Eigenschaft in geringerem Maasse besitzt und daher Aehnlichkeit überhaupt z. B. الاجا scheckig von الا, اقجا weisslich, سنقرجا einem Sonkor ähnlich u. s. w. e mit دما (دما) in den beiden weiblichen Personennamen كتجوكدما und ادكدما s. ٣

5° Nomina mit verschiedenen mehr oder weniger durchsichtigen Suffixen gebildet. Die in unserem Glossar am häufigsten vorkommenden Suffixe sind:

a) جى hinter Substantiven oder Verbalstämmen gefügt bildet Nomina agentis z. B. دمرجى Schmied von دمر Eisen, باقرجى (Vg. oben s. 9) Kupferschmied von باقر Kupfer, بتككجى Schreiber von بتك Schrift, ايلجى Gesandter von ايل Frieden, ياپجى Architect von ياپمق bauen, ساتيجى Verkäufer von ساتمق, تكيجى Schneider von تكمك nähen, تكنجى Khalif von يوكنمك knieen, beten (weil er beim Gebete vorbetet (امام)). Im Osmanischen unterscheidet man zwischen جى hinter Substantiven und يجى hinter Verbalstämmen und eine Spur davon findet sich bei ارلايجى Sänger von ارلامق singen, doch hat die Einfügung von ى hier phonetische Ursache. Von اوط Arzenei bildet man اوطاجى Arzt, doch auch das Verb denomin. ist اوطلا nicht اوطلا.

b) داش bedeutet gemeinsamen Ursprung oder Besitz z. B. قرنداش Geschwister von قرن Bauch Mutterschoos, يولداش Gefährte von يول Weg, يرداش Landsmann von ير Land, خواجداش Mitschüler von خواجه = خواجا Lehrer, ايلداش Dorfgenosse von ايل Nomadendorf, ابداش Hausfrau von اب = او Haus, كوكرداش Milchbruder von كوكل = كوكر.

c) لى oder لو bedeutet den Besitz einer Sache oder Eigenschaft z. B. اتلو Reiter von ات Pferd, صقاللو bärtig von صقال Bart, بارلو reich von بار Besitz und يوقلو Arm von يوق es giebt nicht.

d) سز (سوز سيز) bedeutet hingegen das Fehlen einer Sache oder einer Eigenschaft z. B. اتسز ohne Pferd, مالسز arm von مال (ar.) Besitz, اكسوز Waise von اك = اوك Hülfe

stere sowohl mit abstracter als mit concreter Bedeutung. Beispiele von *Infinitivformen* auf مع (مكى ماق). اركمك Ekel, ارمع Ermüdung, اسامك das Gähnen, اكسرمك das Husten, السمك der Tod, احماق Paradies, اودمو Fingerhut, ادمك Brod, باسمع eine Art Schuhe, درمع Finger, حمع Feuerstahl, نسماق Schleier, درمع Fluss u. s. w. Von einigen dieser Wörter existirt allerdings in den bekannten Türksprachen der correspondirende Verbalstamm nicht, oder nicht mehr. Auf ما. اسما hitziges Fieber, برما kaltes Fieber, قورما geröstetes Fleisch, الما Apfel, كرما Birne, دكما Knopf. Die drei letzten Beispiele sind aber wahrscheinlich nur der Form nach ähnlich.

b. *Participialformen* auf عان قان oder كان سردعان der Schöpfer, درلعان der Barmherzige. Wahrscheinlich gehören dazu auch قرعان Kessel von قر trotz des abweichenden Vokals, سكعان Ratte, دعرعان Decke, قرعان Räude, اسكان Zaum, denn im Turkmani wo das Partizip auf قان nicht gebräuchlich ist und statt dessen auf ان auslautet, correspondiren die Formen سكان, قران, درعان, اودسان u. s. w. Man könnte versucht sein zu meinen dass in einigen Fällen das nasale Nun abgefallen ist, wodurch z. B. دعا Passgänger für درعان (von دورى), سركا Besen für سركان (von سر auskehren), قصرغا Wirbelwind für قصرغان stehen würden, doch vg. Kasembeg-Zenker § 130 B, d. und unten sub 5 1, — auf مس z. B. نكمس (Osm. نكمر) Syrup, ىامس Frucht, — auf دك z. B. سدك Urin von سى, باسمع Kissen von باس ausbreiten, حردك (حدردك) Kern, دردك Hobelbank.

4° Die *Deminutivformen* werden mit verschiedenen Suffixen gebildet und zwar *a* mit einfachem ك oder ق z. B. ادك von ات Hund, قودق Eselfüllen, كاحك junger Hund, كوسك junges Kameel. — *b* mit ج z. B. اودج dreijähriges Schaf. — *c* mit حع (حاق) oder حك z. B. قولدحاق, امحع, صعرحع, نكاحوك Das Suffix steht auch hinter Adjektiven z. B. اراحع ein wenig, قصاحع von قصا kurz, vielleicht auch اعرسق (mit س statt ج vg. oben s. 9) von اعر schwer —

بير befohlen, يارى Sünde von يار sündigen, ياتقع Hasenlager von ياط schlafen, يلاى Hundetrog von يلا locken, الاك Sieb von الا sichten, چملاك Nüsse und dergleichen von چملا platzen, اكى Schulter von اك krümmen. Es kommt freilich eine grössere Zahl Nomina im Glossar vor, welche augenscheinlich der nämlichen Bildungsweise angehören, doch ist bei der Erklärung grosse Vorsicht zu beobachten. Es leuchtet nämlich ein dass z. B. das ك hinter einem Verbalstamme eine völlig verschiedene Bedeutung hat von ك hinter einem Nomen. In ersterem Falle dient es um die verschiedensten Nomina zu bilden, im zweiten zur Deminutivbildung (vg. unten). Ebenso deutet ش in ادس etwas Anderes an als in Wörtern wie تلس Bekanntschaft, تيرس Bewegung, چاكس Gefecht, wenn es mit dem س des reciproken Verbalstammes identisch ist. Wenn das türkische Sprachmaterial in unserem Glossare vollständig vorläge, würde es eine zwar schwierige, doch immerhin mögliche Aufgabe sein die betreffenden Wörter zu erklären und die eigentliche Bedeutung dieser Suffixe zu eruiren, doch dem ist nicht so und ich würde die Grenzen, welche mir hier gestellt sind, weit überschreiten, wenn ich dabei das sonst bekannte Material in den verschiedenen Dialekten zur Vergleichung heranziehen wollte. Ich lasse es also bei diesen wenigen Beispielen bewenden und bemerke nur dass ähnliche Bildungen öfters auch Denominativa sind wie z. B. اودن Brennholz von اوط Feuer, تولار Leitseil von تول Weg, wie überhaupt im türkischen Denominativa und Deverbalia nicht scharf zu trennen sind.

Noch wären hier viele Wörter zu nennen welche jetzt vokalisch auslauten, vielleicht aber den ursprünglichen Schlusskonsonanten (gewöhnlich ع ق ك oder ن) verloren haben. Dass dies vielfach stattgefunden hat ist bekannt genug. Vg. Radloff, *Phonetik* § 292—295. Einige Beispiele werden wir unten folgen lassen.

3° Sehr häufig sind Infinitiv- und Participialformen, er-

von den Diphtongen zu sprechen, es ist freilich bei der ungenugenden Vokalbezeichnung bisweilen geradezu unmoglich zu bestimmen ob و und ى Vokalzeichen sind oder nicht

II ZUR ETYMOLOGIE

A DAS NOMEN.

Der Verfasser des Glossars bespricht das Nomen nirgends ausfuhrlich und wir konnen seinem Beispiele folgen in Bezug auf die Mehrzahlbildung und die Deklination, welche sich in nichts vom bekannten Schema im turkischen unterscheiden, so weit sich dies nach dem gebotenen Material beurtheilen lasst Beim Pronomen werden wir ausserdem noch darauf zuruckkommen mussen, weil dei Verfasser hieruber ausfuhrlicher ist Was mehr speziell das Adjektivum betrifft, so werden s ۳۱ die in fast allen Turksprachen vorkommenden Intensiv-Ausdrucke bei Farbnamen erwahnt Vg Kasembeg-Zenker § 126 Die Hauptzahlworter sind angegeben s ۲۲ und geben zu keinen Bemerkungen Veranlassung Sonst werden noch zwei Formen dei Bruchzahlen erwahnt, namlich نُجُع = ½ und ماص = ¼ doch ist letzteres nur in einigen Dialekten bekannt

Was die Form der Nomina betrifft, so giebt das Glossar zu folgenden Bemerkungen Veranlassung

1° Nicht sehr haufig sind die ursprunglichen Nomina, welche formell mit dem Verbalstamme identisch sind wie طاط Geschmack und (verb) kosten, سك pudendum viri und (veib) den Coitus ausuben, تتى Rauch und (verb) rauchern, ای Hohle und (verb) absteigen, بويا Farbe und (veib) farben u s w

2°. Haufiger sind diejenigen Nomina, worin der Verbalstamm mit einem Buchstaben vermehrt erscheint z B كاجوب Uebergang von كچ ubergehen, فرسج Vortheil von فرن erwerben, ایس Abhang von ای absteigen, بيرق Befehl von

Zwiebel Cod. Cum *youa* Der nämliche Laut wird bisweilen durch *Dhamma* ausgedrückt z. B قُل *kȫl* bleiben, sonst قال, قُرط *kürt* ein Greis, يُلا *jüla* lecken, vielleicht auch durch einfaches *Fatha* z B يلدز *jälduz*, يعس = *jäkuš*, قَناق = *kånak* (in anderen Dialekten *julduz*, *jukuš*, *konak*) doch ist hier Vorsicht geboten, weil die Nachlässigkeit, um nicht zu sagen die Willkür, des Abschreibers hier eine grosse Rolle spielt

Kesra mit oder ohne folgendes ى und ى allein bezeichnen die Vokale i und y (dumpfes i), bisweilen *a* wie wir bereits an dem Beispiele دوبس sahen. Häufiger aber tritt *Kesra* an die Stelle eines *Dhamma* (resp و) und umgekehrt So hat die Hs. z B سمرعو hingegen سِمْرعوجى, كِزْلو neben كِرسِز und دمِر, ادسِز statt اكسوس, دكاجك für دكاجوك, در كِزلو und دمرجى, تِزْن und مو, ديردجك (Fragepartikel) und مى, دلدط statt دلوط u s w. In einigen Fällen scheint wirklich Vokalattraction stattzufinden z B wenn die Imperativsuffixe كِل und قِل bei تُر und قُم كُل und قُل geschrieben werden, doch eine Regel lässt sich daraus nicht ableiten, weil der Verfasser offenbar willkürlich verfährt, und der Abschreiber die Verwirrung, welche auch im Osmanischen bekannt genug ist, wahrscheinlich noch vergrössert hat

Dhamma mit oder ohne folgendes و und و allein bezeichnen die Vokale u und ü, o und ö Die Wahl zwischen u und ü, o und ö wird wie bei *Fatha* und *Kesra* meist durch die Konsonanten bestimmt, doch nirgends findet sich eine Andeutung ob u oder o, ü oder ö gemeint ist Wenn ich dennoch im Index bald das eine oder das andere geschrieben habe, so bin ich dabei hauptsächlich der Transscription Radloff's der im Cod Cum entsprechenden Wörter gefolgt

Das Material der Hs giebt mir keine Veranlassung hier

gutturalen Vokalen gesprochen werden und sich bestrebt hat diesen Unterschied durch die Wahl verschiedener Zeichen, so weit das arabische Alphabet ihm das Material dazu bot, bemerklich zu machen. Wo das Material nicht genügte hat er, wie bei dem nasalirten Laute, verschiedene Zeichen benutzt und in einigen Fällen selbst diakritische Zeichen in Anwendung gebracht.

B. *Vokale*

Für die Vokalbezeichnung standen dem Verfasser sowohl die Halbvokale ا و und ى als die arabischen Zeichen für *Fatha*, *Dhamma* und *Kesra* zu Diensten. Ausserdem kommen bisweilen das im Osmanischen bei vokalischem Auslaute beliebte ه und das Zeichen *Medda* vor, um die a- und ä-Laute zu bezeichnen, ohne dass dadurch ein Unterschied in der Aussprache begründet wird. Im allgemeinen ist er mit der Verwendung der Halbvokale sehr sparsam gewesen und wo dieselben, namentlich و und ى, nicht geradezu als Konsonanten stehen, sind sie vielleicht ursprünglich solche gewesen und bezeichnen jetzt den Diphthong oder den daraus entstandenen langen Vokal. Dies gilt von der Verwendung dieser Zeichen im Inlaute, am Ende der Wörter wird vokalischer Auslaut regelmässig durch ا و oder ى bezeichnet, sehr selten durch ه.

Elif oder *Fatha* bezeichnen also *a* und *ä*, welcher von diesen beiden Lauten gemeint sei, müssen die Konsonanten ausweisen. Ob noch ein Elif hinzutritt verschlägt für die Länge des betreffenden Vokales nichts. Im Gegentheil bezeichnet die Schreibung mit ا, seltener mit ى, öfters die *Imala* oder den Laut *ä*. Vg. دا (sonst دى) sprechen, يا (sonst يى) essen, جمان *čaman*, سان *šan* (sonst سىس), ياعران *jagrun* (sonst ياعردى), كاسور *kašwar*, ساكول sonst سكل u. s. w. Mit ى دوىب *dawat* (sonst دواه).

Neigt sich die Aussprache des *a* in diesen Fällen nach *e*, in anderen Fällen nähert dieselbe sich der des *u* und wird zu 3. So schreibt Verfasser ياعرب *jăgurt* gewöhnl. *jugurt*, ياوا *jăwa*

druckt denselben ausser mit ن auch mit نکی aus z B طریك (s ١٣, 2) Imper von طور stehen, اندکسا Hinterkopf, کنك breit, سنکو Lanze (in diesem Beispiele berührt sich dieser Laut mit نج wie die Schreibweise صاندج, صاکس, ساکر zeigt) Vg noch نك Flaum und دنك Wolle Ausserdem schreibt er dafür im Inlaute auch ع z B سنعار Brunnen, سعاك Mücke, صعرا nachher, کعار leicht, دعول leicht, اوراعرنا s ٥٣ u s w und endlich benutzt er noch das sogenannte Sagirkief z. B. حرکر, حردکر Im Auslaute und Inlaute findet nicht selten Abfall des Nun statt (Radl, *Phon* § 295) z B سوکانلنکی = سوکالنك, برکون = برکو, حوانمرد = pers حوامرد und انکان انکا u s w

23° ه kommt höchst selten im Auslaute vor und dient in diesem Falle zur Vokalbezeichnung

24° و ist w, und wechselt im Anlaute bisweilen mit ب Vg oben In den meisten Fällen wird es aber für die Vokalbezeichnung verwendet (vg unten) wofür im Anlaute ا auftritt. Doch hat و seinen Konsonantwerth behauptet in وحاق Herd (اوحاق), وراق Sickel (اوراق), ور schlagen (اور), ارماوو trage, انساوو Eigennamen

25° ی ist j und hat sich im Anlaute viel besser behauptet als و z B یسار Moschus, یسنك Seide, یبلنك Faden, یراق fern, یکی Spindel, یکا Feile, یکر Zwilling, یکنا Nadel, یلکاری oben, یساکا fein, یکی zwei, یعلق Guitarre, یرومکك Art Käse, یسم Traube, wo sonst vokalischer Anlaut gewöhnlich ist und ا auftritt Vg Radl *Phon* § 244 So findet sich auch hier اوکارجی Eilbote, was wohl zu یکرمك schnell laufen zu stellen ist. Ueber ی als Vokalbezeichnung werden wir sogleich einiges bemerken

Es braucht nach dem oben gesagten kaum hervorgehoben zu werden, dass die nämlichen Konsonanten in allen bekannten türkischen Dialekten auftreten und dass der Verfasser des Glossars sich sehr wohl der verschiedenen Aussprache einiger derselben bewusst war, je nachdem dieselben mit palatalen oder

Die logische Consequenz wurde bei Stammen mit palatalen Vokalen eine ahnliche Unterscheidung zwischen ملك كاى كل und كاى كل und مك wahrscheinlich machen, doch davon sagt der Verfasser kein Wort Ebensowenig consequent wird die oben gegebene Regel befolgt bei Wortern mit den Suffixen دو und عو u. s w gebildet Zwar findet man فساعو اقلاعو und دكعو, ارع und مرع, doch gegen die Regel نبرق, سعف, ظماى, طلاى u s. w

20°. ل ist l, doch unterscheidet der Verfasser zwischen dem gewohnlichen l-Laut und dem breiten Laute, welchen die Araber horen lassen bei der Aussprache des Wortes الله Obgleich die Thatsache bekannt ist fuhre ich hier an was Spitta in seiner Grammatik des Vulgar arabischen daruber bemerkt (s 20) »Wird das Wort *allâh* Gott als Ausruf gebraucht, so nimmt das doppelte l einen emphatischen, fetten Klang an, der dadurch entsteht, dass man es tiefer im Gaumen bildet, als gewohnlich, ahnlich wie das russische l" Wie bei ر hat der Verfasser auch hier den breiten Laut durch ein kleines م bemerkbar gemacht, dasselbe findet sich bei den Wortern مل Achsel, ملى dick und bei den Imperativ-formen ملعل, العل und تلعل (bleiben, nehmen, sein) Wie bei ر ist auch hier das Zeichen wohl bisweilen fortgelassen, wo es am Platze gewesen ware

21° م ist = m Vg oben bei ب

22° ن stellt sowohl den gewohnlichen n-Laut als den nasalirten Laut ng vor. Der Verfasser bemerkt dies ausdrucklich in Bezug auf die Pronominalformen مس, سى u s w und noch deutlicher bei den Imperativformen auf ن mit den Worten in diesem Nun bei positiven und negativen Imperativformen liegt etwas nasalirtes und der Ort wo dasselbe hervorgebracht wird liegt zwischen dem Gaumen bis zum oberen Nasenknorpel (s ۴۹) Offenbar ist der Verfasser mit diesem nasalirten Laute, wofur es im arabischen Alphabete keine besondere Bezeichnung giebt, verlegen gewesen, denn er

دصا und دصعا kurz Hingegen sagt man im turkmani سعی tief statt صی (Osman صع) Wir haben es hier also mit einer allgemeinen phonetischen Regel, welche in den verschiedenen Dialekten von grammatischen and anderen Einflussen abhangig ist, zu thun Vg Radl a a O § 269, 292 Im Auslaute ist keine feste Regel aufzustellen, Abfall findet statt bei طادو sonst طادوع, طورو sonst طوروب, الی sonst ابلعب, سلی sonst سلبع, دلك neben دی und دا, das Umgekehrte bei ارع sonst ارو

Wie das ع sich dem ب gegenuber verhalt sieht man am deutlichsten bei der Conjugation der Verba Der Verfasser des Glossars macht sich etwas breit in Bezug der von ihm entdeckten Regel, dass die Verba in 3 Klassen zerfallen, je nachdem der Imperativ die Suffixe عل دل oder كل annimmt Damit correspondiren ja die Suffixe des Infinitivs (مصدر) معب, مع und مك, so wie diejenigen des Nomen Futuri auf عای دای und کای Statt dieser Dreitheilung findet man sonst in den turkischen Grammatiken die Zweitheilung nach phonetischem Princip, das heisst bei Stammen mit gutturalen Vokalen schreibt man die Suffixe دل دای und معب, bei denjenigen mit palatalen Vokalen کل کای und مك Es scheint also eine Eigenthumlichkeit unseres Dialektes zu sein, dass bei Stammen mit gutturalen Vokalen zwei Suffixe auftreten, mit ب und mit ع Freilich finden wir auch im Codex Cumanicus dass die Schreibweise der Suffixe flucturt zwischen *kil chil* und *gil*, *mac*, *mach* u s w Leider ist aus den Beispielen in diesem Codex auch hier keine feste Regel abzuleiten, doch aus denjenigen unseres Glossars ergiebt sich dass bei Stammen mit gutturalen Vokalen die Suffixe عل عای und مع auftreten nach den Halbvokalen ا, و und ی, nach den Lingualen ر, ل, م und ن und endlich nach ز, ع und ک Die Ausnahmen طلعدل s ۴۰, 3, طی دل s ۳۴, 12 sind Versehen, weil s ۳۷, 18 richtig طی عل und s ۳۸, 6 طلعل steht, und ebenso ادطرب عل s ۳۴, 2 (beachte dass s ۳۵, 4 und ۳۹, 9 richtig طرب دل steht) und درس عل s ۴۰, 17 statt درس دل Vg noch Index unter ادسر

sowohl als ݣ regelmässig durch k. Im Codex Cumanicus selbst aber findet man neben k oder c auch ch z. B. *choz*, *chouiut*, *choulac*, *chent*, *chandir*, *cherchi*, *chertme*, *cheli*, *chetan*, *chezu*, *chepas* u. s. w. leider[1] wie gewöhnlich ohne Consequenz. Das Factum aber einer doppelten Aussprache des ک als g und k steht fest, doch ist in den meisten Fällen das Richtige nicht zu ermitteln. Ich transscribire mit g, wo der Codex deutlich ݣ hat, und ausserdem wo mir der g-Laut hinlänglich gesichert schien, in allen zweifelhaften Fällen habe ich das k stehen lassen. — Wie nun aber das ݣ sich dem ک gegenüber verhält, so stehen sich auch غ und ق gegenüber, das heisst im In- und Auslaute werden sehr oft ق und ك in غ und ک erweicht. Vg. unten beim ق. Hier seien nur drei Fälle von Metathesis erwähnt mit m: صمغالی milchgebend von صاغمق melken, يمغر Regen statt يغمور (türkmanisch), يومغ und يمرق Faust. — Ueber den nasalirten Laut des غ vg. unten beim ن.

18° ف f kommt wie der Verfasser bemerkt nur in Fremdwörtern vor.

19°. ق und ك. ق = k bei gutturalen und ك = k bei palatalen Vokalen[1]. Im In- und Auslaute gehen beide oft in غ und ݣ über, dialektisch tritt danach noch eine weitere Schwächung zu ى ein und endlich schwindet der Konsonant gänzlich, vg. Radloff, *Phon.* § 337. Im Kipčaki-dialekt ist sogar der Uebergang von ك in ى häufiger als im Türkmani. vg. ايى Schulter = türkm. اڭى, ييت Jüngling = türkm. يكيت, يىا Nadel = türkm. يكا, تيرمى Mühle = Cod. Cum. *tegirman*, حرك Korn = Osm. حكرك mit völliger Elision des ك. Hingegen ist bei ق resp. غ der Fall umgekehrt, das heisst im Kipčaki ist der Konsonant behalten, im Türkmani elidirt z. B. سچغان Ratte = türkm. سچان, قزغان Kessel = türkm. قزان, يورغان Decke = türkm. يوران. Vg. noch اغلان und اولان Jungen,

1) Ueber das Sagirkief vg. unten bei ن.

Transscription des turkischen Sprachmaterials des Cod Cum die zwei z Laute nicht unterschieden und ich bin seinem Beispiele gefolgt, weil ich auch ت und ط oder ق und ك resp durch t und k wiedergebe Im arabischen Texte hingegen habe ich die Beschaffenheit des z-Lautes bei den oben angeführten Wortern in den Noten kenntlich gemacht, weil die Hinzufugung des ء wie in der Hs technische Schwierigkeiten machte

13° ز kommt nur einmal vor in dem Worte طاى ازا Tante mutterlicherseits, vg Index, obgleich der Verfasser von einem ز mit drei Punkten nichts sagt

14° س und ص reprasentiren den s-Laut. Welches Princip aber den Verfasser geleitet hat um in den einzelnen Fallen dieses oder jenes zu wahlen ist nicht deutlich Es ware rationell gewesen, wenn ص den dumpfen Laut bei gutturalen Vokalen, س den hellen Laut bei palatalen Vokalen wiedergeben sollte, doch obgleich dies in der Regel wirklich der Fall ist, so findet man doch ساط *verkaufen*, سامان *Stroh*, سعق *Kinn*, سق *hineintreiben*, سعز *Mastix*, سقل *Bart* u s. w, wo die Consequenz صاط, صامان, صعق, صق, صقل, صعز u s w erheischt hatte سكر Eigenname neben صانچ und صاكس

15° ش = š ist nicht sehr haufig und wechselt mit چ wie bereits bemerkt wurde.

16° ص, ط und ع kommen in turkischen Wortern nie vor und uber ط ist bereits das Nothige bei ت gesagt worden.

17° غ und ك bezeichnen g und zwar غ mit gutturalen Vokalen womit bei palatalen Vokalen das ك correspondirt Im Anlaute kommt das غ nicht vor, hingegen ist es haufig im In- und Auslaute Das Zeichen ڭ womit, wie der Verfasser angiebt, ein Kehllaut bezeichnet wird zwischen dem غ und dem ك, ist in beiden Fallen selten, doch wohl aus ahnlichen Ursachen wie wir sie bei der Schreibung ت statt ت namhaft gemacht haben Radloff transcribirt im Anlaut ك,

Auch schwindet das د nicht selten im Auslaut in Fremdwörtern und nicht allein bei auslautender Doppel-konsonanz wie in سرباں = pers. سربند Radl *Phon* § 298, wie die Beispiele مروارى statt مرواريد und تمارى statt تمدرى bezeugen

10° ذ kommt nicht vor, was der Verfasser zufälligerweise nicht bemerkt hat

11° ر ist im Anlaute selten, im Inlaute schwindet es in dem einzigen Worte اسلاں *Löwe* statt ارسلاں. Cod. Cum *astlan* Vg Κλιτζιασϑλαν bei den Byzantinern, اصلاں bei Ibn al-Athîr, *Chron* IX, 356.

12° ز ist z. Der Verfasser unterscheidet zwei z-Laute a) den gewöhnlichen, b) einen breiten Laut, denjenigen ähnlich womit die Bauern Ober Aegyptens das arabische ص aussprechen Nun ist es eine bekannte Thatsache dass in der arabischen Umgangssprache in gewissen Gegenden das ص und das ظ *einen* Laut repräsentiren, weshalb man in Handschriften sehr oft ص für ظ geschrieben findet So auch in unserer Hs Statt aber den dumpfen z-Laut durch ظ resp. ص zu bezeichnen, hat der Verfasser sich begnügt das ز in diesem Falle mit einem klein geschriebenen م (Abkürzung für معاجم) zu bezeichnen. Dieses Zeichen findet sich in der Hs nur bei den Wörtern از *wenig*, ازع *Backenzahn*, حر *Atlas*, حر und ار *schreiben*, ار *sündigen* (auch in دری *Sünde*) und endlich bei دعر *Gattin desselben Mannes* Ob es in anderen Fällen nicht auch hätte stehen sollen kann man mit Recht bezweifeln. Auch im Codex Cumanicus schwankt die Schreibweise des ز zwischen z, x und s z B. از *az*, حر *żaz*, hingegen *żsmak* *żsarmen* *żsyil* für حر schreiben und *yazuc* und *yasuc* oder *jazok* und *jasuk* für دری Sünde Man sieht es also dem Uebersetzer an dass er sehr gut eine verschiedene Aussprache des z wahrgenommen hat, doch war er zu wenig geübt um in allen Fällen genau zu hören und wusste daher nicht, wie er das gehörte transscribiren sollte Radloff hat bei der

5° ب fehlt wie der Verfasser ausdrucklich bemerkt

6° ج oder ǧ Dieser Buchstabe ist sehr haufig geschrieben und zwar, wie ich glaube, oft statt چ aus ahnlichen Ursachen wie sie bei der Schreibung von ب und پ in Betracht kommen. Ich habe also keinen Anstand genommen, ausgenommen bei Fremdwortern, in der Transcription č statt ǧ zu schreiben

7° چ wird im Glossar beschrieben als ein breiter Laut zwischen ج und ش, wie die Bauern von Baalbek das ج sprechen (S oben S 6) Demzufolge finden wir wirklich dass چ und س bisweilen wechseln z B bei der Transscription persischer Lehnworter Beispiele حمسا ein kleines Trinkgefass = pers حامچه, حسدداس statt قاداس (حواحهداس) Andere Beispiele حلا und سلا jem eine Ohrfeige geben, سمسا kauen = حسا, سارى Heer = حرى Vg نكاحرى s ٣٠, ماحى Katze = مسسعى, حسچ einjahrige Ziege = حسس, دعرسى Kupferschmied statt دعرحى Ob كوسك junges Kamel verglichen mit كحك klein (junger Hund) hieher gehort bleibe dahingestellt

8° ح h und خ ch fehlen wie der Verfasser bemerkt im turkischen Er verbessert daher die Schreibweise حطلبا in قلوبا und schreibt قحا statt حواحه Das einzige turkische Wort worin das ح behalten ist ist حان in سوحان s ٣٠

9°. د ist d Der Verfasser bemerkt aber in Bezug auf das Wort ادم *Schritt*, dass dieses د mit einem t-Laute gefarbt sei (وهذه الدال مسمومة بالطاء) Wirklich werden die d- und t-Laute oft verwechselt z B in Fremdwortern طبا Perle = pers دانه, اىدكى (Eigenname) statt ابىكى Im Auslaute كاعب *Papier* = كاغد, كلىت *Schlussel* = كليد Andere Beispiele طعرحى *Weber* vom Stamme دعى *weben,* دمر und دمر *Eisen,* دسى *weiblich* vom Stamme دس, ادسىر Eigenname = ohne Namen von اب, اودن *Brennholz* von اوط *Feuer,* ادىعمس und ادىعدى vom Stamme طع (Vg طعر) Den Uebergang von t resp d in j (Radloff, *Phon* § 238, 275) finden wir noch in dem spaten Beispiele سام Mandel statt (pers) بادام bezeugt.

ERSTER THEIL. DIE GRAMMATIK.

I ZUR PHONETIK

A *Konsonanten*

1° ا deutet entweder den Spiritus lenis an und giebt in diesem Falle zu keinen Bemerkungen Veranlassung, oder aber das Zeichen wird fur die Vokalbezeichnung verwendet und wird als solches unten besprochen werden

2° ب ist b und wechselt mit den ihm nachst verwandten Lauten m und w Vg مى aufsteigen statt بى, مامعب Baumwolle statt بمبوق, مو dieser Genit مونك, بر *bar* gehen statt *war* وار, بر *bar* geben statt *war* (ور oder وير)

3° ب wird im Glossar beschrieben als ein dem turkischen eigenthumlicher (im Gegensatz zum arabischen) breiter Laut zwischen ب b und ف f Es kommt im Glossar hochst selten vor, viel seltener als es rechtens vorkommen sollte, entweder weil der Verfasser ungenau gehort oder weil der Abschreiber nachlassig geschrieben hat In der Transcription habe ich mir die Freiheit genommen das ب im Auslaute durch p zu transscribiren

4°. ت t bei palatalen Vokalen wie ط bei gutturalen Diese Orthographie wird vom Verfasser genauer befolgt als es sonst in turkischen Worterbuchern der Fall zu sein pflegt Er schreibt also ganz richtig ات *at* Fleisch, doch اط *at* Pferd und اطا *ata* Vater Was die Verwechselung der t- und d-Laute betrifft vg unten bei د

periode in turkischer Sprache in Aegypten abgefasst, namlich eine turkische Uebersetzung von Sadi's Gulistan, Dozy, Cat I, 355, eine Kosmographie in Versen ibid II, 140, 141 und eine heilwissenschaftliche Abhandlung Cat III, 282 Endlich fällt auch die Abfassungszeit des Glossars chronologisch mit der Uebersiedelung der Kipčaken nach Aegypten zusammen, welche erst nach den Raubzugen der Mongolen stattfand, denn wie wir oben gezeigt haben, ist der Verfasser mit dem Mongolischen vertraut Als aber die Mamluken anfingen in Aegypten von Bedeutung zu werden musste die Abfassung eines Lehrbuches ihrer Sprache fur die arabische Bevolkerung zeitgemäss erscheinen

Noch ist ein Umstand in Betracht zu ziehen, namlich die Herkunft der in dem Glossar vorkommenden Fremdworter Bekanntlich kommen im Cod Cum einige russischen Lehnworter vor, wodurch es Bedeutung gewinnt dass dieselben hier fehlen Was die persischen und arabischen Fremdworter betrifft, darin stehen beide Glossare einander ziemlich gleich Dasselbe gilt vom mongolischen Elemente Endlich weist unser Glossar zwei griechische Lehnworter auf, die auch in viele Turksprachen ubergegangen sind Auch hierin liegt also kein Grund vor um das gefundene Ergebniss zu andern Ob dies nothig sei wegen der in unserem Glossar vorkommenden, sonst aber mir unbekannten Worter, muss ich unentschieden lassen, weil ich selbstverstandlich die turkische Herkunft in vielen (nicht allen) Fallen weder entschieden anzunehmen noch in Abrede zu stellen wage Dass der Verfasser ubrigens ziemlich weit entfernt von Central-asien lebte erhellt zum Ueberfluss aus seiner Bemerkung dass dialektisch fur Gott auch das Wort أُعان vorkomme, obgleich nur sehr wenige es verstehen, denn bekanntlich ist dies Wort im Uigurischen und Čagatai haufig.

---

durfiiss aber eines turkisch-persischen Glossars hier sich fuhlbar machen musste, weil nicht die Araber, sondern die Perser oder jedenfalls persisch redende Kaufleute und Religionslehrer mit dem sudlichen Russland Verkehr pflogen

Zweitens vergleicht der Verfasser die turkische Aussprache des چ mit der Aussprache des arabischen ح durch die Bauern von Baalbek und diejenige eines eigenthumlichen z-Lautes mit derjenigen des ص bei den Bauern Ober-Aegyptens Dazu vergleiche man die Bemerkung M Hartmanns in seinem Arabischen Sprachfuhrer s. 2 in Bezug auf das ج »in einigen Gegenden Nordsyriens und von den Beduinen wie italienisches g vor i gesprochen". Fur die Aussprache des ص durch die Bauern Ober-Aegyptens weiss ich keine genauen Angaben, doch ohne Zweifel war der Verfasser mit den Eigenthumlichkeiten der Aussprache dieser zwei Konsonanten durch die arabischen Bauern genau vertraut, was sich allein erklaren lasst, wenn der Verfasser in Aegypten oder Syrien lebte und fur Aegypter oder Syrier schrieb Ebenso ist die stetige Verwechslung von arabischen ص und ط, welche sich in der Hs oft constatiren lasst bezeichnend fur das Vaterland des Abschreibers resp. Verfassers, weil noch heute die Aegypter keinen Unterschied zwischen diesen beiden Konsonanten kennen.

Wir glauben dass unser Glossar in Aegypten entstanden ist und dieser Umstand lasst sich ohne Muhe mit der Thatsache, dass der turkische Dialekt der kipčakische genannt wird in Einklang bringen Wir wissen aus Nuwairī und sonstigen Quellen dass die nach Aegypten verkauften Turkensklaven grosstentheils aus dem sudlichen Russland stammten. Diese Mamluken brachten naturlicherweise ihre kipčakische Muttersprache nach Aegypten mit, so dass der dort gesprochene Dialekt wesentlich das kipčakische oder kumanische war In Aegypten hat sich dieser Dialekt selbst zu einer literaren Sprache herangebildet, denn die Leidener Bibliothek besitzt z B einige literaren Monumente aus der Mamluken-

Verfasser unseres Glossars, nicht weiter berücksichtigen, um eine Antwort zu suchen auf die Frage was versteht der Autor eigentlich unter der Benennung die reine Turk-Kipčakı Sprache?

Diese Bezeichnung aber weist uns von selbst nach dem Dešt-i-Kipčak oder dem sudlichen Russland Den dort gesprochenen turkischen Dialekt kennen wir ziemlich genau aus dem *Codex Cumanicus*, welcher vom Jahre 1303 datirt ist und wenn auch aus christlichen Kreisen stammend, doch sonst alle erforderlichen Eigenschaften besitzt um zur Vergleichung mit unserem Glossar herangezogen zu werden Diese Vergleichung zeigt, dass wir es in beiden Codices mit dem namlichen turkischen Dialekte zu thun haben und dass Komanisch und Kipčakisch bloss verschiedene Namen sind Um dies zu beweisen habe ich im alphabetischen Index der turkischen Worter die entsprechenden Transscriptionen aus dem Cod Cum beigeschrieben nach der Ausgabe des Grafen Kuun (Budapest 1880), hin und wieder mit Verweisung nach Radloff, *Das turkische Sprachmaterial des Cod Cum* St Petersburg 1887 (*Mémoires de l'Académie Impériale des Sciences* VII série, t 35, n 6)

Nichts destoweniger konnen wir aus verschiedenen Ursachen den Abfassungsort unseres Glossars nicht im sudlichen Russland suchen Erstens namlich wird man fragen, in welcher Absicht man dort ein turkisches Glossar und sogar mit arabischer Erklarung veroffentlicht haben wurde Das turkische war die Landessprache, das arabische hingegen so gut wie unbekannt, fur wen schrieb denn der Verfasser? Mit dem im Codex Cum enthaltenen Glossar ist der Fall grundverschieden hier haben wir im ersten Theil die lateinische Uebersetzung (welche dazu dienen sollte um christlichen Missionaren und Kaufleuten den Verkehr zu erleichtern) eines turkisch-persischen Glossars Dies lasst sich besser horen, da es keinen Sinn hatte das turkische auf arabisch zu erklaren, das Be-

zu geben, alle grammatischen und lexicologischen Erscheinungen, welche sich in unserem Glossar darbieten, vollstandig in einem grammatischen und einem lexicologischen Theil zu erortern

Die Hs ist nicht fehlerfrei und es hat mir darum redliche Muhe gemacht den Text so gut wie moglich festzustellen Offenbare Schreibfehler habe ich verbessert, sonst aber an der Orthographie, welche recht viel zu wunschen lasst, nichts geandert, weder was das turkische, noch was das arabische betrifft, es sei denn dass die Rucksicht auf Verstandlichkeit mich dazu zwang Was sonst in dieser Hinsicht noch zu bemerken ware wird der geehrte Leser an geeigneter Stelle bemerkt finden

II. VON DEM TURKISCHEN DIALEKTE DES GLOSSARS

Der Verfasser bezeugt an verschiedenen Stellen dass es mehrere turkische Dialekte giebt, doch hauptsachlich unterscheidet er deren zwei namlich die reine turk-kıpčakı Sprache und das turkmanı Er beschaftigt sich eigentlich nur mit jener, indem er dieses als eine mit fremden, persischen und arabischen Elementen durchsetzte Mischsprache betrachtet und nur gelegentlich bemerkt im turkmanı heisst jenes Wort so oder so Die Unterscheidung ist also eine rein ausserliche und ausserdem nicht ganz zutreffend, weil auch im turk-kıpčakı Lehnworter nicht fehlen und in dieser Hinsicht nur von etwas mehr oder weniger die Rede sein kann Freilich geziemt es uns am allerwenigsten ihm daraus einen Vorwurf zu machen, weil auch wir bis auf die neueren linguistischen Untersuchungen nur Unterschied zwischen turkisch und tatarisch oder zwischen Osmanlı und Ostturkisch machten und zwar oft genug nach ahnlichen ausserlichen Merkmalen. Wir wollen aber die Frage nach den turkischen Dialekten hier auf sich beruhen lassen und das turkmanı, ebenso wie der

dass er das turkische arabisch, das mongolische hingegen persisch erklart hatte, so war dennoch der Verfasser des ersten Glossars mit der mongolischen und persischen Sprache wohl vertraut, wie aus seinen diesbezuglichen Bemerkungen unwidersprechlich hervorgeht Er war ausserdem Muslime und muss augenscheinlich seine Arbeit abgefasst haben nach dem Erscheinen der Mongolen in die Lander des Islams, welches bekanntlich von Ibn al-Athīr im Jahre 617 der Hiǵra gesetzt wird Sonst wissen wir vom Verfasser nichts, denn in der Vorrede nennt er sich nicht, doch werden wir unten bei der Besprechung des turkischen Dialektes, woruber er handelt, eine Vermuthung uber seine Heimath aussern Jedenfalls besass er gute linguistische Kenntnisse, obgleich er sich bei der Erklarung turkischer Worter bisweilen durch die entsprechenden arabischen Ausdrucke tauschen lasst z B wenn er das arab Pronomen هو mit در erklart, weil مَنْ هو auf turkisch heisst او كيمدر (wer ist er) Er sagt weiter in seinem Vorworte dass es in seiner Zeit bereits ahnliche Glossarien oder grammatische Bearbeitungen des turkischen gab, ohne die Titel dieser Abhandlungen oder deren Verfasser mit Namen zu nennen Soviel ich weiss ist aber unser Glossar uberhaupt das alteste welches sich in den europaischen Bibliotheken vorfindet

Das Werk zerfallt in 4 Abschnitte. Der erste enthalt in 26 Kapitteln ubersichtlich geordnet eine grosse Anzahl Nomina arabisch und turkisch Der zweite umfasst die Verba und zwar in freier alphabetischer Ordnung der arabischen Aequivalente Der dritte beschaftigt sich mit der Conjugation der Verba und ist ziemlich durftig ausgefallen Der vierte endlich bespricht die verschiedensten im turkischen gebrauchlichen Partikel und Suffixe. Um fur den europaischen Leser die Uebersicht des hier gebotenen linguistischen Materials zu erleichtern haben wir es vorgezogen statt eine Uebersetzung

Von den 76 Blättern kommen die ersten 62 auf das türkisch-arabische, die übrigen 14 auf das mongolisch-persische Glossar [1]. Letzteres fängt ohne jegliche Vorrede mit der Aufschrift هذا كتاب معلى وحاكمى an und rührt von dem nämlichen Abschreiber her wie das türkisch-arabische Glossar welches uns hier zunächst angeht. Letzteres hat eine Unterschrift welche am Ende des Textes mit abgedruckt ist und aussagt dass der Abschreiber seine Arbeit beendigt hat am 27sten Šaᶜbān des Jahres 643 (28 Jan 1245). Der Ausdruck تعلّقه nicht كتبه scheint zu beweisen dass der Abschreiber das vorhergehende nicht etwa aus einem anderen Exemplare, sondern aus dem Munde seines Lehrers aufgeschrieben hat. Wirklich ist das Glossar wie ein Collegienheft gehalten, worin der Lehrer zu seinem Schüler spricht. Wiederholungen und andere Versehen sind nicht selten, wie der Text lehren kann. Gelegentlich ist auch wohl eine Erklärung an verkehrter Stelle eingefügt z. B. s. ٩ z. 19 الكساج هادس (vg. die Note das), s. ١٨, z. 16 17 (vg. Note d. das); s. ٣٥ z. 5 حلّ im Capitel der arabischen Infinitivformen welche mit ا anfangen u. s. w. Dazu kommt noch der Umstand dass das Glossar unmöglich viel älter sein kann als etwa 625. Wenngleich kein zwingender Grund da ist um beide Glossarien einem Verfasser zu zu schreiben, wobei es ja befremden würde

---

worin das türkische auf chinesisch, arabisch, persisch u. s. w. erklärt wird. Mehrere sind bereits herausgegeben sowohl in Europa als im Orient selbst, doch bisweilen ziemlich unbekannt geblieben wie z. B. das in Stambul A. H. 1309 gedruckte كتاب الادراك للسان الاتراك (verfasst im Jahre 712 der Hiǵra) welches mir erst durch Herrn Meliioransky bekannt wurde.

1) Auf einem leeren Blatte steht noch, doch von anderer Hand geschrieben als der Rest der Hs., der Anfang einer türkischen Erzählung. Der Dialekt ist der nämliche wie derjenige des türkischen Glossars, allein die Orthographie weicht ab. Das Ganze ist nachlässig geschrieben und deshalb hin und wieder schwierig zu lesen und weil es ausserdem nur ein Bruchstück ist, so habe ich es unnöthig geglaubt mich der Mühe der Entzifferung zu unterziehen um dasselbe dem Leser mittheilen zu können.

EINLEITUNG.

I DIE HANDSCHRIFT UND DEREN INHALT

Die Handschrift n 517 Warner zahlt 76 Blatter in gross 8°. Jede Seite hat 13 Zeilen in grosser und deutlicher Schrift, theilweise mit schwarzer, theilweise mit rother Dinte geschrieben Das Titelblatt fuhrt die Aufschrift كتاب مجموع ترجمان تركي وعجمي ومغلي وفارسي worin der Ausdruck وعجمي auffallt, denn die Hs enthalt ein turkisch-*arabisches* und ein mongolisch-persisches Glossar Unterhalb des Titels steht noch geschrieben برسم الخزانة المولوية العالية المخدومية الكمالية ادام الله ظله ورفع في الدارين قدره ومحله وجعل الاحسان شعاره واعلى مناره بالنبي وآله وصحبه الطاهرين وسلم تسليما كثيرا Diese Worte sind aber mit anderer Hand geschrieben, als der Rest der Hs und die Ausdrucke sind zu unbestimmt um etwas mehr daraus zu schliessen, als dass dies Exemplar bestimmt war fur die Bibliothek eines gewissen Qāzī Maulānā Kamāl ad-dīn, den wir nicht naher identificiren konnen Die Handschrift ist, soviel ich weiss, ein Unicum Zwar giebt Dozy im Catalog I s 110, N° CCXII an dass zwei weitere Exemplare sich in Oxford befinden sollen, doch die Oxforder Glossarien sind factisch von dem unsrigen verschieden [1])

1) Herr P Melioransky in St Petersburg beschaftigt sich mit der Bearbeitung dieser Glossarien und wird daruber das Nahere bringen Es giebt freilich eine grosse Zahl solcher Glossarien aus allen Gegenden des Orients

INHALT

EIN TURKISCH-ARABISCHES GLOSSAR.

NACH DER LEIDENER HANDSCHRIFT

HERAUSGEGEBEN UND ERLAUTERT

M. TH. HOUTSMA.

LEIDEN — E J BRILL
1894

EIN TURKISCH-ARABISCHES GLOSSAR.